

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

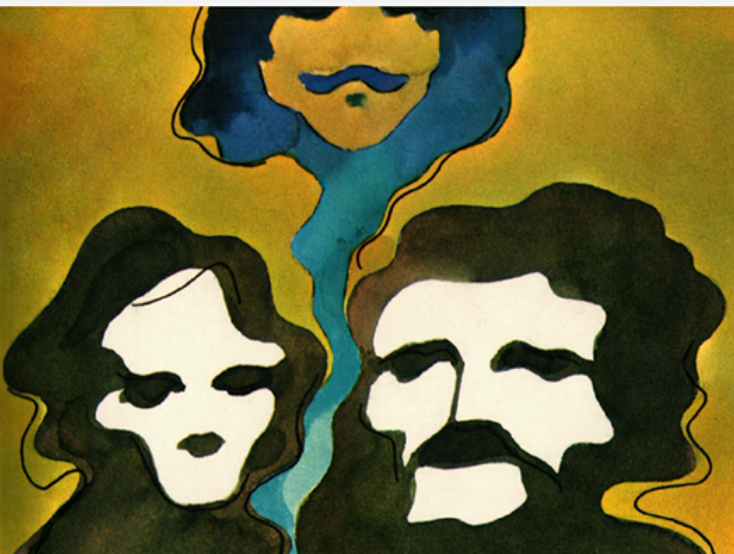
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

dostoyevski

ebedi koca

roman

Çeviren: nihal yalaza taluy

DOSTOYEVSKI
✪
EBEDİ KOCA

Varlık Yayınları, Sayı: 836
Sekizinci Basım: 2004

© Çeviri hakkı: Onk Ajans / Varlık Yayınları

ISBN 975-434-154-0

Kapak Düzeni: Sait Maden
Dizgi ve Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları A.Ş.
Baskı: Kurtiş Matbaası, İstanbul

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No. 7-9
Çemberlitaş 34400 İstanbul
Tel: 212-516 20 04 - Faks: 212-516 20 05
E-posta: varlik@isbank.net.tr
<http://www.varlik.com.tr>

Dostoyevski

Ebedi Koca

(roman)

Çeviren:
Nihal Yalaza Taluy

VARLIK YAYINLARI

VELÇANİNOV

Yaz gelmişti; Velçaninov hiç ummadığı halde Petersburg'da kalıyordu. Güneye yapmayı tasarladığı gezi suya düşmüştü; işinin biteceği yoktu. İş dediği, çiftliğine ait bir davaydı; iyice çıkmaza girmişti. Daha üç ay önce son derece yolunda giden bir dava birdenbire sarpa sarmıştı. "Her şey nasıl da tersine dönuverdi!" Velçaninov bunu sık sık, adeta acı bir zevk duyarak tekrarlıyordu. Dünyanın parasını vererek becerikli, tanınmış bir avukat tutmuştu. Paraya acıdığı yoktu. Fakat, hem sabırsızlandığı için, hem de vesveseli oluşu yüzünden davayla kendisi de ilgilenmeye başlamıştı; bir şeyler okuyup kaleme alıyordu, avukatı da bunları beğenmeyip bozuyordu. Velçaninov'un sürekli resmi makam kapılarını aşındırması besbelli işin zararına oluyordu. Avukat, müşterisini bir an önce yazlığa sepetlemeye bakıyordu. Ama Velçaninov, yazlığa gitme kararını bir türlü veremiyordu. Petersburg'da kalıyor, bol bol toz yutup, havasızlıktan bunalarak Petersburg, beyaz gecelerinin¹ tadını çıkarıyordu. Büyük Tiyatro civarında yeni taşındığı ev gönlüne göre çıkmamıştı. "Yani işi gene ters gitmişti..." İpokondrisi de günden güne artıyordu.

Kendini kıyasıya harcayarak yaşamıştı. Gençliği geride bırakmış, kırkına merdiven dayamış bir adamdı. İhtiyarlığı, kendi söyleyişle "apansız bastırıvermişti." Ama ihtiyarlığının, yaş sayısının artmasından çok, manevi çöküntüsünden ileri geldiğini, baş

(1) Rusya'nın kuzeyinde mayıs ayında geceleri hava kararmaz; güneşsiz, puslu günleri andıran bir yarı aydınlık vardır.

gösteren rahatsızlıklara asıl bunun neden olduğunu kendisi de biliyordu.

İlk bakışta Velçaninov hâlâ gücü kuvveti yerinde bir adam gibi görünüyordu. İri yarı, tıknazca, sarışın bir erkekti. Gür saçlarında, hemen hemen göğsünün ortasına kadar inen açık kumral sakalında tek bir ak tel yoktu. İlk bakışta biraz hantal, kendini bırakmış biri duygusu uyandırıyordu. Ama daha dikkatle bakınca tam anlamıyla efendi olduğu, yüksek tabaka adamlarına özgü terbiye aldığı anlaşıyordu. Sonradan gelen gevsemeye karşın, Velçaninov'un tavır ve hareketleri hâlâ kendinden emin, hatta zarifti. Akıllı, bazen çok mantıklı, oldukça iyi eğitim görmüş ve çok yetenekli bir adam olduğu halde, sosyete mensup kimselere özgü küstahça bir kendini beğenmişliğin bütün varlığını nasıl kapladığının farkında değildi. Açık pembe renkli yüzü gençliğinde kadınların dikkatini çekecek derecede nazik, tatlıydı. Bakıp bakıp, "Maşallah aslan gibi bir adam" diyenler olurdu. Oysa ipokondri "aslan"ın kanına işlemişti. İri mavi gözleri daha on yıl öncesine kadar hayli yürek yakmıştı. Temiz, neşe dolu, kaygısız bakışları herkesi kendine çekerek. Velçaninov kırkına yaklaştıkça etrafı hafifçe kırışan gözlerindeki berraklık, iyi ifade hemen hemen tamamen sönmüş, bunların yerini, ahlaki pek düzgün olmayan, bezgin bir adamın hayasızlığı, kurnazlığı ve özellikle de alaycı parıltıları almıştı. Bakışlarına eskiden hiç olmayan hüznü, acı bir gölge düşmüştü. Bu pek dalgın, sanki nedensiz, fakat son derece derin bir hüznü. Bu hüznü, en çok Velçaninov yalnız kaldığı zamanlar bastırıyordu. Ne gariptir ki, bu kabına sığamayan, daha iki yıl önce neşeli, güldürücü hikâyeler anlatmakta üstüne olmayan adam, şu sıralar tek başına kalmak için can atıyordu. Mali işlerinin bir daha düzelmeyecek şekilde bozulmasına karşın, dostu kalmış kimselerin çoğuyla bu bahaneyle ilgiyi kesti. Bunda gurunun payı büyüktü: Ondaki kibir ve vesveseyle eski ilişkilerini sürdürmesi olanaksızdı. Ama yalnızlık, gururunu yavaş yavaş etkilemeye başlamıştı. Gururu azalmış değildi; hatta tam tersine artmıştı bile... Yalnız farklılaşmıştı. Şimdi, öncekilerden bambaşka nedenlerle de inciniyordu. Bunlar, eskiden aklından bile geç-

meyen nedenlerdi. Velçaninov'a göre, "Nedenler arasında bir sınıflandırma yapılabilirse, yüksek sınıfa giren nedenlerdi bunlar!.."

Evet, şimdi bu haldeydi; bir zamanlar aklının köşesinden geçmeyen birtakım *yüksek* nedenlerle uğraşıyordu. Elini vicdanına koyarak, "yüksek neden" saydıklarını, kendisi de hayret ettiği halde, bir türlü alaya alamıyordu. Bu ilk kez başına geliyordu. Toplum içinde iş bütünüyle farklıydı. Zemin ve zaman uygun düşünce, vicdanının bütün gizli, hayırlı kararlarına karşın, "yüksek nedenleri" toptan ve rahatça inkâr edeceğini gayet iyi biliyordu. O zamana kadar onu etkileyen "aşağılık nedenler"den sıyrılıp, düşünce serbestliğine oldukça kavuştuğu halde, bu böyle devam ediyordu. Kaç kez geceleri uykusuz saatlerinde kafasını dolduran düşünce ve duygulardan daha yataktan kalkar kalkmaz utanmaya başlamıştı. (Son zamanlarda gözüne uyku girmiyordu.) Epeydir, önemli olsun olmasın, her şeyden kuruntuya düştüğü için kendi kendini titiz bir kontrolden geçirmeye karar vermişti. Fakat öyle hallerle karşılaşılıyordu ki, alışkanlıklarının dışında hareket etmek onun için varlığını inkârdan farksızdı. Gene son zamanda; bazı geceler, Velçaninov'un düşünceleriyle duyguları değişiyor, gündüzünkilerle taban tabana zıt oluyordu.

Bu durum, garibine gitti. Tanınmış bir doktora başvurdu. Doktor dostuydu. Onunla işin alayındaymış gibi konuştu. Doktor, uykusuz gecelerde düşüncelerin, duyguların değişmesine, hatta ikileşmesine "aşırı derecede düşünen, duyarlı" her insanda rastlandığını söyledi. Geceleri, uykusuzluğun etkisiyle insanların hayat akışlarını birden ve kökünden değiştirmeleri sık sık olurmuş. Durup dururken son derece kesin kararlar verilirmiş. Şüphesiz bunlar bir dereceye kadar olağan sayılırmış. Eğer söz konusu kişinin, içindeki ikileşme acı verecek hal alırsa, bu bir hastalık başlangıcına işaretmiş. Bu durumda derhal önlem almak gerekirmiş. En iyisi, hayat tarzını baştan aşağı değiştirmek, başka yemeklere dönmek, hatta seyahate çıkmakmış. Şüphesiz müşhilen de faydası olurmuş.

Velçaninov fazlasını dinlemeye gerek görmedi. Bir hastalığa baştan yakalandığını anlaması için bu kadarı yeterdi.

Bazen içinden, alayla, – Şu halde, bütün bu "yüksek şeyler" illetten başka şey değilmiş!.. diye söylenirdi. Bunu kabul etmeye de bir türlü gönlü razı olmuyordu.

Çok geçmeden, yalnızca geceleri yaşadığı bu durum sabahları da tekrarlanmaya başladı; ancak bunlar gecelerden daha hiddet dolu oluyor, pişmanlığın yerini kızgınlık alıyor, duygulanma alaya dönüyordu. Gitgide daha sık, durup dururken, bilinmez nedenlerle geçmişteki eski olayları anımsamaya başlamıştı. Yalnız bu anımsamanın bir özelliği vardı. Velçaninov uzun zamandır belleğini yitirdiğinden şikâyetçiydi. Yeniden karşılaştığı eski dostlarını tanıyamıyor, onları gücendiriyordu. Altı ay önce okuduğu bir kitap, bazen tümüyle aklından çıkıyordu. Oysaki, belleğini günden güne yitirdiği halde (bu onu son derece üzüyordu), bazen, on, on beş yıl öncesine ait tümüyle unutulmuş şeyler zihninin bir köşesinden ansızın fıkkırıveriyordu. Hem de bunları, adeta yeni yaşanmış gibi gayet canlı, ayrıntılı anımsıyordu. Anımsadığı olayların çoğu, Velçaninov'un belleğinden büsbütün silinmiş olduğu için, bu ona mucize gibi görünüyordu. İş bu kadarla da bitmiyordu. Nihayet taşkınlıklarla dolu bir hayat yaşamış her insanın, kendine göre anıları olması doğal sayılabilir. Fakat, Velçaninov'a bütün o olaylar başka birisine aitmiş gibi geliyor; geçmişte olanlara şimdi bambaşka bir açıdan bakıyordu. O, eski olayların bazıları şimdi, Velçaninov'a neden bir suç gibi görünüyordu? Üstelik, sorun aklın verdiği kararlarla da kapanmıyordu. Yalnızlığa gömülmüş, içine kapanık hasta aklına kolay kolay inanmazdı o. Fakat beddualar savurarak, dıştan değilse bile için için ağlayacak hale geliyordu. İki yıl önce birisi ona, bir gün gözyaşı dökceğini söylese dünyada inanmazdı! Başlangıçta anıları pek öyle doku-naklı şeyler de değildi. Daha çok; toplum hayatındaki bazı başarısızlıkları, manevi ezilmeleri anımsıyor, içi zehirleniyordu.

Örneğin "Bir entrikacının iftirası" yüzünden değer verdiği bir ailenin ona evlerinin kapısını kapadıklarını hatırladı. Geçenlerde –hem de bu üstünden çok geçmemiş bir anıydı– kalabalık bir yerde, hakaret gördüğü halde hasmını düelloya çağırmamıştı. Bir defasında da çevrenin en güzel kadınları arasında hazırcevaplar-

dan biri, onu gayet ince bir espriyle dut yemiş bülbüle çevirmişti. Hatta ödeyemediği bir-iki eski borcu da aklına geldi. Hoş, miktar olarak önemsizdi, ama hepsi şeref borcuydu; hem de görüşmeyi kesip arkalarından atıp tuttuğu kimselere aitti. Gayet aptalca tükettiği  ifte servetin anısı da (bunu en kötü zamanlarında hatırladı), onu son derece üzüyordu. Har vurup harman savurduğu bu iki servet de hatırı sayılır cinstendi. Fakat bütün bunları hemen "yüksek şeylere" ait anıları izlerdi. Bir gün, "durup dururken" tam anlamıyla unuttuğu ak saçlı, babacan, komik ihtiyar bir memur aklına geldi. Adamcağıza yıllar önce ortada hiç neden yokken, sırf z ppeliğinden hakaret etmişti. Ona şöhret kazandıran, herkesin ağzında gezen pek gülünç, başarılı bir kelime oyunu hatırına yapmıştı bunu. Bu olay Velçaninov'un zihninden o derece silinmişti ki, ihtiyarın adını bile hatırlamıyordu. Fakat olayın geçtiği dekor, tam bir açıklıkla gözünün önünde canlanıyordu. Adamcağız, beraber oturduğu, evde kalmış ve hakkında şehirde birtakım dedikodular başlamış kızını koruyordu. Hırslı hırslı, cevap yetiştirmeye çalışırken kalabalığın içinde birdenbire hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Bu durum etraftakileri az çok etkiledi, ama sonunda alay olsun diye, ihtiyarı şampanyayla sarhoş edip hayli eğlendiler. Oysa şimdi, "durup dururken" ihtiyarcağızın hı kırırken yüzünü  ocuk gibi elleriyle kapamasını anımsayan Velçaninov, bunlar hiçbir zaman aklından çıkmamış gibi bir duygu içindeydi. Hem de işin tuhafı, şimdi bunları hiç de gülünç bulmuyordu; hele o yüzünü elleriyle kapaması... Bir kere de, şaka olsun diye bir öğretmenin gayet güzel karısına nasıl iftira ettiğini anımsadı. İftira, kocanın kulağına gitmiş, daha sonra o şhirden ayrılan Velçaninov, iftirasının ne sonuç verdiğini öğrenememişti. O anda daha yakın geçmişe ait bir anısı canlanmasa, hayali onu kimbilir nerelelere götürecekti?

Alt tabakadan, hoşuna bile gitmeyen, hatta, k  k g rd ğu için şimdi utandığı bir kızla ilgiliydi bu... Ondan ne diye bir  ocuk yaptığına, üstelik veda bile etmeden (bunu yapacak boş vakti yoktu ya!) Petersburg'dan nasıl ayrıldığına bir türlü akıl erdiremiyordu. Sonra kızı tam bir yıl aramış, ama bulamamıştı. Zaten bu

çeşit anılar onda pek çoktu, biri canlanınca arkasından binlercesini sürüklüyordu. Yavaş yavaş gururu incinmeye başlamıştı.

Önceden de söylediğimiz gibi, Velçaninov'un gururu tam bir değişime uğramıştı. Bundan hiç şüphe yoktu. Pek seyrek olarak bazı anlar, arabası olmaması, resmi makamları yaya dolaşması, üstünü başını biraz ihmal etmesi onu utandırıyor. O sıralar, eski ahbablarından biri sokakta onu alayla süzecek, yahut tanımazlıktan gelecek olsa, buna aldırış etmeyecek kadar başını dik tutabiliyordu. Hem de bunu gösteriş olsun diye değil, ciddi olarak başarıyordu. Kuşkusuz bu durum pek seyrek oluyordu. Gene de benliği yavaş yavaş eski konulardan uzaklaşıyor, ikide bir aklı-na gelen tek bir noktaya saplanıyordu.

Bazen düşüncelerine alaylı bir ifade vererek (zaten anıları canlanınca kendi kendini iğnelemeden yapamazdı), "Demek benimle meşgul olan, ahlakımın düzelmesini isteyen, bu uğursuz anıları, pişmanlık gözyaşlarını gönderen birisi var..." diyordu. "Ol-sun, ama boşuna zahmet! Boşa kurşun atmak bu! Bütün bu piş-manlık gözyaşlarına, kendi kendimi suçlamama rağmen, şu kos-koca kırk yaşımla zerre kadar irade sahibi değilim. Hemen yarın karşıma şöyle çekici bir konu çıksa –örneğin öğretmen karısının benden armağanlar kabul ettiğini uydurmak işime gelse– bunu yapmakta hiç duraklamazdım. Hem de gözümü kırpmadan yap-pardım. Üstelik bu ikinci defa olacağı için, eskisinden çirkin bir durum doğardı. Ya da, on bir yıl önce bacağına kurşun sıkı-tığım o prensoglu, anasının biricik evladı bana yeniden hakaret etse, hiç durmadan düelloya çağırır, ona bir tahta bacak daha taktırırdım. Şu halde ötekilerin hepsi boş sıklmış kurşunlar değil mi?.. Ama kendimi doğru yola sokmayı beceremediğime göre, bunlardan söz etmek neye yarar!"

Böylece, öğretmen karısı olayının bir daha tekrarlanmadığı, kimseye tahta bacak taktırmadığı halde Velçaninov, bazen, böyle bir durumla karşılaşsa eskileri tekrarlayacağı düşüncesiyle kendi kendini kahrediyordu. Fakat insan hiç durmadan kendini anılarla azaba sokmamalı, zaman zaman ara verip dinlenmeli, gezmeli.

Velçaninov da öyle yaptı: Bu aralar gezip eğlenmek istiyordu. Fakat Petersburg'daki hayatı uzadıkça tatsızlığı artıyordu. Temmuz yaklaşmıştı. Arada bir Velçaninov'un içinden davayı filan olduğu gibi bırakıp, başını alarak Kırım gibi bir yerlere gitmek geliyordu. Fakat çoğu zaman bir saate varmadan bu düşüncesini alaya alıyordu: "Bu pis düşünceler bir kere başladı mı, Güney filan kâr etmez. Biraz olsun namuslu bir adamsam bunlardan kaçmamalıyım, zaten gerek de yok."

Can sıkıntısından felsefesine devam eden Velçaninov, "Hem ne diye kaçacağım," diyordu. "Burası toz dolu, havasızlıktan nefes alınmıyor. Şu ev kire batmış; dolaştığım dairelerde, iş adamları arasında öyle farece koşuşmalar, itişip kakışmalar var ki... Şehirde kalmış bu insanlarda, sabahtan akşama kadar mekik dokuyan çehrelerde kendini beğenmişliğin, apaçık arsızlığın, ruh kepezeliğinin ve tavşan yürekliliğin izleri o derece belli ki, burası bir ipokondri hastası için cennetten farksız! Her şey apaçık, son derece serbest; hiç kimse bayanlarımızın yazlıklarda, içmelerde, Avrupa gezilerinde yaptıkları gibi gizlenmeye gerek görmüyor. Yalnız bu açıklık, samimiyet hatırına saygıya layıktırlar. Hiçbir yere gitmeyeceğim! Çatlasam da buradan adım atmam!"

ŞAPKASI KREPLİ ADAM

Temmuzun üçüydü. Ortalık sıcaktan, havasızlıktan kavruluyordu. O gün Velçaninov pek telaşlıydı. Sabahtan beri oraya buraya koşuşturup durmuştu. Üstelik akşam, işine yarayan birisini ziyaret etmesi gerekiyordu. Bu adam Çörnaya Reçka'da¹ kendi villasında oturan 7. derece bir memurdu. Onu evinde ansızın bastıracaktı. Saat altıya doğru Nevskiy Caddesi'nde, Poliseyskiy Köprüsü civarındaki lokantaya (pek ahım şahım olmadığı halde, gene de Fransız lokantasıydı!) gitti; her zamanki köşesine geçip yine aynı yemeği ısmarladı.

Her gün bir rublelik yemek yerd; ayrıca şarap da içiyordu. Mali durumunun huzurunu yüzünden bu onun için bir fedakârlıktı. Bir yandan böyle berbat yemekleri nasıl yiyebildiğine şaşarken, bir yandan da hepsini kırıntı bırakmadan, hem de üç gün aç kalmış bir adam iştahıyla silip süpürüyordu. Arada bir iştahının farkına vararak kendi kendine, "Adeta marazi bir hal..." diye söylendiği olurdu. Şapkasını bir yana fırlattı, dirseklerini masaya dayayarak düşünceye daldı. O sırada yanındaki masada yemek yiyen bir müşteri gürültü edecek olsa, ya da hizmet eden garson elini çabuk tutmasa kibarlığın bütün inceliklerini bilen, zamanında vakarlı bir sakinliğe bürünen Velçaninov, yüzde yüz, tıpkı bir Yünker² gibi gürültü çıkarır, bir olaya neden olurdu.

Çorbayı getirdiler. Velçaninov'un kaşığı eline almasıyla tahtağa daldırmadan masaya fırlatması bir oldu. Kafasında şimşek

(1) Karadere.

(2) Harp okulu öğrencisi.

hızıyla yepyeni bir düşünce doğmuştu. Velçaninov, nasıl olduğunu Tanrı bilir, sıkıntısının, şu son birkaç gün içini kemiren o bambaşka sıkıntının nedenini birden anlayıvermişti. Yakasını bir türlü bırakmayan bu sıkıntının içyüzünü o anda kavradı, elinin beş parmağı gibi tanıdı.

Adeta ilham gelmiş gibi,

– Hep bu şapka yüzünden!.. diye mırıldandı. Sırf bu uğursuz yuvarlak kahrolası matem şeritli şapka *her şeye* neden oldu!

Düşünmeye başladı. Düşündükçe yüzü büsbütün asılıyor, "olay tümüyle" o oranda garip görünüyordu.

Kendi kendine inanmıyormuş gibi, itiraz etmek istedi:

– Ama, ortada olaya benzer bir şey var mı ki?

Mesele şundan ibaretti: Aşağı yukarı iki hafta önce (kesin olarak hatırlamıyordu, ama iki hafta olmuştu galiba), Podyaçevskaya ile Meşçanskaya Sokaklarının birleştiği yerde, şapkasında matem şeridi bulunan bir adamla karşılaşmıştı. Adam, herkes gibi biriydi; hiçbir özelliği yoktu. Önünden hızla geçerken Velçaninov'a fazlaca dikkatli bakması nedense onun da dikkatini çekmişti. Hiç olmazsa Velçaninov, bu yüzü tanır gibi olmuştu. Herhalde bir yerde görmüştüğü vardı... "Adam sen de," diye düşündü; "ömrümde binlerce surat görmüşümdür; hepsini aklımda tutacak değilim ya!" Yirmi, otuz adım ilerledikten sonra, ilk etkiye karşın bu karşılaşmayı unutmıştu galiba. Gene de bu etki –hem de oldukça belirgin bir biçimde – içinde sebepsiz, garip bir hiddet halinde iz bırakmıştı. Şimdi, iki hafta geçtiği halde bunu gayet açık anımsıyordu. Hiddetine neyin neden olduğunu anlayamadığını da anımsıyordu. O kadar ki, aynı akşam bir türlü kurtulamadığı neşesizlikle ertesi sabahki rastlantı arasında ilişki kurmayı da düşünmemişti. O kişi, kendini anımsatmakta gecikmemiş, hemen ertesi gün Nevskiy Caddesi'nde burun buruna gelmişler ve Velçaninov'u tuhaf bir bakışla süzmüştü. Velçaninov, adam geçer geçmez yere tükürdü; ama buna kendisi de şaşıtı. Hoş, insanda ilk görüşte nedensiz, anlamsız nefret uyandıran çehreler de vardır ya! Velçaninov bu karşılaşmadan yarım saat sonra düşünceli bir halde,

- Evet, bu adamla karşılaştım ben! diye mırıldandı. Neşesi kaçtı, hatta o gece kötü bir rüya da gördü. Ama şu yeni, apayrı can sıkıntısının o matemli kişiden ileri geldiğini, aynı akşam onu sık sık hatırladığı halde bir türlü akıl edemedi. Üstelik, bir aralık, "şu musibet"in zihnini işgal edip durmasına kızmıştı bile. Heyecanlı halinin tamamen onun yüzünden olduğunu düşünebilse bunu kendisi için küçüklük sayardı. İki gün sonra Neva¹ vapurlarından birinden çıkarken kalabalık arasında yeniden karşılaştılar. Bu üçüncü kez oluyordu ve Velçaninov, matem şeritli şapka sahibinin onu tanıyıp kalabalık arasından kendisine doğru atıldığına yemin edebilirdi. Galiba elini uzatmaya "cesaret edememişti", hatta ismiyle seslenmişti... Bunu pek duymamıştı. Ama arabaya binerek Smolnıy Manastırı yolunu tutunca, öfkeyle, "Kim bu namussuz, beni tanıyorsa, konuşmaya bu kadar hevesliyse niçin yanıma gelmiyor?" diye düşünmekten kendini alamıyordu. Yarım saat sonra avukatıyla dalaşıp bağırışmaya başlamıştı. Fakat o akşamı ve geceyi en berbat, en akla sığmaz sıkıntılar içinde geçirdi. Evham içinde aynada kendini inceliyor, "Sarılık mı oluyorum yoksa?" diye mırıldanıp duruyordu.

Bu üçüncü karşılaşmaydı. Ondan sonra beş gün üst üste "kimse"ye rastlamadı. Yine de krep şapkalı zaman zaman Velçaninov'un zihnini yoklamaya devam etti. Adamcağz bu halini yaladıkça şaşırıyordu; "Sanki herifi özlüyorum! Hımmm... Besbelli Petersburg'da işleri var. Kimin matemini tutuyor acaba? Herhalde beni tanıdı ama, ben onu tanımıyorum. İnsanlar şu matem kreplerini ne diye takar acaba? Hiç de yakışmıyor... Herifi daha yakından görsem tanıyacağım galiba.."

Velçaninov'un anılarında yavaş yavaş bir canlanma oldu. Bazen gayet iyi bildiğiniz halde, nedense o anda unuttuverdiğiniz bir sözcüğü anımsamaya uğraşırsınız. Kelimeyi bildiğinizi düşünür, anlamını söylersiniz; sözcük de dilinizin ucundadır, ama bütün gayretinize rağmen çıkaramazsınız.

Velçaninov,

(1) Petersburg'dan geçen bir nehir.

– Şeyde oldu... Çok eskiden oldu... Şurada... şey oldu... Olan şey... Ee, olan da olmayan da yerin dibine batsın diye hiddetle bağırıldı. Böyle teresin birine bulaşıp kendimi küçültmeye değer mi?

Fena halde kızdı. Fakat o gece, gündüzki kızgınlığını, hem de "fena halde" hatırlayınca canı sıkıldı. Birisi onu suçüstü yakalamış gibi şaşırды, bozuldu.

"Şu halde hiddetimin bir nedeni olmalı? Durup dururken... bir anımsamayla..." Velçaninov düşüncesinin sonunu getiremedi.

Ertesi gün daha çok kızdı, ama bu kez ona bir neden varmış gibi geldiği için kendini haklı buldu; çünkü "görülmemiş bir küstahlıkla" karşılaşmıştı: Adamla dördüncü defa rastlaştılar! Krepli şapkalı kişi, sanki yerden bitivermişti. Velçaninov tam o sırada şu 7. derece memuru yakalamıştı. Adamı pek az tanıdığı halde işi görülsün diye, oturduğu yazlığa baskın yapıyordu. Öteki, besbelli karşılaşmak istemediği için Velçaninov'dan bucak bucak kaçıyor-du. Bu kez, Velçaninov, avını yakalamanın sevinci içinde adamın yanında hızlı hızlı yürüyordu. Lafı istediği yola getirip ihtiyar kurdun ağzından beklediği sözü almaya çalışıyordu. Ama ihtiyar kurt kolay kolay tongaya basacaklardan değildi. Gülümsüyor, söz o noktaya gelince ses çıkarmıyordu. İşte tam bu hararetili anda Velçaninov, karşı yaya kaldırımında, krepli şapkalı kişiyi fark etti. Adamın durduğu yerden onları izlediği belliydi; hatta kıs kıs gülüyordu da galiba...

Velçaninov'un hiddetinden kan beynine sıçradı. "Hay kör olası şeytan!"

Memurla vedalaşmıştı artık. Girişiminin boşa gitmesinin suçunu "hayasız herif"in ansızın bitivermesine yüklüyordu. "Bu da nesi!.. Beni göz altında mı tutuyor yoksa?.. Adım adım peşimde dolaştığı belli. Yoksa birisi hesabına mı çalışıyor?.. Hem de... hem de... Vallahi sırtıyordu! Döveceğim onu, yemin ederim döveceğim!.. Yazık ki, bastonum yok; ama bir baston alırım. Bunu yanına bırakmam... Kimmiş o?.. Kim olduğunu mutlaka öğrenmeliyim!"

Son olarak şu dördüncü karşılaşmadan tam üç gün sonra, Velçaninov'u aynı lokantada buluyoruz. Demin söyledikimiz gibi,

adamakıllı heyecanlı, hatta şaşkın bir hali vardı. Bütün gururuna rağmen artık bu işin saklanır tarafı kalmamıştı; o mızımızlanmaların, o bambaşka can sıkıntılarının ve iki haftalık sarsıntının "önemsizliğine rağmen" sadece şu matemli kişiden ileri geldiğini kabul etmek zorundaydı.

"Varsın ipokondrim olsun." diye düşünüyordu. "Bu yüzden pireyi deve yaptığımı kabule hazırım. Fakat gördüklerimin *belki* de bir hayal olabileceğini düşünmek teselli değil ki! Böyle her karşınıza çıkan kerata, sizi alabora ettikten sonra ne faydası var!"

Gerçekten Velçaninov'u bu kadar heyecanlandıran bugünkü (beşinci) rastlantı pireyi deve yapmanın ta kendisiydi: Adam her zamanki gibi önünden seyirtivermişti. Fakat bu sefer Velçaninov'a uzun boylu bakmadan önceki gibi tanışıklık göstermeden, tam aksine, gözlerini yere indirerek, galiba, tanınmaktan çekinerek geçivermişti. Velçaninov, dönüp arkasından avazı çıktığı kadar,

– Hey, buraya baksanıza Krepli Şapka!.. diye bağırdı. Şimdi saklanıyor musunuz?.. Durun biraz: Kimsiniz?

Sorusu da, bağırışı da, son derece anlamsızdı. Ama Velçaninov bunu ancak bağırdıktan sonra fark edebildi. Adam başını çevirdi, bir an durdu, şaşırdı, gülümsedi. Bir şey söylemek, ya da yapmak ister gibi bir kararsızlık anı geçirdi. Sonra ansızın döndü, geriye bakmadan kaçarcasına uzaklaştı. Velçaninov arkasından hayretler içinde bakakaldı. "Ya gerçekten o bana değil de, ben ona sırnaşmışsam; mesele bundan doğuyorsa?.."

Yemeğini çabucak bitirip yazlıkta oturan memura gitti. Adamı evde bulamadı... Evdekilerden, "Sabahtan çıktı, bir daha dönmedi. Bir isim günü toplantısına gittiği için gece üçten, dörtten önce dönmez galiba..." cevabını aldı.

Velçaninov buna o kadar içerledi ki, ilk hiddetiyle isim günü toplantısına gitmeye karar verdi. Hatta o tarafa doğru yollandı da... Sonra biraz ileri gittiğini anladı, yarı yolda arabadan inip eve, Büyük Tiyatro'ya doğru yürümeye başladı. Yürümek ihtiyacını hissediyordu. Hırpalanmış sinirlerini yatıştırabilmek için, hiç uykusu olmadığı halde, ne yapıp yapıp iyice uyuması gerekiyordu.

Bunun için adamakıllı yorulmalıydı. Yol hayli uzundu; eve yorgun argın ve ancak on buçukta varabildi.

Martha taşındığı ev; bütün kötölemesine, bulduğu kusurlara rağmen, hiç de dediği kadar fena, utandırıcı değildi. Velçaninov, bu evdeki ikametini "geçici bir durum" diye adlandırarak adeta kendi kendinden özür diler gibiydi. Petersburg'a "saplanmış"ında suçu hep o berbat davaya yüklüyordu. Gerçi, oturduğu dairenin girişi karanlıkça, kirliceydi. Hem sokaktan değil avlu kapısından giriliyordu. Fakat ikinci katta, iki büyük, aydınlık, yüksek tavanlı oda vardı. Karanlık bir antre odaları birbirinden ayırıyordu. Pencereleeri sokağa bakan odanın bitişiğinde Velçaninov'un yatak odası diye ayırdığı, ufak bölme vardı. Fakat kendisi orada yatmıyordu; odayı gelişigüzel kitaplarla, kâğıtlarla doldurmuştu; sokağa bakan odada yatıyordu. Yatağını sedire yapıyorlardı. Ev eşyası hayli kullanılmış olmakla beraber iyiydi; hatta aralarında eski saltanatlı hayatından kalma birkaç değerli parça da vardı: Fağfur ve tunçtan biblolar, geniş, gerçek Buhara halıları bunlardandı. Odukdükdü güzel iki tablo bile kalmıştı. Fakat her şey son derece düzensiz, oraya buraya dağılmış haldeydi. Hele hizmetçi kız Pelageya izinli olarak Novgorod'a gidip Velçaninov adamsız kalınca evin tozu da alınmaz olmuştu. Hâlâ centilmenlikten vazgeçmeyen Velçaninov'un, böyle bekâr bir sosyete adamının evinde tek bir kadın hizmetçi kullanışı hayli garipti. Kendisi de bundan utanıyordu. Halbuki Pelageya'dan memnundu. Bu kızı eve taşınırken Avrupa'ya giden tanıdık bir aileden almıştı. Kızcağız evini düzene soktu. Pelageya gidince başka bir kadın hizmetçi almaya bir türlü karar veremedi. Kısa bir zaman için uşak tutmaya da değmezdi. Evinde uşak kullanmaktan zaten hoşlanmazdı. Bunun üzerine kapıcının kızkardeşi Mavra, her sabah temizliğe gelmeye başladı. Velçaninov evden çıkarken anahtarı ona bırakıyordu. Kadının, hiçbir iş yaptığı yoktu. Hatta galiba para çalışıyor, öteberi aşınıyordu. Velçaninov aldırış etmiyordu; üstelik evde yalnız kalmasından memnundu. Fakat her şeyin bir sınırı vardır. Bazen safarası kabarıyor, sinirleri, etrafındaki "mezbeleliğe" isyan ediyordu; eve dönünce odalarına neredeyse tiksinerak giriyordu.

Bu defa hiç etrafına bakmadan, soyunur soyunmaz kendini yatağa attı. Öfkeyle, hiçbir şey düşünmemeye, ne olursa olsun "hemen" uyumaya karar verdi. İşin tuhafı, hemen hemen bir aydan beri ilk defa olarak başını yastığa koyar koymaz da uyuyuverdi.

Üç saat kadar uyudu, ama huzursuz bir uykuydu bu. Uyurken nöbetli zamanlarda olduğu gibi, bir sürü acayip rüya gördü. Güya bir cinayet işlemiş ve saklanmıştı. Yanına durmadan girip çıkan adamlar onu ağız birliğiyle suçluyorlardı. Dehşetli bir kalabalık toplandığı halde, girip çıkanın arkası kesilmiyordu. Kapı da kapanmıyor, ardına kadar açık duruyordu. Sonunda Velçaninov'un bütün ilgisi garip bir adamda toplandı. Bu, bir zamanlar ona yakın, çok iyi tanıdığı, şimdi hayatta olmayan bir adamdı. O da nedense yanına yaklaşıverdi. Velçaninov, bu adamın kim olduğunu, adını unutup, bir türlü anımsayamamanın azabı içindeydi. Yalnız o zamanlar onu çok sevdiği aklından çıkmamıştı. Güya oradaki bütün kalabalık bu adamdan, Velçaninov'un suçlu olup olmadığına dair son sözü bekleyip sabırsızlanıyordu. Fakat o masanın önünde hareketsiz oturmuş, ses çıkarmıyor, konuşmak istemiyordu. Gürültü kesilmiyor, sınırlar yatışmıyordu. Birdenbire Velçaninov kudurgan bir hiddetle, konuşmak istemediği için adama vurdu. Bu hareket ona tuhaf bir zevk verdi. Adama vurduğu için kalbi dehşet ve acıdan duracak gibi olmuştu, ama işin zevki de bundaydı. Adeta hayvanlaşarak ikinci, üçüncü defa vurdu... Sonra onu delirten, fakat o derece de zevk veren hiddet ve korkunun doğurduğu sarhoşlukla alabildiğine vurmaya devam etti. Ansızın bir şeyler oldu: Hep birden bağrışarak bir şey bekliyor-muş gibi kapıya baktılar. O anda üç tiz çingirak sesi duyuldu. Birisi çingırağı koparırcasına hızlı hızlı çalışıyordu. Velçaninov uyan-dı, bir anda kendine geldi. Yataktan fırlayarak kapıya koştu. Çingirak sesinin rüya olmadığına, birisinin o anda kapıyı çaldığına emindi. "Bu kadar açık, canlı, hâlâ kulağımda çınlayan zil sesinin rüya olmasına olanak yok!"

Fakat hayret: Çingirak rüyada çalınmıştı! Kapıyı açarak dışarı çıktı, merdivene baktı, kimsecikler yoktu. Kapının çingırağı kı-

pırdamıyordu. Velçaninov hem hayret, hem memnunlukla içeri döndü. Mum yakarken kapıyı kilitlemeyi unuttur, buna önem vermezdi. Pelageya kaç kere ona bu yüzden söylenmişti. Kapıyı kapamak için tekrar antreye döndü. Bir kez daha açıp dışarı baktı. Sonra çengeli taktı. Kilitte duran anahtarını çevirmeye gene üşenmişti. Saat iki buçuğu vurdu; tam üç saattir uyuyordu.

Gördüğü rüya Velçaninov'u öyle heyecanlandırmıştı ki, hemen yatamadı, yarım saat kadar, "hani bir sigara içimi," odada dolaşmak istedi. Aceleyle giyinerek pencereye yaklaştı, kalın kumaştan perdeyi, arkasından beyaz storu kaldırdı.

Sokak neredeyse aydınlıktı. Petersburg'un ışıklı yaz geceleri Velçaninov'un sinirlerini bozardı hep; son günlerde de uykusuzluğunu büsbütün arttırmıştı. Bu yüzden iki haftadır pencerelerine, indirilince hiç ışık sızdırmayan kalın perdeler takmıştı. Oda aydınlanınca masada yanan mumu unutarak bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı. İçi hâlâ ağır, acı veren bir duyguyla doluydu. Hâlâ rüyanın etkisi altındaydı. O adama el kaldırarak dövdüğü için kendi kendini yiyordu.

"İyi ama, öyle bir adam yok ki, hiçbir zaman da olmamıştı. Hepsi rüyadan ibaret... Ben de boş yere ne diye mızımlanıyorum sanki?"

Adeta hiddetle, kendini vererek, biricik derdi yalnız buymuş gibi, artık iyiden iyiye hastalandığını, "hasta bir adam" olmaya başladığını düşünmeye başladı. İhtiyarlayıp çıktüğünü itiraf etmek ona her zaman ağır geliyordu.

Odada dolaşırken,

– İhtiyarlık!.. Adamakıllı ihtiyarlıyorum... diye söyleniyordu. Hafızamı kaybediyorum. Hayaller, rüyalar görüyorum, ziller çalıyor... Vay canına!.. A... böyle rüyaları ben ateşim olduğu zamanlar görürdüm. Belki şu "krep hikâyesi" de bir rüyadan ibaret... Bana öyle geliyor. Dün gerçekten doğru düşünmüştüm: O benim değil, ben onun yakasını bırakmıyorum. Herifi bir destan kahramanı yaptım, sonra da korkudan masanın altına girdim. Hem ona ne diye "kerata" dedim? Belki gayet namuslu bir adamdır? Gerçi yüzü sevimsiz, ama pek öyle çirkin değil; giyinişi herkesinki gibi.

Yalnız bakışı bir hoş... Eee, gene başladım. Gene onunla uğraşıyorum. Bakışından bana ne sanki! Göbeğimiz bir mi kesilmiş bu... cenabetle!

Aklından gelip geçen düşünceler arasında biri ona pek dokundu: Krepli kişiyle bir zamanlar tanıştığı kanısındaydı. Şimdi her karşılaşmada onunla alay edişi, Velçaninov'un önemli sırrını bilmesinden, yahut bugünkü düşkün durumundandı.

Gece havası almak için camı açmak üzere pencereye yaklaştı ve... ve birdenbire tepeden tırnağa ürperdi. Sanki karşısında şimdiye kadar görülmemiş bir şey vardı.

Pencereyi henüz açmadığı için, kenara çekilerek sindi. Issız sokağın karşı yaya kaldırımında, tam evinin karşısında, şapkası krepli adamı görmüştü. Adam pencerelerine baktığı halde besbelli Velçaninov'u göremiyor ama onu arıyor gibiydi. Bir aralık elini kaldırarak bir parmağını alnına götürdü galiba. Sonunda bir karara vardı: Etrafı seri bir bakışla süzdükten sonra parmak uçlarına basarak acele acele sokağın öbür tarafına geçti. Evet, evet, açık kapıdan Velçaninov'un avlusuna girdi. (Bu kapı yazın bazen gecenin üçüne kadar sürgülenmiyordu.) Velçaninov'un içinden şimşek hızıyla, "Bana geliyor..." düşüncesi geçti. O da parmak uçlarına basarak antreye koştu, kapının önünde titreyen sağ eliyle demin kapattığı kapının çengelini hafifçe tutarak öylece taş kesilmişti. Bekledi, kulak kesilerek, merdivenden gelecek adım seslerini dinliyordu.

Kalbi o derece hızla çarpıyordu ki, meçhul adamın yürüyüşünü duyamayacağından korkuyordu. Durumu pek anlamıyor, fakat, her şeyi on kat daha kuvvetlenmiş bir duyguyla hissediyordu. Sanki deminki rüya gerçeğe karışmıştı. Velçaninov yaratılıştan çok cesurdu. Bazen kendini beğenerek tehlike karşısında cesaretini züppeliğe vardırdı. Etrafta kimse bulunmadığı için bu hareketi gösteriş değildi. Fakat şimdi onda başka bir hal de vardı. Deminki hastalıklı, mızırmız adam değişmiş bambaşka bir adam olmuştu. Göğsünden sinirli, sessiz bir gülme kopu kopuveriyordu. Kapalı kapının öte yanında meçhul adamın her hareketini görür gibi oluyordu.

"Hah! İşte merdivenden çıkıyor, çıktı, bakındı; aşağıyı, merdiveni dinliyor; soluğunu tutarak sessizce ilerliyor... Hah! Kapının tokmağını tuttu, çekip deniyor... Açık bıraktığımı sandı. Demek, arada bir kapıyı açık bırakmak huyumun farkında!.. Gene tokmağı çekiyor; çengelin üstünden fırlayıp düşeceğini mi sanıyor? Bırakıp gidemiyor da... Eli boş dönmeye gönlü razı olmuyor!"

Galiba her şey gerçekten tahmin ettiği gibi yürüyordu. Birisi gerçekten kapının öbür tarafında durmuş, usul usul kilidi yokluyor, kapının tokmağını çekiştiriyordu. "Herhalde kendine göre bir amacı olmalıydı..." Velçaninov da işi kendine göre halletmişti. Adeta coşkunkluk içinde fırsat kolluyor, hesaplayıp hazırlanıyordu. Çengeli birdenbire kaldırıp kapıyı aniden ardına kadar açarak "korkuluk"la burun buruna gelmek için bastırılmaz bir arzu duyuyordu. "Hani sormak ayıp olmasın ama, burada ne işiniz var muhterem beyefendi?" gibilerden...

Düşündüğünü yaptı. Bir aralık çengeli ansızın kaldırırverdi. Kapıyı itti; az kalsın adamın üstüne kapaklanıyordu.

III

PAVEL PAVLOVİÇ TRUSOTSKI

Adam olduğu yerde taş kesildi. İkişi eşikte karşılıklı durmuş, kıpırdamadan gözlerini birbirlerine dikmişlerdi. Birkaç saniye öylece geçti. Sonra birdenbire, Velçaninov misafirini tanıdı!

O anda misafir de Velçaninov'un onu tam olarak tanıdığını anladı galiba... Bu, bakışından belli oldu. Bir anda yüzü tatlı bir gülümsemeyle sanki eriyiverdi.

Yumuşak, duruma gülünç derecede aykırı düşen bir sesle, şarkı söyler gibi:

– Yanılmıyorsam, Aleksey İvanoviç'le görüşmek şerefine nail oluyorum; diye uzata uzata konuştu.

Velçaninov şaşkın bir halle:

– Ayy, siz Pavel Pavloviç Trusotski değil misiniz? dedi.

– Evet. Sizinle şöyle dokuz yıl önce T'de ahbaplık etmiştik. Hem de, hatırlamama izin verirseniz, pek dostça görüşüyorduk.

– Evet... öyle... Fakat şimdi saat üç; siz de tam on dakikadır kapımı, kapalı olup olmadığını anlamak için yoklayıp duruyordunuz.

– Saat üç mü?..

Misafir saatini çıkararak acıklı bir hayret gösterdi:

– Sahiden üç!.. Özür dilerim, Aleksey İvanoviç. Girerken bunu düşünmeliydim; utandım doğrusu. Birkaç gün sonra uğrar, meseleyi anlatırım. Şimdilik...

– Yoo, anlatılacak bir mesele varsa hemen şimdi olsun.

Velçaninov kendine gelmişti:

– Buyrun, içeri buyrun! Gecenin bu saatinde herhalde kilitleri yoklamaya değil, evime girme niyetiyle geldiniz.

Heyecanlanmıştı, aynı zamanda şaşkınlık içindeydi, durumu iyice kavrayamıyordu. Bir yandan da utanıyordu: Bütün bu hayal oyunundan ne sır, ne de bir tehlike kalmıştı. Ortada sadece Pavel Pavloviç'in anlamsız vücudu vardı. Yine de durumun bu kadar da basit olduğuna pek inanamıyordu. İçinde belirsiz bir korku vardı. Misafirini koltuğa oturttu, kendisi koltuğun bir adım ötesindeki yatağına geçti. Eğilip avuç içlerini dizlerine dayayarak öfkeyle adamın konuşmasını bekliyordu. Onu derin bir merakla inceliyor, gitgide daha açıklıkla hatırlıyordu. Fakat işin tuhafı, karşısındakinin hiç sesi çıkmıyordu. Hatta, galiba, konuşmak "zorunda" olduğunun pek farkında da değildi, tam tersine, bir şeyler bekleyen bakışını ev sahibine dikmişti. Belki bunu, kapana kısılmış bir fare gibi sıkıldığından, çekinerek yapıyordu. Velçaninov kızdı:

– Hadi bekliyorum! diye bağırdı. Herhalde bir hayalet, rüya değilsiniz. Buraya hortlak oyunu oynamak için de gelmediniz. Anlat-sanıza!

Misafir kıpırdandı, gülümsedi. İhtiyatla,

– Anladığma göre, sizi en çok bu saatte ve oldukça garip bir durumda gelmem hayrete düşürdü, diye başladı söze. Geçmiş, ayrılma biçimimizi hatırlayacak olursak... Bu şimdi bile garibi-me gidiyor... Gene de buraya uğramaya hiç niyetim yoktu; kazara oldu...

– Kazara mı oldu!.. Sizin, karşıdan parmak uçlarınıza basarak geçtiğinizi gözümle gördüm.

– Öyle mi? O halde belki siz her şeyi benden daha iyi biliyorsunuz. Galiba sizi sadece kızdırıyorum... Mesele şu: Üç hafta önce buraya bir iş için geldim. Benim Pavel Pavloviç Trusotski olduğumu siz de hatırladınız. İşimin ne olduğunu da söyleyeyim; başka bir eyalete atanmak istiyorum, daha yüksek bir memuriyete tabii. Ama bu başka bir konu! En önemlisi; benim burada üçüncü haftadır sürtüp memuriyet işimi galiba bilerek uzatmam... Doğrusu bu iş bitse bile bittiğini unutmur, Petersburg'unuzdan bu

halimle ayırlamam. Amacımı yitirmiş gibi dolaşıyor, üstelik yitirdiğime seviniyorum. Bugünkü halimle...

Velçaninov kaşlarını çatı:

– Halinizde ne var?

Misafir gözlerini ona doğru kaldırdı, şapkasını uzatarak vakur bir tavırla krepli şeridi gösterdi:

– Halim bu!

Velçaninov bön bön, kâh krepli şeride, kâh misafirin yüzüne bakıyordu. Sonra birdenbire yanakları alevlendi, son derece heyecanlanmıştı.

– Sakın Natalya Vasilyevna olmasın?..

– Evet o! Natalya Vasilyevna. Bu martta... Verem, öyle çabuk götürürverdi ki... iki üç gün içinde... Ben de böylece kaldım... İşte gördüğünüz gibi!

Misafir sözünü bitirince son derece duygulanarak elini iki yana açtı. Şapkası sol elinde, dazlak kafasını eğerek on saniye kadar bu halde kaldı.

Bu hali Velçaninov'u birdenbire canlandırır gibi oldu. Alaycı, hatta muzip bir gülümseme dudaklarını buruşturdu. Ama bu sadece bir an sürdü; eskiden tanışıp çoktandır unuttuğu bu kadının ölüm haberi onu tahmin edemeyeceği kadar sarsmıştı. Diline ilk gelen sözleri kekeleyerek,

– Mümkün mü bu camm?.. Hem neden doğru dürüst gelip de haber vermediniz? diye mırıldandı.

– İlginize teşekkür ederim. Bunu görüyor, takdir ediyorum. Oysa...

– Oysa ne?

– Oysa bunca yıldır birbirimizden ayrıyız, buna rağmen ke-derime, hatta bana öyle candan bir ilgi gösterdiniz ki, size minnettarım. Söylemek istediğim sadece buydu. Bunu, öbür dostlarımdan samimiyetsizlik gördüğümünden söylemiyorum. Ben burada bile candan dostlar bulabilirim. (Stephan Mihayloviç, Bogautov örneğin...) Fakat Aleksey İvanoviç, sizinle ahabplığımız (hatta buna dostluğumuz da diyebilir ve minnetle hatırlarım) üzerinden

dokuz yıl geçti. Bu süre içinde bize bir daha dönmediniz; mektuplaşmadık da...

Misafir bir nottan okuyormuş gibi konuşuyordu. Konuştuğu sürece hep yere bakıyordu, ama bu durum Velçaninov'u görmesine engel olmuyordu. Ev sahibi de kendisini toplamıştı artık.

Oldukça garip, gitgide artan bir etkiyle Pavel Pavloviç'i dinliyor, inceliyordu. Pavloviç susunca, kafasına binbir çeşit, hiç beklenmedik düşünceler hücum etti. Heyecanlanarak,

– Peki ama, nasıl oldu da sizi şimdiye kadar tanıyamadım! diye bağırdı. Sokakta en aşağı beş kez karşılaştık.

– Evet; bunu ben de hatırlıyorum. İki, belki de üç kere karşıma çıktınız.

– Ben değil, *hep* siz karşıma çıkıyorsunuz!

Velçaninov, doğrulup birdenbire hızlı ve tam anlamıyla umulmadık bir şekilde güldü. Pavel Pavloviç durakladı, dikkatlice baktı; fakat hemen devam etti:

– Beni tanımayanıza gelinçe; ilkin unutabilirdiniz, ayrıca, bu arada çiçek geçirdiğim için yüzümde izler kaldı.

– Çiçek mi?.. Aaa... sahiden... Buna nerden...

– Çarpıldım, değil mi?.. İnsanın başına neler gelmez Aleksey İvanoviç! Bazen de böyle çarpılıverir işte.

– Komik doğrusu... Peki devam ediniz aziz dostum!

– Ben de size rastladığım halde...

– Müsaade buyrun. Demin neden "çarplılmak" deyimini kullandınız? Ben daha nazik bir ifade kullanmak istiyordum. Neyse devam edin, devam edin!

Nedense gittikçe neşeleniyordu. Onu allak bullak eden etki geçmişti, bambaşka bir ruh hali içindeydi.

Hızlı adımlarla odayı baştan başa gezmeye başladı.

– Petersburg'a gelirken sizi burada mutlaka aramaya karar verdiğim, hatta size rastladığım halde –tekrar ediyorum– şu sıralar öyle durumdayım ki... Marttan beri manen öyle ezildim ki...

– Yaa, sahi!.. Marttan beri ezildiniz... Şey, sigara içer misiniz?

– Biliyorsunuz ya, Natalya Vasiyevna...

- Orası öyle; ama, marttan beri...
- Eh, bir tanecik...
- Buyrun; yakın sigaranızı ve devam edin. Pek merak ettim...

Velçaninov sigarasını yakarak tekrar yatağına oturdu, Pavel Pavloviç biraz durdu.

– Ama pek heyecanlandınız; sağlığınız nasıl?

Velçaninov birdenbire kızdı:

– Sağlığım batsın! Devam edin.

Misafir, ev sahibinin heyecanını gördükçe memnun, kendinden emin bir hal alıyordu.

– Neye devam edeyim? diye başladı. Her şeyden önce üzüntü içinde bir adam tasavvur edin Aleksey İvanoviç. Hem öyle düpedüz üzgün değil de, tam anlamıyla bitmiş bir adam... Yirmi yıllık karı-koca hayatından sonra yaşayışı birden değişiveren, tozlu sokaklarda steppe dolaşır gibi, kendini unutmuş, belirli bir amacı olmayan ve bu halden adeta zevk alan bir adam... Bu haldeyken pek doğaldır ki bir ahababa, hatta, candan bir dosta rastlayınca yanına varmamak için görmezlikten geliyordum. Ama, bazen, anıların etkisi içinde, yakın fakat geri gelmeyecek geçmişin tanık ve ortaklarından birini görmek öyle derin bir özlem uyandırıyor ki, gündüzüne gecesine bakmadan onu yatağından kaldırmayı göze alıp, boynuna sarılıyorsun. Ben sadece saatte aldandım, arkadaşlığımızda değil. Çünkü şu anda ödülünü fazlasıyla gördüm. Saate gelince; doğrusu keyifli olduğum için henüz on iki civarında zannediyordum. Ne yaparsın, kendi kederini içip bununla mest oluyorsun. Hatta keder değil de, içinde bulunduğum şu yeni durum mahvediyor beni...

Yeniden ciddileşen Velçaninov, somurttu.

– Ne biçim konuşuyorsunuz?

– Tuhaf konuşuyorum, değil mi?

– Yoksa şey... şaka mı ediyorsunuz?

Pavel Pavloviç hüzünlü bir hayretle,

– Şaka mı?... diye bağırdı. Böyle bir haber verdiğim anda...

– Aman rica ederim, bırakın bunu.

Velçaninov kalkarak, yeniden odada dolaşmaya başladı.

Böylece beş dakika kadar geçti. Misafir de kalkacak oldu, ama, Velçaninov,

– Oturun, oturun! diye bağmınca, uysal uysal yerine geçti.

Velçaninov,

– Amma değişmişsiniz!.. diye başladı söze yeniden. Aklına gelen bu düşünce onu öyle hayrete düşürdü ki, dolaşmayı keserek birdenbire adamın önünde dikiliverdi:

– Müthiş bir değişiklik!.. Dehşetli. Bambaşka bir adam olmuşsunuz.

– Şaşacak ne var: Dokuz yıl...

– Yoo, iş yıllarda değil! Görünüşte pek fazla değişmemişsiniz. Başka bir değişikliğiniz var.

– Belki bu da dokuz yıldan...

– Yahut mart ayından beri!

Pavel Pavloviç kurnazca sırttı:

– Kih... Kih!.. Aklınızdan çapkınca şeyler... Peki değişmenin neden ibaret olduğunu sorabilir miyim?

– Daha ne olsun! Eskiden ağır başlı, efendi bir Pavel Pavloviç, hatta ukala bir Pavel Pavloviç vardı. Şimdi bunların yerini, tam anlamıyla bir *vaurien*¹ Pavel Pavloviç almış!..

Velçaninov, kendine son derece hâkim olan insanların bile ileri geri söylenmelerine engel olamadıkları bir hırçınlık içindeydi.

Pavel Pavloviç, hızla sırtarak,

– *Vaurien* ha!.. Öyle mi buluyorsunuz? diyordu. Demek artık "ukala" değil öyle mi?

– Ne "ukalas"!.. Dörtbaşı mamur *akıllı* bir Pavel Pavloviç var şimdi!..

Velçaninov, "Ben küstahım ama, bu kerata beni de geçti!.. Acaba... acaba amacı ne?.." diye düşündü.

Misafir birdenbire coşarak koltuğunda kıpırdanmaya başladı:

(1) Çapkın.

– Ah azizim, değerli Aleksey İvanoviç! dedi. Bize ne bundan? Artık toplum içinde, parlak, yüksek bir çevrede değiliz. Şimdi uzak günlerin iki sabık arkadaşınız. Tam bir içtenlikle birleşerek dostluğumuzun değerli bir halkası olan aziz ölüye ait değerli anıları tazeliyoruz.

Pavel Pavloviç, kendini duygularının heyecanına o kadar kaptırmıştı ki, gene deminki gibi başını yana çarpıttı, hem bu kez yüzünü şapkasıyla örttü. Velçaninov tiksintiyle, biraz da endişeyle baktı.

"Yoksa herif paspalın biri mi?.." diye düşündü. "H-hayır, h-hayır!.. Galiba sarhoş da değil. Ama belki de sarhoştur: Suratı kıpkırmızı. Sarhoş da olsa fark etmez... Ağzında bir bakla var ama ne?.. Keratanın amacı ne acaba?"

Pavel Pavloviç şapkayı yüzünden yavaşça uzaklaştırarak, anıların coşkunu içine almış gibi,

– Hatırlar mısınız, diyordu; şu bizim kır gezintilerimizi, toplantılarımızı; misafirseven Ekselans Semyon Semyonoviç'in evinde dans ettiğimiz, masum oyunlar oynadığımız geceleri hatırlar mısınız?.. Geceleri üçümüz bir arada okurduk. Ya ilk tanışmamız: Bir sabah işiniz için bana gelmiş, hatta bağırmağa başlamıştınız. Birdenbire odaya Natalya Vasilyevna girdi. On dakika sonra bizim en candan dostumuz olmuştunuz. Tam bir yıl için... Tıpkı Bay Turgeniev'in "*Taşralı Kadın*" piyesindeki gibi...

Velçaninov yere bakarak odada ağır ağır dolaşmaya devam ediyordu. Misafirini sabırsızlıkla, tiksiniyerek, fakat can kulağıyla dinliyordu. Biraz şaşırmıştı. Pavel Pavloviç'in sözünü keserek,

– "*Taşralı Kadın*" mı? Şimdiye kadar hiç düşünmemiştim; dedi. Siz de şimdiye kadar böyle cırtlak bir sesle, hem de bu... kendinize ait olmayan ifadeyle konuşmazdınız. Neden gerekti ki?

Pavel Pavloviç hemen atıldı:

– Gerçekte eskiden benim, hiç sesim çıkmazdı. Daha doğrusu az konuşurdum. Bilirsiniz ben eskiden daha çok karımın konuşmasını dinlemekten hoşlanırdım. Esprili olduğunu hatırlarsınız, değil mi? "*Taşralı Kadın*"a, daha doğrusu *Stupendyev*'e gelince, bunda da haklısınız. Aziz merhumeyle sonraları sizi her hatırl-

layışımızda ilk karşılaşmamızı bu tiyatro piyesine benzetmişizdir. Gerçekten çok benziyordu. *Stupendyev*'e gelince...

– Elinin körü!.. *Stupendyev* de kimmiş?

Velçaninov bağırırken ayağını yere bile vurmuştu. *Stupendyev* adını duyunca içinde hayal meyal birtakım anılar canlandığı için bozulur gibi oldu.

Pavel Pavloviç hep o tatlı, incecik sesiyle,

– *Stupendyev*, "Taşralı Kadın"daki kocadır; diye cırladı. Ama bu, aziz, unutulmaz anılarımızın başka bir bölümüne aittir. Siz girdince Stepan Mihayloviç Bogautov'un bizi tam beş yıl süren arkadaşlığıyla ihya ettiği zamana ait bir şey...

Velçaninov olduğu yerde durakladı.

– Bogautov mu? O da nesi?.. Hangi Bogautov?..

– Bogautov, Stepan Mihayloviç... Siz gittikten sonra bize dostluğunu bağışladı. Tıpkı sizin gibi...

Velçaninov,

– Hay Allahım, biliyorum onu, biliyorum! diye bağırды. Bogautov ha!.. Evet, sizde memurdu...

– Tamam. Valinin maiyet memurlarındandı. Petersburg'dan gelmişti; yüksek çevreden, son derece zarif bir gençti!

Pavel Pavloviç tam bir coşkunluk içindeydi. Velçaninov,

– Öyle, öyle, evet!.. Nasıl da unuttum! O da öyle... diye geveledi.

– Evet, o da!.. o da öyle!..

Coşkunluğu kesilmeyen Pavel Pavloviç, ev sahibinin ihtiyatsızca ağzından kaçırdığı sözünü yakalayıp,

– O da öyle!.. diye tekrarlıyordu. O sıralar misafirseven Ekselans Semyon Semyoneviç'in ev tiyatrosunda "Taşralı Kadın"ı temsil etmiştik. Stepan Mihayloviç "Kont"u, ben "Koca"yı oynuyorduk. Ölen kanım "Taşralı Kadın"dı. Fakat merhumenin ısrarı üzerine kocayı bana oynatmadılar, kabiliyetsizliğimden olmalı...

Velçaninov sinirinden adeta titriyordu. Sert, kaba bir tavırla,

– *Stupendyev*'le ne ilginiz var! dedi. Siz *Stupendyev* değil, Pavel Pavloviç Trusotski'siniz! Bunu bırakın da; Bogautov'u bu-

rada, Petersburg'da gördüm; bahardaydı galiba... Peki ona neden gitmiyorsunuz?

– Üç haftadır Tanrının günü uğruyorum. Kabul etmiyorlar. Hastaymış, misafir kabul edecek halde değilmiş. Hem en inanılır kaynaktan, gerçekten çok ağır hasta olduğunu öğrendim. O da altı yıllık dostumuz!.. Ah Aleksey İvanoviç, size söyledim, gene de tekrarlıyorum: Bazen, yer yarılсын da içine gireyim istiyorum. Bazen içimden o eski günlerin tanık ve ortaklarının boynuna sarılmak geliyor. Bunu da sadece ağlamak, evet, sırf ağlamak için istiyorum!

Velçaninov, sertçe,

– Ama bugünlük bu kadar yeter! dedi. Değil mi?

– Yeter; fazlasıyla yeter.

Pavel Pavloviç doğuldu.

– Saat dört oldu. Sizi böyle düşüncesizce rahatsız ettim...

– Beni dinleyin: Ben size uğrarım, mutlaka uğrarım. O zaman umarım ki... Şey, açıkça söyleyin: Şimdi sarhoş musunuz?

– Sarhoş muyum?! Hâşâ!..

– Buraya gelmeden önce, ya da daha önce içmediniz mi?

– Aleksey İvanoviç, ateşiniz var galiba...

– Yarın uğrayacağım. Bire kadar gelirim.

Pavel Pavloviç sözünü keserek ve bu konuyu devam ettirmekten haz duyuyormuş gibi,

– Zaten epeydir farkındayım, dedi. Sayıklar gibisiniz. Sizi patavatsızlığımın rahatsız ettiğim için vallahi pek mahçubum! Gidiyorum artık, gidiyorum. Siz de yatıp uyuyun.

Velçaninov birdenbire hatırlayarak misafirin arkasından,

– Adresinizi vermediniz! diye seslendi.

– Öyle mi? Pokrovski Oteli'ndeyim.

– Hangi Pokrovski Oteli bu?

– Tam Pokrov'da; bir sokak içinde... Sokağın adını unuttum; numarası hatırımdan çıktı. Ama Pokrov'a¹ pek yakın.

– Bulurum.

– Aziz misafirin başımın üstünde yeri var!

(1) Büyük bir kilise.

Merdiven sahanlığına çıkmak üzereydi. Velçaninov yeniden seslendi:

– Azıcık durun: Sıvışmazsınız ya’?

Pavel Pavloviç başını ona doğru çevirdi, gözlerini açarak üçüncü basamaktan sırttı:

– "Sıvışmazsınız" da ne demekmiş?

Velçaninov, cevap olarak kapıyı hızla örttü, çengeli yerleştirerek özenle kilitledi. Odasına dönünce sanki iğrenç bir şey görmüş gibi tükürdü.

Beş dakika kadar hiç kıpırdamadan durdu. Sonra soyunmadan, kendini yatağa attı, o anda uyudu. Masanın üstünde söndürmeyi unuttuğu mum sonuna kadar yandı.

IV

KARI, KOCA VE ÂŞIK

Deliksiz bir uykudan sonra tam dokuz buçukta uyandı. Doğrularak yatağına oturdu; "o kadının" ölümünü düşünmeye başladı.

Ölümüne ait dünkü tepeden inme haber, kafasını allak bulak etmişti. İçi sızlıyordu. Yalnız bu şaşkınlığını ve iç sızısını Pavel Pavloviç'in yanında bir aralık tuhaf bir düşünce bastırmıştı. Fakat şimdi, uyanırken, dokuz yıl önce geçenler bütün canlılığıyla gözünün önünde yeniden belirdi.

O kadını, ölen Natalya Vasilyevna'yı, şu Trusotski'nin karısını sevmiş, âşığı olmuştu. O sıralar (gene bir miras işi için) T.'ye gitmiş, tam bir yıl kalmıştı. Oysa yalnızca o iş yüzünden bu kadar zaman uzun kalmaya hiç gerek yoktu; asıl neden, kadınla ilişkiydi. Kadına öyle şiddetli bir ilgiyle bağlanmıştı ki, tam anlamıyla kulu-kölesi gibiydi. Kaprisi uğruna en anlamsız, en akla sığmaz hareketi yapacak durumdaydı. Ne daha önce, ne de o olaydan sonra başına böyle bir şey gelmişti. Sene sonu gelip ayrılmak zorunlu olunca, bunun uzun sürmesini kararlaştırdılar. Velçaninov çılgına dönmüştü. Natalya Vasilyevna'ya birlikte kaçıp temelli olarak Avrupa'ya yerleşmelerini teklif etti. Kadın ilkin, belki can sıkıntısından, belki de eğlence olsun diye kabul etti, ama sonradan işi alaya alarak Velçaninov'u tasarılarından vazgeçirdi, tek başına gitmeye ikna etti. Sonra ne oldu?.. Daha Petersburg'a gelene iki ay olmadan kendi kendine hâlâ da cevaplayamadığı soruyu sormaya başladı: O kadını gerçekten seviyor muydu, yoksa sadece "gözü mü bağlanmıştı?" Hem de içinde böyle bir soru doğ-

masına ne havailiği, ne de âşık olması nedendi. Petersburg'a geldiği o ilk iki ay içinde deli gibiydi. Eski çevresine girdiği, yüze yakın kadın gördüğü halde, hemen hemen hiçbirinin farkında olmamıştı. Ama, T.'ye gitse bütün o sorulara rağmen gene bu kadının ezici sihri kapılacağını biliyordu. Beş yıl sonra bile düşüncesi değişmemişti. Fakat beş yıl sonra bunu kendi kendine hiddele kapılmadan itiraf edemiyor, "o kadını" da nefretle anıyordu. T.'de geçirdiği o bir yıldan utanıyor, böyle "budalaca" bir aşkı kendine hiç yakıştıramıyordu. Anıları baştanbaşa yüz kızartıcıydı; vicdan azabı duyuyordu. Doğrusu birkaç yıl daha geçince biraz teselli bulur gibi olmuştu. Geçmiş unutmaya çalışıyor, başarıyordu da... Oysa şimdi tam dokuz yıl sonra her şey, durup dururken böyle garip bir şekilde, Natalya Vasilyevna'nın ölümüne ait haberle yeniden canlanıvermişti.

Kafası karmakarışık, belirsiz düşüncelerle dolu yatağında otururken bildiği, hissettiği tek şey vardı: Aldığı haberin ürpertici etkisine rağmen, bizzat ölüm olaylarına karşı tamamiyle sakin kalmıştı. Kendi kendine, "Ona hiç mi acımıyorum?" diye soruyordu.

Artık Natalya Vasilyevna'ya karşı nefret duymuyordu. Hakında tarafsız olarak daha adilane hüküm verebilirdi. Dokuz yıllık ayrılık sırasında Natalya Vasilyevna'nın taşranın iyi çevresinden olmakla beraber, gene de düpedüz bir "taşra kadını" olduğu düşüncesini gitgide daha çok benimsemişti. "Kimbilir, belki de sadece ben böyle bir hayale kapılıyorum?.." diye düşünüyor; fikrinde yanılabilirceğinden her zaman şüphe ediyordu. Bu defa da aynı şeyi hissetti. Zaten olaylar aksini ispat ediyordu: Şu, Natalya Vasilyevna ile birkaç yıl ilişkide bulunan Bogautov da galiba kendini "bütünüyle onun sihri kaptırmıştı." Bogautov gerçekten Petersburg'un kalburüstü çevresinden bir gençti. Velçaninov'un söyleyişle "kof bir adam" olduğu için ona ancak Petersburg'da gelecek vardı. Fakat bu adam Petersburg'u, yani çıkarının olduğu yeri ihmal ederek tam beş yılını T.'de öldürmüş, bunu sırf o kadın için yapmıştı. Petersburg'a da herhalde pabucunun dama atılma-

sından sonra dönmüştü. Şu halde, o kadında bir fevkaladelik, kendine çekip esir etme kudreti olmalıydı!

Oysa erkekleri cezbedip etkisi altına alması için fazla bir şeyi de yoktu. "Pek o kadar güzel değildi; hatta belki güzel de sayılmazdı." Velçaninov onunla tanıştığı zamanlar yirmi sekiz yaşındaydı. Çok güzel olmayan yüzünde bazen tatlı bir canlılık parlıyordu; fakat gözleri güzel değildi, bakışları fazla sertti. Çok zayıftı. Tahsili kıttı, zeki olmasına zekiymi ama, pek tek hatlı bir zekâsı vardı. Hal ve tavırları tam anlamıyla taşranın seçkin çevresinden olduğunu gösteriyordu. Kibarlığını kabul etmek lazımdı. İnce, zevk sahibiydi ama sadece giyim bakımından... Keskin diktatörce bir yapıya sahipti. İlimli olmasını bilmezdi; daima "ya hep, ya hiç" taraflısıydı. Zor durumlarda hayret verici bir kesinliği ve sebatı vardı. Alicenaplığının yanı sıra sınırsız derecede haksızlık ettiği olurdu. Bu kadınla tartışılmazdı. İki kere ikiye metelik bile vermezdi. Kendini hiçbir biçimde haksız veya suçlu görmezdi. Kocasına sürekli, sayısız ihanetleri vicdanına zerrece ağırlık vermiyordu. Velçaninov'un deyiimiyle, Natalya Vasilyevna; Meryem Ana olduğuna kendisi de inanan "Hlist"¹ Meryem Ana'sı gibiydi. Bıkıncaya kadar âşığına sadıktı. Ona eziyet etmeye bayılır, ama ödüllendirmeyi de bilirdi. İhtirash, zalim, şehvetli kadın tipi idi. Ahlaksızlıktan nefret ettiği, şiddetle ayıpladığı halde kendisi ahlaksızın âlâsıydı. Fakat hiçbir biçimde ahlaksızlığını kabul etmezdi. Velçaninov daha T'deyken, "Herhalde bunu *samimi* olarak anlayamıyor" diye düşünüyordu. (Hoş kendisi de o ahlaksızlığı paylaşıyordu ya!) O, kocasına ihanet etmek için yaratılmış bir kadındı. Böyle kadınlar kızken düşmezler; bunun için kocaya varmaları adeta bir doğa kanunudur. Hiç kimse onlar kadar becerikli değildir, onlar kadar kolay koca bulamaz. İlk ihanette suçlu da ima kocadır. Her şey o derece samimiyetle yürür ki, sonuna kadar kendilerini tümüyle haklı ve suçsuz bilirler!

Velçaninov böyle bir kadın sınıfının varlığına emindi. Aynı zamanda, onlara uygun koca tipi bulunduğuna da inanıyordu. Bu kocaların o ortalama kadın tipine uygun düşmekten başka anlamı

(1) Hlistlik: Eski Rusya'da bir mezhep.

da yoktu. Bu adamlar dünyaya "ebedi koca" yahut da daha doğrusu *sadece* koca olmak için gelmişlerdir, o kadar. "Böyle bir erkeğin dünyada evlenmekten başka görevi yoktur. Evlendikten sonra yaratılıştan karakter sahibi olsa bile hemen karısının bir parçası halini alır. Bu gibi kocaların alameti farikası alnındaki malum süstür. Onlar için boynuzdan mahrum kalmak güneşin ışık vermemesi gibi bir olanaksızlıktır. Bütün bunları kendisi hiçbir zaman bilemez; zaten doğa kanunları da bilmemesini gerektirir! Pavel Pavloviç Trusotski, Velçaninov'un varlığına inandığı bu iki tipten birini temsil ediyordu. Tabii çünkü Pavel Pavloviç, T.'de tanıdığı Pavel Pavloviç'ten pek farklıydı. Onu son derece değişmiş bulmuştu. Zaten Trusotski eski varlığını ancak karısının hayatta olmasıyla koruyabilirdi. Bugün onun yerinde, birdenbire kavuştuğu özgürlükte tamamen kimlik değiştirmiş bambaşka, garip bir insan vardı.

T.'deki Pavel Pavloviç'e gelince; Velçaninov onun hakkında şunları hatırlıyordu:

"Şüphesiz, T.'deki Pavel Pavloviç yalnız kocaydı", o kadar. Memurluğu bile evlilik görevlerinden birini yerine getirmek içindi: karısına T. sosyetesindeki yeri sağlamak için çalışıyordu. Bununla beraber gayretli bir memurdu. O sıralar otuz beş yaşındaydı, küçümsenmeyecek bir servete sahipti. Memuriyette fazlaca kabiliyetli olmamakla beraber pek yeteneksiz de sayılmazdı. Eyaletin kalburüstü kimseleriyle görüşüyor, herkes tarafından sayılıyordu. Natalya Vasilyevna da T.'de genel bir saygı kazanmıştı. Ama o, bunu doğal hakkı saydığı için pek önemsemiyordu. Fakat evinde misafir ağırlamasını gayet iyi bilirdi. (Pavel Pavloviç'i öyle terbiye etmişti ki, adamcağız eyaletin en büyük hükümet adamları yanında son derece asil tavırlar takınmayı becerebiliyordu. Velçaninov'a, kafası da işler gibi gelirdi.) Fakat Natalya Vasilyevna kocasının fazla konuşmasından hoşlanmadığı için zekâsı pek fark edilmiyordu. Belki kusurları gibi doğuştan birçok meziyeti de vardı. Yalnız hepsi kılıf içindeydi; kötülüğe karşı yetenekleri körlenmişti.

Velçaninov'un hatırında kaldığına göre Bay Trusotski'de bazen etrafındakilerle alay etme hevesi uyanırdı; ne çare ki, bu ona şiddetle yasak edilmişti. Arada bir kendine göre bir şeyler anlatmaya kalkışırdı; bu da kontrole tabiydi. Ancak önemsiz, kısa bir söyleyeceği varsa izin verilirdi. Dışardaki arkadaş çevresinden, hatta iyi bir dostla bir iki kadeh parlatmaktan hoşlanırdı. Fakat bunlar, hele sonuncusu kökünden kesilmişti. İşin tuhafı, dışardan birisi bu aile erkeğinin kılıbık olduğunu asla söyleyemezdi. Natalya Vasilyevna çok uysal bir zevce gibi görünür, belki bunun böyle olduğuna kendisi de inanırdı. Kimse farkında olmamakla beraber, Pavel Pavloviç'in karısını delice sevmesi mümkündü. Sevgisinin belli olmaması da belki bizzat Natalya Vasilyevna'nın emriyleydi. Velçaninov, T.'de bulunduğu sıralar, birkaç defa kendi kendine, bu kocanın karısıyla ilişkisinden şüphelenip şüphelenmediğini sormuştu. Bunu arada bir Natalya Vasilyevna'ya da açardı. Kadın öfkeyle, kocasının hiçbir şeyden haberi olmadığı, hiçbir zaman olamayacağı ve "olan bitenin onu ilgilendirmedigi" cevabını verirdi. Natalya Vasilyevna'nın bir özelliği de Pavel Pavloviç'le kesinlikle alay etmemesi, onu hiçbir suretle gülünç ya da çok kötü bulmamasıydı. Hatta birisi saygıda kusur etse muhakkak onun tarafını tutardı. Çocukları olmadığı için Natalya Vasilyevna'nın kendini sosyete hayatına vermesi doğaldı; bununla birlikte evini de ihmal etmezdi. Kendini hiçbir zaman dışarı eğlencelerine tam anlamıyla kaptırmamıştı! Elishlerini çok severdi. Pavel Pavloviç o gün, T.'de geceleri, ailece kitap okumalarını hatırlamıştı. Velçaninov okurdu. Pavel Pavloviç de okurdu, hem Velçaninov'u hayrete düşüren gayet güzel bir tarzda okurdu. Onlar okurken Natalya Vasilyevna iş işlerdi. Okumayı daima sakın, deşismeyen ilgiyle dinlerdi. Dickens'in romanlarını, Rus dergilerinden parçalar, bazen de "ciddi" yazılar okurlardı. Natalya Vasilyevna, Velçaninov'un tahsilini çok takdir eder ama bunu artık bilinen, doğal bir şey gibi sessizce kabul ederdi. Genellikle kitapla, bilgiyle ilgili her konuyu faydalı bulur, fakat ona yabancı olduğu için fazla ilgi duymazdı. Pavel Pavloviç'in bu konularda bazen haretlendiği olurdu.

T.'deki macera, Velçaninov için en yüksek deliliğe varan bir dereceye ulaştığı sıralar, birdenbire kopuverdi. Onu açıkça, durup dururken sepetlediler. Bununla beraber her iş o kadar özel tertiplenmişti ki, Velçaninov giderken "pabucunun dama atıldığı-nın" hiç farkında değildi. Gidişinden bir-bir buçuk ay önce T.'ye harp okulunu yeni bitirmiş bir topçu subayı gelmişti. Genç teğmen Trusotski'lerin evine dadandı; böylece üçgen, dörtgen halini aldı. Natalya Vasilyevna genci hoş karşılıyor, ama ona çocuk gözüyle bakıyordu. Velçaninov hiçbir şeyin farkında değildi. Zaten, ayrılma kararı bildirildikten sonra etrafıyla ilgilenecek hali kalmamıştı. T.'den kesin ve acele ayrılışı için binlerce nedenden biri de, Natalya Vasilyevna'nın gebelik şüphesiydi. Bu yüzden Velçaninov'un hemen üç-dört ay için ortadan kaybolması gerekiyordu. Natalya Vasilyevna herhangi bir iftiraya uğrasa bile kocası dokuz ay sonra kolay kolay şüpheyeye düşmezdi. Bahane oldukça sudandı. Velçaninov Paris'e ya da Amerika'ya kaçmak için yaptığı hararetlili tekliften sonra Petersburg'a tek başına, "şüphesiz kısa bir süre için", yani üç aydan fazla kalmamak üzere gitti. Zaten başka hiçbir sebep ve bahane onu T.'den uzaklaştıramazdı..." Tam iki ay sonra Petersburg'a Natalya Vasilyevna'dan bir mektup geldi. Kadın, bir daha dönmemesini rica ederken başkasını sevdiğini bildiriyordu; gebelik meselesinde aldandığını da ekliyordu. Aldanma konusu gereksizdi: Velçaninov geç subayı unutmamıştı. Böylece bu iş temelli olarak kapanmış oldu. Birkaç yıl sonra Bogautov'un T.'ye gidip tam beş yıl kaldığını duydu. Bu kadar uzun kalmasını, Natalya Vasilyevna'nın hayli yaşlandığı için sebatlı oluşuyla açıklıyordu Velçaninov.

Yatağında hemen hemen bir saat oturdu. Sonunda toparlandı, zili çalarak Mavra'dan kahvesini istedi. Aceleyle kahvaltı ettikten sonra giyindi, tam on birde Pokrov Oteli konusunda başka türlü düşünmeye başlamıştı. Hatta Pavel Pavloviç'e dünkü davranışından utanıyordu bile. Her şeyi bir an önce halletmesi gerekiyordu.

Dünkü kapıda kilitle uğraşma saçmalığını bir raslantı sayıyor, Pavel Pavloviç'in çakırkeyif oluşuyla filan açıklıyordu. Fakat

sabık kocayla ne diye ilişkilerini tazelemeye gittiğini de iyice bilemiyordu. Çünkü aralarında her şey doğal bir biçimde kendiliğinden sona ermişti. Yine de onu çeken bir güç, kurtulamadığı bir etki vardı. Bu etki onu sürüklüyordu.

V

LİZA

Pavel Pavloviç "sıvışmak" niyetinde değildi. Velçaninov bunu ne diye sorduğunu kendisi de bilmiyordu. Galiba aklı pek yerinde değildi de sormuştu. Pokrov'a varınca karşısına çıkan ilk bakkaldan oteli sordu. İki adım ötedeki bir sokak içini gösterdiler. Otelde, Bay Trusotski'nin şimdi, aynı avluda bulunan Marya Sisoyevna'nın pansiyonunda yatıp kalktığını söylediler. Dar, su içinde, gayet pis bir taş merdivenden ikinci kata çıkarken birdenbire bir ağlama sesi duydu. Ağlayan yedi-sekiz yaşında bir çocuk olmalıydı. Zaman zaman yükselen boğuk hıçkırıklara tepinmeler, kısık, çatlak bir sesin hiddetli haykırmaları karışıyordu. Adam besbelli çocuğun ağlaması etraftan duyulmasın diye onu susturmaya çalışıyor ama kendisi çocuktan çok gürültü ediyordu. Pek acımasızca bağırıyordu, çocuk da galiba af diliyordu.

Velçaninov iki tarafında ikişer yapı bulunan ufak koridora girince iri yarı, şişman, üstü başı pek dağınık bir kadınla karşılaştı. Pavel Pavloviç'i sordu. Kadın parmağıyla ağlamanın geldiği kapıyı gösterdi. Kırklık kadının toplu, kırınızı yüzü hiddet doluydu. Kalın bir sesle, yavaşça,

– Baksana, keyfi yerinde! dedi, merdivene çıktı.

Velçaninov kapıyı çalmak istedi, sonra vazgeçti, tokmağı çevirerek açtı. Pavel Pavloviç ufak, kaba fakat bol eşyayla döşenmiş odanın ortasında yarı giyinik halde duruyordu. Ceketi yeleği yoktu; yüzü hırsan kıpkırmızı olmuştu. Haykırmalarla, el hareketleriyle, hatta tekmelerle (Velçaninov'a öyle geldi) küçük kızı susturmaya çalışıyordu. Sekiz yaşlarında, fakir ama yine de küçük

hanım kılıklı kızcağzın sırtında kısa bir yün entari vardı. İsteri krizi geçirir gibi hıçkırıyor, ellerini Pavel Pavloviç'e doğru uzatıyordu. Ona sarılmak, yalvararak bir şeyler dilemek ister gibiydi. Bir anda her şey değişti; misafiri gören kız bir çığlık atarak bitişikteki küçük odaya seğırtti. Bir an şaşkınlık içinde kalan Pavel Pavloviç, tıpkı bir gece önce Velçaninov'un ansızın kapıyı açışında olduğu gibi tatlı tatlı sırttı. İçten bir hayretle,

– Aleksey İvanoviç!.. diye bağırdı. Hiç ummazdım doğrusu... Şöyle buyrun, şöyle!.. Şuraya, kanepeye yahut koltuğa buyrun; ben de...

Yeleğini unutarak ceketini giymeye koştı.

– Resmiyete gerek yok, olduğunuz gibi kalın.

Velçaninov bir iskemleye oturdu. Trusotski,

– Yo, izninizle resmiyeti elden bırakmayalım, dedi. Hah, şimdi ben de derlenip toparlandım. Ama siz niye öyle köşeye oturdunuz? Koltuğa, masanın yanına buyursanıza... Beklemiyordum doğrusu, hiç beklemiyordum.

Trusotski de bir hasır iskemlenin kenarına ilişti; "beklenmedik" misafirle karşılıklı olmak için sandalyeyi köşeleme çevirmişti.

– Neden beklemiyordunuz? Dün tam bu zamanda geleceğimi söyledim ya.

– Gelmeyeceğinizi sandım. Sabah uyanıp dün olanları hatırlayınca sizi görmekten temelli umudu kestim.

Velçaninov etrafı gözden geçirdi. Oda darmadağınktı. Yatak toplanmamıştı, giyim eşyası şurada burada sürünüyordu. Masanın üstünde kirli kahve fincanları, ekmek kırıntıları, yarılanmış, açık bir şişe şampanyayla yanında bir kadeh vardı. Yan gözle bitişik odaya da baktı; fakat içerde tıs yoktu. Kızcağız sinmiş, ses çıkarmıyordu.

Velçaninov şampanyayı göstererek,

– Bu saatte nasıl içebiliyorsunuz? diye sordu.

Pavel Pavloviç bozuldu.

– Kalmış...

– Amma da değişmişsiniz siz!

– Kötü bir alışkanlık; hem birdenbire peydah oldu. Vallahi, hep o zamandan beri. İnanın öyle... Kendimi tutamıyorum. Ama şimdi sarhoş değilim. Aleksey İvanoviç, merak etmeyin; çünkü gibi saçmalamayacağım. Fakat doğru söylüyorum, hep o zamandan beri! Biri bana daha altı ay önce, böyle sapıtacağımı söylese, bugünkü halimi aynada gösterse dünyada inanmazdım!

– Şu halde dün sarhoştunuz, öyle mi?

Pavel Pavloviç mahcup bir tavırla gözlerini yere indirdi.

– Sarhoştum. Hem bilir misiniz, geldiğimde sarhoş degildim de sarhoşluğu takip eden haldeydim. Bunu size özellikle açıklamak istiyorum, çünkü bu hal sarhoşluktan çok daha fena oluyor. Sarhoşluğum hemen hemen tamamen geçiyor ve içimde bir katılık, bir delilik kalıyor, kederimi daha çok hissediyorum. Zaten belki de kederden içiyorum. O haldeyken türlü türlü münasebet-sizlikler yapabilirim, çatacak yer arıyorum. Herhalde dün size tuhaf göründüm, öyle değil mi?

– Hatırlıyor musunuz?

– Hatırlamaz olur muyum, hepsi hatırımda...

Velçaninov uzlaşma isteğiyle,

– Zaten ben de olanları böyle yorumlamıştım, dedi. Sonra dün ben de size karşı biraz hırçın... fazlaca sinirliydim, bunu itiraf ediyorum. Bazen kendimi pek iyi hissetmiyorum; gece vakti ansızın gelişiniz...

Pavel Pavloviç başını salladı:

– Öyle öyle, gece vakti...

Yaptığına hayret ederek kendi kendini ayıplar gibi bir hali vardı.

– Nereden de aklıma geldi?.. Kapıyı kendiniz açmasanız zili kesinlikle çalmaz, kapıdan dönerdim. Daha bir hafta önce de size uğramıştım ama yoktunuz. Ondan sonra da bir daha hiç uğramazdım belki. Ne de olsa benim de az buçuk gururum var Aleksey İvanoviç... Kendimi aşağı görmeme rağmen... Sokakta karşılaşıyorduk; "Acaba beni tanıyacak mı?.. Ya başını çevirip geçerse?.." diye düşünüyordum. Dokuz yıl bu, dile kolay! Bu yüzden yaklaşmaya cesaret edemiyordum. Dün Petersburgskaya Storo-

na'dan gelirken vaktin pek farkında değildim. Hep bunun yüzünden... (Şampanya şişesini gösterdi.) İçimdeki duyguların da etkisi var ya... Ahmaklık! Hem de ahmaklığın en büyüğü. Karşımda sizin gibi bir insan olmasaydı –geçmişimizin anısına dün olanlardan sonra bana geldiniz– ahbaplığımızı tazelemekten umudumu keserdim.

Velçaninov dikkatle dinliyordu. Karşısındaki görünüşte içten, hatta bir dereceye kadar vakarla konuşuyordu. Yine de bu odaya girdiği andan itibaren onun hiçbir şeyine inanmıyordu.

– Demek siz burada yalnız değilsiniz Pavel Pavloviç. Demin gördüğüm küçük kız kimin?

Pavel Pavloviç hayret ederek kaşlarını kaldırdı. Fakat Velçaninov'a çevirdiği bakışı sevimli, açıktı. Tatlı bir gülümsemeye,

– Kimin mi?.. dedi. Bu bizim Liza...

– Hangi Liza?

Velçaninov ürperir gibi oldu. Etki pek aniydi. Gerçi demin odaya girip Liza'yı görünce hayret etmişti ama içinden ne bir önsezi, ne de herhangi bir düşünce geçmişti.

– Bizim Liza; kızımız Liza...

Pavel Pavloviç gülümsemeye devam ediyordu.

– Hangi kızınız? Sizin ve Natalya Vasiyev... yani ölen Natalya Vasiyevna'nın. Çocuğunuz var mıydı?

Velçaninov bunu inanmayarak, ürkek, adeta duyulmaz bir sesle sordu.

– Elbette vardı. Hey Yarabbi!.. Sahiden, siz bunu nereden bileceksiniz? Şu aklıma bakın! Evet, siz gittikten sonra Tanrı bize bir evlat bağışladı.

Pavel Pavloviç sanki heyecandan, ama tatlı bir heyecandan yerinde duramıyordu.

– Hiç duymamıştım.

Velçaninov sararmıştı. Pavel Pavloviç baygın, duygulu bir sesle,

– Tabii efendim, tabii; kimden duyacaktınız!.. diye tekrarladı. Ölen karımla ben, çocuğumuzun olmasından iyice ümidimizi kesmiştik. Bunu belki siz de hatırlarsınız. Birdenbire Tanrı'nın

lütfunu uğradık. Háberi alınca ne hale geldiğimi bir ben, bir de Tanrım bilir. Gidişinizden tam bir yıl sonra... Yok yok değil, yılı bile dolmamıştı. İzin verin aklımda kaldıysa siz bizden ekimde hatta galiba kasımda ayrılmıştınız.

– Ben, T.’den eylül başında, on iki eylülde ayrılmıştım; gayet iyi hatırlıyorum.

– Eylülde mi, sahi mi?.. Hımmm... Acayip!..

Pavel Pavloviç hayret içindeydi.

– Öyleyse izin verin, siz eylülün on ikisinde gittiniz. Liza se-kiz mayısta dünyaya geldi. Şu halde, eylül - ekim - kasım - aralık - ocak - şubat - mart - nisan... Sekiz ay birkaç gün... Bilseniz ölen karım...

Velçaninov kopuveren bir sesle,

– Gösterin bana... Buraya çağırın onu... diye kekeleydi.

– Pavel Pavloviç, söylemek istediği sözün önemi yokmuş gi-bi hemen sustu, telaşla,

– Tabii efendim; hemen, hemen takdim edeyim! diyerek aceleyle Liza’nın yanına, küçük odaya gitti.

Üç dört dakika kadar geçti. Odacıktan hızlı fısıldaşmalar, arada bir Liza’nın hafifçe yükselen sesi duyuluyordu. Velçaninov, "Çıkmak istemiyor..." diye düşündü. Sonunda birlikte geldiler.

Pavel Pavloviç,

– Buyrun, işte; hep utanır... dedi. Öyle utangaç, öyle gururlu ki... Tıpkı ölen anası.

Liza ağlamıyordu, hep yere bakıyordu. Babasıyla el ele geldiler. Uzun boylu, ince çok güzel bir kızdı. İri mavi gözlerini birden kaldırarak misafire merakla fakat gülmeden baktı, bakışlarını tekrar yere indirdi. Bakışlarında, hiç tanımadığı, yeni bir misafir-le kalıp bir köşeye çekilerek onu gurur ve güvensizlikle süzen çocukların vakarı vardı. Fakat ayrıca gözlerinden çocukça olmayan bir düşünce de okunuyordu. Velçaninov’a öyle geldi. Babası kızı yakınına çekti.

– Bak; bu amca anneni tanırdı; dostumuzdu. Çekinme elini ver.

Kız hafifçe eğilerek ürkek bir halle elini uzattı.

– Bizim Natalya Vasilyevna ona reverans yapmasını öğretmek istemedi. İngiliz usulü – eğilip elini uzatıyor.

Pavel Pavloviç misafire bu açıklamayı yaparken dikkatle yüzüne bakıyordu.

Velçaninov bu bakışın farkındaydı ama heyecanını gizlemeye çalışıyordu. Sandalyede kıpırdamadan oturuyor, Liza'nın elini elinde tutarak sabit bakışlarını çocuktan ayırmıyordu. Fakat Liza'da endişeli bir hal vardı. Elini misafirin elinde unutmuş, gözlerini babasından ayıramıyordu. Konuşmasını ürkek bir halde dinliyordu. Velçaninov iri mavi gözlerini hemen tanıdı; onu en çok hayrete düşüren kızın harikulade ince, nazik teni ve saçlarının rengiydi. Bu işaretlerin onun için anlamı pek büyüktü. Yüzünün şekli, dudaklarının biçimi tıpatıp Natalya Vasilyevna'yı hatırlatıyordu. Pavel Pavloviç hararetle, son derece duygulanmış bir halle bir şeyler anlatıyor, fakat Velçaninov hiçbirini duymuyordu.. Sadece son sözleri kulağına çalındı.

– ... Tanrının bu lütfuna nasıl sevindiğimizi bir bilseniz Aleksey İvanoviç! Bu çocuk benim her şeyimdi. Tanrının emriyle bir gün mütevazı mutluluğum yıkılsa da Liza benim biricik tesellim olur, diye düşünürdüm.

– Ya Natalya Vasilyevna?

Pavel Pavloviç büzülür gibi bir hareket yaptı.

– Natalya Vasilyevna mı?.. Bilirsiniz ya, o konuşmayı pek sevmezdi. Fakat ölüm döşeginde kızıyla vedalaşırken hepsi anlaşıldı. "Ölüm döşegi" dedim ama daha ölümünden bir gün önce heyecanlanıp kızıyor, basit bir sıtmadan başka bir şeyi olmadığından, onu ilaçlarla öldürmek istediğimizden, doktorların ikisinin de cahilliğinden yana yakıla dert yanıyordu. Şu bizim Koh gelse, (ihtiyar askeri sağlık memurunu hatırlar mısınız?) iki haftada onu yataktan kaldıracabilirmiş!.. Daha ne söyleyeyim size: ölümünden beş saat önce, üç hafta sonra isim günü yapılacak teyzesinin, Liza'nın vaftiz anasının çiftliğini ziyaret etmemizden söz ediyordu.

Velçaninov, Liza'nın elini bırakmadan birdenbire yerinden doğruldu. Çocuğun babasına diktiği hararetili bakışta sitemli bir şey sezer gibi olmuştu. Garip bir aceleyle,

– Çocuk hasta olmasın? diye sordu.

Pavel Pavloviç hüzünlü bir şefkatle,

– Değil galiba... dedi. Durumumuz böyle işte... Çocuk zaten tuhaf; sinirli, annesinin ölümünden sonra iki hafta hasta oldu, bunalım geçirdi. Demin girdiğiniz zaman nasıl ağladığını duydu-nuz tabii. İşitiyor musun Liza? Hem niye ağlıyor, biliyor musu-nuz? Ben hep dışarı gidip onu yalnız bırakıyormuşum. Bundan, onu eskisi gibi, annesinin sağlığındaki gibi sevmediğim anlamını çıkarıyor. Bakın beni nelerle suçlamaya kalkışıyor. Daha oyun ça-ğındaki bir çocuğun aklına bütün bunlar nerden geliyor, ben de bilmiyorum. Hoş, burada oynayacak arkadaş da yok ya...

– Peki ama siz burada nasıl... Yani yalnız ikiniz mi kalıyor-sunuz?

– Evet, yalnızız. Hizmetçi kadın günde bir defa uğruyor o kadar.

– Dışarı çıkarken onu burada yalnız mı bırakıyorsunuz?

– Ne yapayım? Dün giderken odasına kilitledim. Bunun için ağlıyordu zaten. Ama ben ne yapayım?.. Evvelsi gün ben yokken aşağıya inmiş, avluda bir çocuk kafasını taşla yarmış. Üstelik av-lunun ortasında basmış yaygarayı; herkese nereye gittiğimi sor-maya başlamış. Akıllı bir iş değil bu. Hoş ben de iyi değilim ya: bir saatliğine çıkıp ertesi sabah dönüyorum. Dün de öyle oldu. Bereket pansiyon sahibi ben yokken onu dışarı çıkarmış; çilingiri çağırıp kilidi açtırmış. Canavarlığım yüzünden kendi kendimi ayıplıyorum. Neden hep bu içimdeki çöküntü. Hep o...

Küçük kız ürkek, endişeli bir sesle,

– Baba! diye seslendi.

– İşte buyrun. Gene başladın değil mi? Demin sana ne de-dim?

Liza korkuyla ellerini bitiştirerek çabuk çabuk,

– Yapmayacağım, yapmayacağım! diye tekrarladi.

Velçaninov birden asabileşerek, bu işte söz hakkı varmış gibi konuşmaya başladı:

– Bu böyle devam edemez; böyle bir yerde... Siz... oldukça varlıklı bir adamsınız, nasıl oluyor da böyle baraka gibi bir yerde, bu durumda...

– Baraka mı?.. Ne olacak, belki bir hafta sonra gideceğiz. Zaten çok para sarfettim. Varlıklı da olsam...

– Peki; yeter, yeter!..

Velçaninov artan bir sabırsızlıkla Trusotski'nin sözünü kesti. "Lafı uzatma, ne diyeceğini, hangi amaçla söylediğini pekâlâ biliyorum" demek ister gibiydi.

– Bakın size bir önerim var, diye devam etti. Burada belki bir, belki iki hafta kalacağınızı söylediniz. Benim tanıdığım bir ev, yani bir aile var; yirmi yıldır aralarında kendi evimde gibiyim. Pogoreltzev Ailesi... Babaları Aleksandr Pavloviç Pogoreltzev üçüncü derece memurdur; belki işinize de yardımcı dokunur. Şimdi yazlıktalar. Muhteşem bir evleri var. Klavdiya Petrovna Pogoreltzeva bana abla, anne gibi davranır. Sekiz çocukları var. Liza'yı verin, hemen oraya götürüyüm. Vakit kaybetmemek için hemen diyorum. Çocuğa seve seve burada kaldığınız sürece bakarlar. Öz evlatlarından ayırmazlar.

Velçaninov dehşetli sabırsızlanıyor, bunu hiç saklayamıyordu. Pavel Pavloviç yılışarak, Velçaninov'a pek kurnaz görünen bir bakışla,

– Bilmem ki, bana olmaz gibi geliyor, dedi.

– Niçin? Neden olmasın?

– Nasıl olur efendim; gerçi sizin gibi candan bir dosta güvenim var ama çocuğu durup dururken tanımadığım bir aileye nasıl teslim ederim. Hem de yüksek çevreden insanlarmış; kimbilir nasıl karşılırlar?

Velçaninov adeta hiddetlenerek,

– Size akraba gibiyiz dedim ya! diye bağırdı. Klavdiya Petrovna bir dediğini iki etmez. Ona öz kızı gibi bakacaktır. Seninki boş gevezelikten ibaret.

Velçaninov ayağını yere vurdu. Pavel Pavloviç,

– Yoo, ben itiraz etmiyorum; diye geveledi. Yalnız biraz tuhaf olacak. Arada bir benim de uğrayıp çocuğu yoklamam lazım? Ne de olsa babasıymı değil mi? Kih... Kih!.. Böyle büyük kapıyı nasıl çalarım...

Velçaninov bağırmaya devam ediyordu:

– "Büyük kapı" falan değil orası, düpedüz bir ev: Söylüyorum ya, bir sürü çocukları var. Kızcağz orada kendine gelir; bunun için istiyorum. İsterseniz hemen yarın sizi onlarla tanıştırmım. Zaten yarın mutlaka gidip teşekkür etmelisiniz. Arzu ederseniz her gün gideriz...

– İyi, güzel ama yine de...

– Saçma! Hem bunu kendiniz de pekâlâ biliyorsunuz. Beni dinleyin: bu akşam bana gelin, hatta gece yatisına kalın. Yarın öğleyin orada bulunmak için erkence yola çıkarız.

– Velinimetim!.. Beni evinizde mi yatıracaksınız?

Duygulanın Pavel Pavloviç birdenbire razı oldu.

– Gerçekten sevaba giriyorsunuz. Şey, yazlıkları nerede?

– Lesnoy'da.

– İyi ama küçüğün üst başını ne yapacağız? Böyle yüksek bir yere, hem de yazlığa giderken... siz de bilirsiniz tabii. Ne olsa babaya yüreği...

– Kızın üstünde başında ne var? Matemde zaten. Matem için en uygun kıyafet bu. Yalnız iç çamaşırlarıyla baş örtüsü daha temizce olmalı...

(Kızın başörtüsüyle entarisinin altından görünen iç çamaşırını gerçekten adamakıllı kirliydi.)

Pavel Pavloviç telaşlandı:

– Evet, evet; hemen değiştirsin. Geri kalan gerekli çamaşırlarını da şimdi hazırlarız. Marya Sisoyevna yıkamaya almıştır.

Velçaninov,

– Öyleyse bir araba çağırtaalım; diye sözünü kesti. Yalnız mümkün olduğu kadar çabuk olsun.

Fakat hemen bir engel çıktı: Liza gitmek istemiyor, kesin olarak direniyordu. İki erkeğin konuşmasını korkuyla izliyordu.

Pavel Pavloviç'i kandırmaya çalışan Velçaninov kıza dikkat etmiş olsa yüzündeki derin keder ifadesini görürdü.

Yavaş, fakat kesin olarak,

– Gitmeyeceğim ben, dedi.

– İşte buyrun, görüyor musunuz, tıpkı annesi!

– Hayır, annem gibi değilim, değilim!..

Liza taşkın bir keder içinde küçük ellerini çekiştirip duruyor, babasının sanki büyük bir suçmuş gibi yüzüne vurduğu annesiyle benzerliğine karşı kendini savunmaya çalışıyordu.

– Babacığım, babacığım: Eğer beni bırakırsanız...

Liza birdenbire ürkek bir hal alan Velçaninov'a atıldı.

– Eğer beni götürürseniz...

Fakat sözünü bitiremedi. Pavel Pavloviç elinden yakaladı; gizleyemediği bir hiddetle onu küçük odaya sürükledi. Birkaç dakika fısıldaşmaları, kızın hırçınlıkları duyuldu. Velçaninov yanlarına gitmeye hazırlanırken Pavel Pavloviç çıktı. Dudaklarında çarpık bir gülümsemeyle, Liza'nın gelmeye razı olduğunu haber verdi. Velçaninov ona bakmamaya çalışarak gözlerini öteye çevirdi.

Marya Sisoyevna geldi. Bu, Velçaninov'un demin koridorda rastladığı kadındı. Getirdiği çamaşırı Liza'ya ait zarif bir valize yerleştirmeye başladı. Velçaninov'a,

– Beyim, çocuğu siz mi götüreceksiniz? diye sordu. Aileniz filan var mı? Çok iyi edersiniz doğrusu: yavrucağ usludur; hiç olmazsa bu hengâmeden kurtulur.

Pavel Pavloviç,

– Aman sen de Marya Sisoyevna... diye söylendi.

– Ne Marya Sisoyevnası!.. Adımı mı belliyorsunuz! Buranın hengâmeden farkı mı var? Akıllı bir çocuğun böyle kepezelikleri görmesi cinayet. Araba geldi beyim. Lesnoy'ya mı gideceksiniz?

– Evet, oraya.

– Hayırlı olsun.

Liza çıktı. Benzi uçmuş, yere bakıyordu; valizini eline aldı. Velçaninov'a hiç bakmıyordu. Vedalaşırken kendini tutarak deminki gibi babasına atılmadı. Hatta galiba yüzüne de bakmadı.

Babası kibar bir tavırla onu başından öptü, saçlarını okşadı. Liza'nın dudakları büküldü, çenesi titremeye başladı. Fakat yine de gözlerini kaldırıp babasına bakmadı. Pavel Pavloviç hafifçe sarardı, elleri titriyordu: Velçaninov ona bakmamaya gayret ettiği halde bunun farkına vardı. Bir an önce gitmekten başka isteği yoktu. "Benim ne suçum var; bunun böyle olması lazımdı!" diye düşünüyordu. Aşağıya indiler. Orada Marya Sisoyevna, Liza'yı kucakladı. Liza ancak arabaya binince babasına baktı, birdenbire ellerini kaldırarak bir çığlık attı. Az kalsın kendini aşağıya, ona doğru atacaktı; fakat araba hareket etmişti.

VI

AYLAK ADAMIN YENİ KAPRİSİ

Velçaninov korktu.

– Rahatsız mı oldun Liza? Arabayı durduralım, sana su getirteyim.

Kız sitem, heyecan dolu gözlerini ona dikti.

– Beni nereye götürüyorsunuz?

Sert, kesin konuşuyordu.

– Çok iyi bir aile Liza. Güzel bir yazlık evleri var; bir sürü de çocuk... Hepsi seni sever. Çok iyi insanlardır. Bana kızma Liza, senin iyiliğini istiyorum.

Velçaninov'u tanıyanlardan biri o andaki halini görse hayli tuhaf bulurdu.

Liza, boğazına düğümlenen hıçkırıklardan tıkanarak, güzel gözleri hiddet parıltılarıyla dolu,

– Siz.. ah siz... kötü bir adamsınız! dedi.

– Liza, ben...

– Kötü, kötü, kötü adamsınız!

Liza ellerini sıkıp parmaklarını çekiştiriyordu. Velçaninov büsbütün şaşırdı.

– Liza, evladım beni ne kadar üzdüğünü bilsen!

Kız, emir verir gibi,

– Yarın sahiden oraya gelecek mi? diye sordu.

– Tabii gelecek. Ben getireceğim onu. Kendim alıp getireceğim.

Liza, gözlerini yere indirdi.

– Gelmez. Aldatır o.

- Seni sevmiyor mu Liza?
- Sevmiyor.
- Seni hırpalar mıydı? Söyle, hırpalar mıydı?

Liza gamlı bakışıyla Velçaninov'u süzdü, ses çıkarmadı. Sonra başını öteye çevirerek yere bakmaya başladı. Velçaninov, dili döndüğü kadar çocuğun gönlünü almaya çalışıyordu. Heyecanlanmış, hummaya tutulmuş gibiydi. Liza, güvensiz, adeta düşmanca bir tavır takınmakla beraber, gene de söylenenleri dinliyordu. Velçaninov, kızın dikkatine o kadar sevindi ki, içki düşkünlüğünün ne olduğunu anlatmaya başladı. Onu sevdiğini, babasını kollayacağını söyledi. Nihayet Liza gözlerini kaldırarak sabit bakışını ona dikti. Velçaninov, vaktiyle annesini de tanıdığından söz etti. Söylediklerinin çocukta ilgi uyandırdığını görüyordu. Yavaş yavaş Liza, sorularına tek tük cevaplar vermeye başladı. İhtiyatla, kısa kısa, hep o inatçı tavrıyla konuşuyordu. Fakat en önemli soruları cevapsız bıraktı: Babasıyla daha önce aralarının nasıl olduğu konusunda tek bir kelime söylemiyordu.

Konuşurlarken, Velçaninov deminki gibi Liza'nın elini aldı ve bırakmadı. O da elini çekmiyordu. Bununla beraber kız, bütün susmuyordu; kapalı cevaplarında, babasını annesinden daha çok sevdiğini ağzından geçirirverdi. Eskiden babası onu daha çok, annesi daha az severmiş. Fakat annesi ölürken herkes odasından çıkıp, ikisi başbaşa kalınca Liza'yı öpmeye, ağlamaya başlamış... O günden beri o da, herkesten, bütün dünyadan çok annesini seviyormuş. Küçük kız, Trusotski'nin dediği gibi; gerçekten çok gururluydu. Ağzından kaçırdıklarının farkına vararak birdenbire gene kabuğuna çekildi, sustu. Hatta bunları ağzından alan Velçaninov'a adeta nefretle baktı. Yolun sonuna doğru Liza'nın siniri hemen hemen geçti, fakat bu kez düşünceye daldı, yabani, üzgün, inatçı bir hal takındı. Hiç bilmediği, yabancı bir eve gittiğine pek fazla üzüldüğü yoktu galiba. Liza'ya azap veren başka bir şeydi, Velçaninov bunu anlıyordu. Babası onu bu kadar kolaylıkla, adeta başından savmak ister gibi yolladığı için Liza *on-dan* utanıyordu.

"Çocuk hasta;" diye düşünüyordu. "Hem belki çok hasta, hırpalanmış... Aah, densiz ayyaş herif! Ne mal olduğunu şimdi anladım!" Arabacıya acele ettiriyordu: Yazlığa, temiz havayla bahçeye, çocuklara, Liza'nın bilmediği yeni yaşama umut bağlamıştı. Ondan sonra... Daha sonra olacaklardan endişesi yoktu: Mutluluk dolu umutları vardı. Hayatında şimdiye kadar duymadığı bir duygu içindeydi ve bu duygu onu yaşamının sonuna kadar bırakmayacaktı! İçten gelen bir coşkunlukla, "İşte bir amaç, işte yaşam!" diye düşünüyordu.

Kafasından bir yığın düşünce geçiyordu: Velçaninov üzerlerinde duruyor, yalnız ayrıntıdan kaçınıyordu. Böylece her şey açık, değişmez bir biçimde ortaya çıkıyordu. "Bu keratayı el birliğiyle etkiler, Liza'yı Petersburg'da, Pogoreltzev'lerde bıraktırırız... Önce geçici bir zaman için... O, yalnız döner. Liza da bana kalır. Gayet kolay olacak. Zaten herifin istediği de bu; aksi halde çocuğu ne diye hırpalasın!"

Sonunda Lesnoy'ya geldiler. Pogoreltzev'lerin yazlığı gerçekten hoş bir yerdi. Arabayı bir manga çocuk karşıladı. Velçaninov onlara epeydir uğramamıştı. Çocuklar ondan pek hoşlanırdı, sevinçten deli oldular. Biraz büyücekleri, arabadan iner inmez,

– Hani davanız ne oldu, davanız?.. diye bağrmaya başladılar.

Çocukların hepsi bu soruyu kahkahalarla, haykırışlarla tekrarladılar. Davası yüzünden Velçaninov'a burada takılmak âdet halini almıştı. Fakat Liza'yı görür görmez hemen sustular, sessiz, sabit bir çocuk dikkatiyle kızı incelemeye koyuldular.

O aralık Klavdiya Petrovna ile kocası geldi. Onların da, gülerrek, ilk sordukları şey dava oldu.

Klavdiya Petrovna otuz yedi yaşında etine dolgun, endamı hâlâ yerinde, al yanaklı bir esmer güzeliydi. Kocasını elli beşlik, zeki, kurnaz, fakat her şeyden önce iyi kalpli bir adamdı. Evleri, Velçaninov için, kendisinin de söylediği gibi, öz evinden farksızdı. Yalnız işin bir püf noktası vardı: Yirmi yıl önce bu Klavdiya Petrovna, az kalsın, o sıralar çocuk denecek yaşta olan ve üniversiteye devam eden Velçaninov'la evlenecekti. Bu; ateşli, gülünç,

güzel bir ilk aşktı. Sonunda Klavdiya Petrovna, Pogoreltzev'le evlendi. Beş yıl sonra yeniden karşılaştıkları zaman her şey temiz, sakin bir arkadaşlığa dönüşmüştü. İlişkilerinde her zaman bir sıcaklık, içlerini aydınlatan bambaşka bir ışık kalmıştı. Velçaninov'un bu konudaki anıları tam anlamıyla temiz, kusursuzdu. Belki de bu durum yalnızca o anılara özgü olduğundan, Velçaninov için son derece değerliydi. Burada, bu ailenin içinde olduğu gibi görünüyordu; saftı, babacandı: çocuklara bakıyor, asla kırıtmıyordu. Yalan söylemiyordu; Pogoreltzev'lere kaç kere, toplum hayatından çekilerek temelli onlara geleceğine yeminler etmişti. Bunu ciddi olarak yapmayı düşünüyordu.

Liza hakkında ayrıntılı açıklama yaptı. Zaten uzun boylu konuşmadan tek bir ricası da yeterliydi. Klavdiya Petrovna "yetim" çocuğu öptü, sevdi, elinden geleni yapmaya söz verdi. Çocuklar Liza'yı alarak bahçeye oynamaya götürdüler. Velçaninov yarım saat kadar heyecanlı bir halle oturduktan sonra kalktı, vedalaşmaya başladı.

Sabırsızlık içinde olduğunun herkes farkına varmıştı. Hepsi şaşırdı: Üç haftadır geldiği yoktu, yarım saatte kaçıp gidiyordu, Velçaninov gülerken, ertesi gün geleceğine yeminler ediyordu. Oradakiler, fazlaca heyecanlı olduğunu söyleyince, Klavdiya Petrovna'yı birdenbire ellerinden tutarak, çok önemli bir şey söylemek bahanesiyle, başka bir odaya çekti.

– Vaktiyle yalnız size söylediğim, hatta kocanızın bile bilmediği T.'de geçirdiğim bir yıla ait anlattıklarım hatırlınızda mı?

– Evet, bundan sık sık söz ederdiniz.

– Size içimi döküyorum. Bunu yapabileceğim yegâne insan sizsiniz. O kadının adını size şimdiye kadar söylememiştim. Truotski'nin karısıydı. Geçenlerde öldü. Kızı Liza, benim kızımdır.

Klavdiya Petrovna oldukça heyecanlanarak,

– Sahi mi?.. Yanılmış olmayasınız? diye sordu.

Velçaninov, coşkuyla,

– Asla! dedi. Kesinlikle yanılmıyorum.

Mümkün olduğu kadar kısa, acele ederek, heyecanla her şeyi anlattı. Klavdiya Petrovna bu öyküyü önceden de biliyordu, ama

kadının adını öğrenmemişti. Velçaninov, tanıdıklarından birinin bir gün Bayan Trusotski ile bir yerde karşılaşarak *onun* bu kadını sevdiğini düşünebileceğini aklına getirmekten bile ürperiyordu. Bu yüzden biricik samimi dostu olan Klavdiya Petrovna'ya bile adını söylemeye cesaret edememişti.

Klavdiya Petrovna, dinledikten sonra,

– Babası bilmiyor, değil mi? diye sordu.

– Hayır, biliyor... En çok, durumu bütün açıklığıyla anlayamayışma üzülüyorum.

Velçaninov heyecanla devamı etti sözlerine:

– Biliyor o, biliyor. Bunu dün de, bugün de, anladım. Fakat ne dereceye kadar bildiğini öğrenmek istiyorum. Şimdi acele acele gidişim de bu yüzden. Bu akşam bana gelecek. Yine de nereden öğrendiğine, yani *her şeyi* nasıl öğrendiğine şaşıyorum. Bogatov hikâyesini eksiksiz bildiğine şüphe yok. Ama benimkini?.. Böyle hallerde kadınların kocalarının gözlerini nasıl bağladıklarını bilirsiniz tabii. Gökten melekler inse, koca gene kadınına inanır. Başınızı sallayıp beni ayıplamayın: Ben kendi kendimi çoktandır ayıplayıp suçladım. Demin evindeyken, her şeyi bildiğinden o kadar emindim ki, karşısında küçüldükçe küçüldüm. Dün onu öyle kaba karşılamama ne kadar üzüldüğümü, utandığımı bilemezsiniz. (İlerde size hepsini daha etraflıca anlatırım!) Dün bana, uğradığı hakareti, kendisini tahkir edeni bildiğini yüzüme çarpmak amacıyla içinde yenilmez bir arzuyla gelmişti. Sarhoş haliyle yaptığı anlamsız ziyaretin sebebi buydu. Bunu doğal görmek lazım. İsyan etmek için gelmişti. Oysa ben hem dün, hem demin fazla taşkınlık gösterdim. İhtiyatsız hareket ettim, aptalca davrandım! Kendi kendimi ele verdim. Zaaf anında ne diye bana sokuldu? Ne diyorum size, Liza'ya, bir çocuğa eziyet ediyor! Birisine çatmak, çocuktan olsun huncını çıkarmak ihtiyacını duyuyor. Adamcağız son derece hiddet içinde; ne kadar küçümsenirse küçümsensin, hiddetini bastıramıyor. Halbuki eskiden, vallahi, oldukça efendi bir adamdı. Sonra sapıtıp kendini sefahate kaptırmasını da doğal saymak, bunu Hıristiyan gözüyle görmek lazım. Size bir şey söyleyeyim mi şeker kardeşim; ona karşı değişmek is-

tiyorum: Gönlnü alacağım. Çünkü ne de olsa ona karşı suçluyum ben! Şunu da söyleyeyim: T.'deyken bir aralık dört bin rubleye ihtiyacım olmuştu. Parayı o anda senetsiz sepetsiz verdi; üstelik bana hizmette bulunabildiğine öyle seviniyordu ki! Ben de aldım; onun elinden para aldım, bir dost gibi aldım, anlıyor musunuz?

İlgiyle dinleyen Klavdiya Petrovna, endişesini gizlemiyordu,

– Gene de tedbirli olun. Aşırı heyecanınız beni adeta korkutuyor. Şüphesiz Liza'yı şimdiden kızım biliyorum; fakat bu mesele de henüz karanlık kalmış o kadar çok taraf var ki!.. Özellikle ihtiyatlı olun; çok ihtiyatlı olmanız lazım. Mutluluk içinde yüzdüğünüz veya böyle taşkın bir sevinç duyduğunuz zamanlar alıcılığınız tutuyor.

Gülümseyerek,

– Hele mutlu olduğunuz zamanlar... diye ekledi.

Velçaninov'u uğurlamak için hepsi dışarı çıktılar; bahçede oynayan çocuklar Liza'yı getirdiler. Şimdi ona sanki artmış bir hayretle bakıyorlardı. Velçaninov herkesin yanında onu öpüp, ertesi gün babasıyla birlikte gelme sözünü hararetle tekrarlayınca Liza büsbütün yabanileşti. Son dakikaya kadar ses çıkarmadan ona baktığı halde birdenbire koluna yapışarak öteye çekti. Yalvaran bakışından Velçaninov'a bir şeyler söylemek istediği belliydi. Kızı bir odaya götürüp, cesaret vermeye çalışarak, şefkatle,

– Ne var Liza? diye sordu.

Fakat Liza, etrafa ürkek bakarak onu odanın en uzak köşesine çekti. Herkesten saklamak istiyor gibi bir hali vardı.

– Peki, ne var Liza; ne var?

Ses çıkarmıyor, bir türlü konuşamıyordu. Mavi gözlerini Velçaninov'un gözlerine dikmiş, yüzünün her çizgisinden çılgınca bir korku okunuyordu. Sonra, sayıklar gibi,

– Kendini asacakmış... diye fısıldadı.

Velçaninov, korkuyla,

– Kim kendini asacakmış?.. diye sordu.

– O, o!.. Gece, ipi ilmek yapıp kendini asacaktı. Gözümle gördüm!

Liza tıkanacak gibiydi.

– Demin de kendini asmak istiyordu. Söyledi bana, söyledi!.. Önceleri de isterdi, her zaman isterdi bunu... Gece gördüm...

Velçaninov şaşkınlıkla:

– Neler söylüyorsun!.. diye mırıldandı.

Liza, birdenbire ona doğru atıldı. Ağlıyordu; hıçkırıktan boğulacak hale gelmişti. Bir şeyler söylüyor, yalvarıyor, fakat Velçaninov ne demek istediğini seçemiyordu. Daha sonraları çocuğun bitkin, korku dolu ve son bir umutla ona çevrilmiş bakışı gece gündüz Velçaninov'un aklından çıkmadı.

Sabırsızlık içinde kente dönerken kıskançlıkla, imrenerek, "Sahiden onu bu kadar seviyor mu?.." diye düşünüyordu. "Demin, annesini daha çok sevdiğini söylemişti. Belki de onu sevmiyor, ondan nefret ediyor..."

"Kendini asacakmış... Daha neler? Neydi o söyledikleri? O ahmak kendini asacak ha!.. Şu işin aslını anlamalıyım. Zaten hepsini bir an önce karara bağlamak lazım; kesin bir karara!"

VII

KOCAYLA ÂŞIĞIN ÖPÜŞMESİ

Her şeyi öğrenmek için son derece acele ediyordu. Liza ile ilk karşılaşmasını hatırlıyor, "Şaşkına döndüm! Kafamda düşünce falan kalmadı," diyordu. "Fakat artık öğrenmeliyim." Öğrenmek istediklerine bir an önce ulaşmak için doğruca Trusotski'ye gitmeyi düşündü, ama hemen vazgeçti. "Yok, kendisi bana gelsin daha iyi. Bu aralık ben de şu belalı işleri bitireyim."

İşlerine canla başla sarıldı; ancak dalgınlığının kendisi de farkındaydı, o gün çalışamayacağını anladı. Saat beşte yemeğe giderken aklına birdenbire, hem de ilk olarak gülünç bir şey geldi; ya şu davaya burnunu sokmakla, resmi makam kapılarını aşındırıp kendisinden kaçan avukatının peşini bırakmamakla fayda yerine zarar görüyorsa? Bu ihtimal onu neşeyle güldürdü. Sonra daha büyük bir neşeyle, "Böyle bir düşünce aklıma dün gelseydi fena halde üzülürdüm!" diye ekledi. Keyfi yerinde olduğu halde dalgınlığı gitgide artıyor, sabırsızlanmaya başlıyordu. Sonunda düşünceli bir hal aldı, huzursuz kafası bir düşünceden bir düşünceye takılıyordu, ama aradığını bütün olarak bir türlü çıkaramıyordu.

Sonunda, "Bu adamı görmeliyim; ona ihtiyacım var," kararını verdi. "Onu iyice anladıktan sonra bir karara varmalıyım. Bunun sonunda düello bile olabilir!"

Saat yedide eve geldiği zaman Pavel Pavloviç'i bulamadı. Bu durum ona önce hayret, sonra hiddet, sonunda da üzüntü verdi. Ardından korktu bile, "Bunun sonunun ne olacağını Tanrı bilir!"

diye tekrarlıyordu, ikide bir saate bakarak kâh bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, kâh kanepeye uzanıyordu.

Sonunda dokuza doğru Pavel Pavloviç çıkageldi. Velçaninov, "Bu adam kurnazın biri olsaydı beni tuzağa düşürmek için bundan iyi fırsat bulamazdı!" diye düşündü, birdenbire kendini topladı ve gayet neşeli bir tavır takındı.

Velçaninov'un neşeyle sorması üzerine Pavel Pavloviç, niçin bu kadar geç kaldığı hakkında dünkünün tersine pek serbest bir halle ve çarpık bir gülümsemeyle karşılık verdi. Sandalyeye oturarak, krepli şapkasını kayıtsızlıkla başka bir iskemleye fırlattı. Velçaninov bu aşırı serbestliği fark etti, buna işaret koydu.

Sakin sakın, laf kalabalığına boğmadan ve deminki heyecanından tamamen uzak, Liza'yı nasıl götürdüğünü, oradakilerin ona nasıl candan kabul gösterdiklerini, çocuğun bu gezmeden ne kadar yararlanacağını rapor şeklinde anlattı. Sonra, Liza'yı unutmış gibi, belli etmeden sözü Pogoreltzev'in çok candan nüfuzlu bir adam olduğunu söyledi. Pavel Pavloviç dalgın bir halle dinliyor, zaman zaman hırçın, kurnaz bir sırıtsıyla karşısındakini süzüyordu.

Her zamankinden biçimsiz bir şekilde sırtarak,

– Doğrusu pek heyecanlı bir adamsınız, diye mırıldandı.

Velçaninov; öfkeyle,

– Sizin de bugün huysuzluğunuz üzerinizde, dedi.

Pavel Pavloviç oturduğu yerden birdenbire fırlayıverdi. Sanki fırsat bekliyordu,

– Ben de herkes gibi olamaz mıyım?

Velçaninov gülümsedi.

– Aman canınız nasıl isterse... Belki başınıza bir hal gelmiştir diye düşünmüştüm de...

Pavel Pavloviç, başına geleni yeni hatırlamış gibi bağırdı:

– Geldi ya, geldi!..

– Hayrola, ne oldu?

Pavel Pavloviç, biraz durduktan sonra cevap verdi:

– Ne olacak, şu bizim Stepan Mihayloviç... Bogautov. Şu Petersburg sosyetesine mensup zarif, genç adam yok mu?

– Sizi gene mi kabul etmedi?

– H-hayır, bu defa kabul edildik. İlk defa içeriye aldılar, yüzünü de gördüm ama, ölü olarak!..

– Neece?.. Bogautov öldü mü?

Velçaninov son derece hayrete düştü. Oysa ki, aslında bu kadar şaşırmak için sebep yoktu.

– Öldü ya. Altı yıllık vefalı dost! Daha dün, öğleye doğru ölmüş de haberim bile olmadı. Belki tam o sırada sağlık haberini almak için uğramıştım. Tabuta koymuşlar; yarın kaldırılacak. Tabut sarı-kırmızı kadifeyle kaplı, yaldızlı şeritlerle süslü... Beyin hummasından gitmiş. Yanına bıraktılar; yüzünü seyredebildim! En iyi dostlarından sayıldığımı söylediğim için içeri aldılar. Sorarım size, altı yıllık bu can dostumun bana yaptığına ne dersiniz? Halbuki ben Petersburg'a belki sırf onun yüzünden geliyordum!

Velçaninov güldü:

– Adama ne diye kızyorsun, özellikle ölmedi ya!

– Acıdığmdan söylüyorum. Pek değerli bir dostumdu. Değeri de şundan ibaretti.

Pavel Pavloviç birdenbire, hiç umulmaz bir hareketle, dazlak alnının üstünde iki parmağıyla, boynuz işareti yaptı, uzun fısıltılı bir kahkahayla güldü. Böylece, boynuzlu olarak oturup, yarım dakika kadar hep o fısıltılı gülüşle devam etti. Zehirli bir küstahlık sarhoşluğu içinde Velçaninov'un yüzüne bakıp gülüyordu. Öteki, karşısında bir hayalet görmüş kadar şaşırmış, put kesilmişti. Fakat bu durum pek kısa bir an sürdü; yavaş yavaş dudaklarında alaycı, küstahlığa varan kayıtsız bir gülümseme belirdi.

Sözcükleri önem vermediğini gösteren bir tavırla uzatarak,

– Ne demek bu? diye sordu.

Parmaklarını nihayet alnından çeken Pavel Pavloviç, bıçakla keser gibi,

– Bu, boynuz anlamına gelir efendim; dedi.

– Yani... sizin boynuzlarınız mı?

Pavel Pavloviç'in yüzü gene çirkin bir şekilde çarpıldı.

– Bendenizin efendim. Şerefimizle kazandık!

Bir an sustular. Velçaninov,

– Doğrusu cesur adamsınız! dedi.

– Boynuzlarımı gösterdiğim için mi? Ha, Aleksey İvanoviç, bana bir şey ikram etseniz fena olmayacak! Size T.'de tam bir yıl, her Tanrının günü ikramda bulunuyordum... Bir şişecik aldırive-rin, boğazım kurudu.

– Hay hay, sevinerek. Keşke daha önce söyleseydiniz. Ne içersiniz?

– Niye bana soruyorsunuz? Birlikte içmeyecek miyiz?

Pavel Pavloviç küçümseyerek konuşuyor, bir yandan da tu-haf bir endişeyle Velçaninov'un gözlerinin içine bakıyordu.

– Şampanya mı?

– Başka ne olur? Votkaya henüz sıra gelmedi.

Velçaninov, acele etmeden kalkarak zili çaldı. Mavra'yı ça-ğrdı, gereken emri verdi.

Pavel Pavloviç gereksiz, yersiz, yılışık bir gülüşle,

– Dokuz yıllık ayrılışımızdan sonra bu sevinçli kavuşmanın şerefine! dedi. Bundan sonra candan dostum olarak bir siz kaldı-nuz. Stepan Mihayloviç Bogautov yok artık! Hani şairin dediği gi-bi:

"Büyük Patroklos yok,

"Aşağılık Thereitis bir başına kaldı..."

"Thereitis" derken parmağıyla göğsüne vurdu.

Velçaninov, içinden, "Domuz herif, ağzındaki baklayı bir an önce çıkarsana; imalı sözlerden nefret ederim!" diye geçiriyordu. Gitgide kabaran hiddetini güçlkle zaptediyordu. Öfkeyle:

– Bana şunu söyler misiniz, dedi; madem ki Stepan Mihay-loviç'i (artık kısaca "Bogautov" demiyordu) açıktan açığa suçlu-yorsunuz, ölümüne sevinmeniz gerekirdi. Ne diye kızılıyorsunuz?

– Niye sevineyim? Sebep ne?

– Böyle hissetmeliydiniz.

– Kih... Kih!.. Yanılıyorsunuz. Bir filozof, "Ölü düşman iyi ama, sağ düşman ondan daha iyidir" demiş. "Kih... Kih!.."

Velçaninov, hiddet ve küstahlıklı,

– Hayattayken onu tam beş yıl Tanrı'nın günü görmeye do-yamadınız mı? dedi.

– O zaman... o zaman bunu biliyor muydum sanki?

Pavel Pavloviç gene bir köşeden fırlamış gibi atıldı; hatta bu soruyu uzun zamandır beklediği için memnun bir hali vardı.

– Aşkolsun Aleksey İvanoviç; benim için bunu nasıl düşünե-bildiniz?

Bakışında yepyeni, beklenmedik bir ifade parladı. Bu hal, o ana kadar hırçın, pis pis sırtan suratını büsbütün değıştirdi.

– Demek tamamen habersizdiniz?

Velçaninov iyice şaşırmişti.

– Haberim olduğunu mu sanıyordunuz?.. Haberim vardı demek!.. Hey gidi Jüpiter soyu!.. Sizce insanın köpekten farkı yok, kişiyi kendiniz gibi bilirsiniz. Al bakalım! Yutabilirsen yut bunu...

Hiddet içinde masaya yumruğunu indirdi; fakat çıkardığı gü-rültüden kendisi de ürktü, korka korka bakındı.

Velçaninov, vakur bir tavır takındı.

– Vallahi Pavel Pavloviç, o meseleden haberiniz olup olmadığından bana ne! Bilmemeniz haysiyetinizi bir dereceye kadar kurtarır tabii. Yalnız bu konuda beni ne diye sırdaş seçtiğinizi anlayamıyorum.

Pavel Pavloviç yere bakarak,

– Sizi kasdetmiyorum... darılmayın; size ait bir şey yok... diye mırıldandı.

Mavra, şampanyayı getirdi. Zor durumdan kurtulduğuna se-vinen Pavel Pavloviç,

– Hah, işte geldi! diye bağırdı. Bir de kadehleri lütfen anacı-ğım, kadehleri!.. Mükemmel. Senden başka bir isteğimiz yok azi-zem. Açılmış mı? Çok yaşayasın sen dilber kadın! Gidebilirsin artık.

Gene derlenip toplandı, Velçaninov'a arsız arsız baktı.

– Doğru söyleyin; diye hep o fısıltılı gülüşüyle devam etti. Bu konu sizin için hiç de öyle dediğiniz gibi "bana ne"lik değil, öğrenmek için dehşetli merak ediyorsunuz... Hatta şimdi kalkıp size bir şey anlatmadan gitsem üzülürdünüz.

– Hiç de üzülmezdim.

Pavel Pavloviç'in yüzündeki gülümseme "Yalan!" diye cevap verdi. Kadehleri doldurarak,

– Hadi başlayalım! dedi. Sonra kadehini kaldırdı.

– Toprağa bıraktığımız dostumuz Stepan Mihayloviç'in sağlığına içelim!

Kadehini kaldırıp dikti.

Velçaninov, kadehini masaya bıraktı.

– Ben bunu içmem.

– Neden? Pek sevimli bir kadeh kaldırma...

– Bana bakın, siz buraya gelirken sarhoş muydunuz yoksa?

– Azıcık. Neden sordunuz?

– Hiç. Yalnız dün, hele bu sabah, ölen Natalya Vasilyevna'ya içten acıdığınızı sanmıştım.

Pavel Pavloviç yeniden yayından kopmuş gibi atıldı:

– Şimdi ona içten acımadığımı kim söylüyor?

– Öyle bir şey demek istemedim. Yalnız şu Stepan Mihayloviç konusunda aldanmış olabilirsiniz...

Pavel Pavloviç kurnaz bir gülümsemeyle göz kırptı.

– Hele Stepan Mihayloviç hakkında öğrendiklerimin kaynağını kimbilir ne kadar merak ediyorsunuz, değil mi?

Velçaninov kızardı:

– Size tekrar ediyorum; bunlar beni ilgilendirmez.

"Şişesiyle birlikte onu da dışarı atsam mı?.." diye düşündü, daha çok kızardı.

Pavel Pavloviç, onu kışkırtmak ister gibi,

– Pekâlâ! dedi, tekrar kadehini doldurdu.

– Şimdi "her şeyi" nasıl öğrendiğimi anlatayım da ateşli arzunuza kavuşmuş olun. Çünkü siz, ateşli adamsınız Aleksey İvanoviç, çok ateşli bir adamsınız! Kih, kih, kih!.. Yalnız bana bir sigara lütfedin, zira marttan beri...

– Buyrun.

Pavel Pavloviç, gittikçe laubalileşen bir tavırla devam etti:

– Marttan beri ben bayağı baştan çıktım Aleksey İvanoviç. Bakın nasıl oldu. Bildiğiniz gibi aziz dostum, verem pek meraklı bir hastalıktır. Çoğu zaman veremlinin yarın öleceğinde haberi

yoktur. Söylemiştim ya, Natalya Vasilyevna ölümüne beş saat kala iki hafta sonra 340 verst ötedeki teyzesine yapacağı ziyareti düşünüyordu. Onda da birçok bayana, belki baya da has bir alışkanlık, daha doğrusu âdet vardı. Aşk mektuplarını, eskiye ait birtakım nesneleri saklardı. Oysa en iyisi bunları sobaya atmak değil midir?.. Hayır, ufacak kâğıt parçaları özenle çekmecelere, kutulara saklanır. Hatta üzerlerinde tarihler, numaralar bile eksik değildir. Bunda bir teselli mi bulurlar ne; herhalde tatlı anıları kutlamaya hazırlanan Natalya Vasilyevna'nın ölüm düşüncesi aklının kenarından bile geçmiyordu. Son saatine kadar Koh'u bekledi. Ölüncə, karaağaçtan yapılmış, sedef, gümüş kakmalı çekmecesini bürosunda kaldı. Büyük annesinden kalma enfes bir çekmecedeydi, anahtarı da vardı. İşte böyle efendim; her şey bu çekmecedenden çıktı. İstisnasız her şey, bütün bir yirmi yıl günü gününe, senesi senesine bu çekmecedeydi.

Stepan Mihayloviç edebiyata fazla meraklıydı. Hatta dergilerden birine bir aşk hikâyesi bile yollamıştı. Çekmecede, kaleminden çıkmış yüze yakın eser bulundu. Hepsini son beş yıla ait ürünlerdi. Bazılarında, Natalya Vasilyevna'nın eliyle yazılmış notlar da vardı. Bunları görmek koca için ne büyük zevktir, değil mi?

Velçaninov hızla eskiye dönerek Natalya Vasilyevna'ya ne bir mektup, ne de, bir tezkere yazdığını hatırladı. Petersburg'dan iki mektup yollamıştı. Ama önceden kararlaştırdıkları gibi, bunları karı-kocaya müşterek yazmıştı. Sepetlendiğini bildiren Natalya Vasilyevna'nın son mektubunu da cevapsız bırakmıştı.

Pavel Pavloviç sözünü bitirince bir an sustu, sırnaşık bir gülümsemeyle bir şey bekler gibi bir tavır takındı. Sonra gizlemediği bir üzüntüyle,

– Sualciğime ne diye cevap vermediniz? dedi.

– Hangi sualciğimize?

– Şu çekmeceyi açan kocanın tatlı hislerine dair sualime?..

Velçaninov, sinirli bir el hareketi yaptı.

– Bana ne bundan!..

Yerinden kalktı, odada gezinmeye başladı.

– Bahse girerim ki, "Domuz herif, boynuzlunun biri olduğunu söylemek elzem mi sanki!" diye düşünüyorsunuz. Kih... Kih!.. Siz pek titizsinizdir!..

– Akıldan bile geçmedi. Sizi tahkir eden adamın ölümüne sinirlenmişsiniz, üstelik şarabı fazla kaçırdığınız da belli. Durumun hiçbir fevkaladeligi yok. Bogautov'un hayatta olmasını niçin istediğinizi gayet iyi anlıyorum; hiddetinize saygı göstermeye hazırım. Fakat...

– Tahmininize göre, Bogautov'a niçin ihtiyacım olabilir?

– Orasını siz bilirsiniz.

– Bahse girerim, düelloyu kastediyorsunuz.

– Ne halt ederseniz edin! –Velçaninov artık kendini tutamıyordu. – Benim bildiğime göre böyle durumlarda şerefli hiçbir insan komik bir gevezelik, anlamsız kırıtmalar, gülünç şikâyetler ve çirkin imalarla kendi kendini alçaltmaz. Bunlar onu daha çok lekeler; namuslu bir adama yakışır dürüstlük ve açıklıkla hareket edin!

– Kih... Kih!.. Belki ben namuslu bir adam değilim.

– Bu da ancak sizi ilgilendirir. Şey, o halde Bogautov'un canlısıyla ne halt edecektiniz?

– Sevgili dostumu göreceğim geldi. Karşılıklı birer kadeh patlattırdık.

– Sizinle içmezdi.

– Neden? *Noblesse oblige*, öyle mi?.. Siz içiyorsunuz ya; sizden daha mı yüksekti?

– Sizinle içtiğim yok.

– Pek kibirlisiniz. Neden?

Velçaninov birdenbire hırçın, asabi bir kahkaha attı:

– Vay canına! Bayağı "yırtıcı tip"siniz! Oysa ben sizi sadece "ebedi koca" bilirdim.

– "Ebedi koca" ne demek?

Pavel Pavloviç dikkat kesilmişti.

– Hiç, koca tiplerinden biri... Anlatması uzun. Hadi defolun artık, bıktırdınız beni!

– Yırtıcılığın var mı? Yırtıcılıktan söz ettiniz.

– "Yırtıcı tip"siniz dedim; sizinle alay ettim.

– Peki ama, neymiş bu "yırtıcı tip?" Ne olur, anlatın Aleksey İvanoviç; Allah aşkına, İsa aşkına anlatın!

Velçaninov gene birdenbire dehşetli kızdı:

– Eee, yeter artık, yeter! Vakit geldi, hadi!

Pavel Pavloviç oturduğu yerden fırladı:

– Hayır, yetmez! Gerçi sizi bıktırdım ama, fark etmez. Önce beraberce kadeh tokuşturup karşılıklı içeceğiz. İçtikten sonra gideceğim; şimdilik buradayım.

– Pavel Pavloviç, cehennem olup gidecek misiniz, gitmeyecek misiniz?

– Cehenneme de gitsem, önce içeceğiz. *Benimle* içmek istemediğinizi söylediniz. Fakat ben *istiyorum*.

Artık kırtırmıyor, tıslar gibi gülmüyordu. Yeniden öyle değişmişti ki, her hali, bütün tavırları az önceki Pavel Pavloviç'ten tamamiyle farklıydı. Velçaninov ona şaşkınlıkla bakıyordu.

Pavel Pavloviç onu elinden sımsıkı tuttu. Garip bakışını yüzüne dikerek,

– Hadi içelim, Aleksey İvanoviç, dedi; içelim, reddetmeyin!

Halinden birlikte içmenin de ötesinde bir yakınlık beklediği belliydi.

Velçaninov,

– Pekâlâ... diye homurdandı. Nerede şu... bulaşık suyu?

– İşte. Tamam iki kadeh kaldı. Bulaşık suyu olmasına öyle ama, kadeh tokuştururuz ya. Buyrun kadehinizi.

Kadeh tokuşturarak içtiler.

– Madem ki öyle, madem ki öyle... a a h!..

Pavel Pavloviç elini alına koyarak bir süre öylece durdu. Velçaninov'a *son* sözü söylemeye hazırlanmış gibi geldi. Fakat Pavel Pavloviç, ses çıkarmadı. Sadece yüzüne baktı, dudaklarına deminki kurnaz, bir şeyler işaret eden gülümsemesini yaydı.

Velçaninov ayaklarını yere vurarak avazı çıktığı kadar,

– Benden ne istiyorsun sarhoş herif? Benimle alay mı ediyorsun?.. diye haykırdı.

Pavel Pavloviç telaşla ellerini sallamaya başladı:

– Bağırmayın efendim, bağırmayın; bağırma ne gerek var? Alay etmiyorum, kesinlikle! Şimdi benim için ne oldunuz, biliyor musunuz? Benim nem olduğunuzu biliyor musunuz?

Ani bir hareketle Velçaninov'un elini kaptı, öptü. Öteki şaşkınlıktan kendine gelmeye vakit bulamadı.

– Benim için busunuz artık! Şimdi de cehennemin dibine...

Kendine gelen Velçaninov,

– Durun azıcık, durun! diye bağırdı. Size bir şey söyleyecektim.

Pavel Pavloviç kapıdan döndü. Velçaninov, kızarmış yüzüyle beri yana bakarak, acele acele,

– Şey... yarın mutlaka Pogoreltzev'lere gitmelisiniz; diye mırıldandı. Hem tanışır, hem teşekkür edersiniz... Mutlaka gidin.

Pavel Pavloviç, bu hatırlatmanın gereksiz olduğunu gösteren bir el hareketiyle ve büyük bir istekle,

– Şüphesiz efendim, şüphesiz! diye atıldı.

– Hem Liza da sizi bekliyor. Ona geleceğimize dair söz verdim.

Pavel Pavloviç gene dönüp baktı:

– Liza mı?.. Liza'nın benim için ne olduğunu; eskiden beri benim için ne ifade ettiğini bilir misiniz?

Adeta kendinden geçerek,

– Evet, eskiden ve şimdi!.. diye bağırdı. Ama... eh!.. bunu sonraya bırakalım; sonraya kalsın. Şimdilik... şu karşılıklı içmemiz beni doyumadı Aleksey İvanoviç, sizden başka bir şey daha isterim.

Şapkasını sandalyeye bıraktı; tıkanır gibi soluyarak Velçaninov'a bakıyordu. Birdenbire,

– Öpün beni Aleksey İvanoviç! dedi.

Öteki geriledi:

– Sarhoş musunuz?

– Sarhoşum, ama öpün gene. Hadi Aleksey İvanoviç, öpün! Demin ben elinizi öptüm ya...

Aleksey İvanoviç, bir an tepesine bir balyoz yemiş gibi sessizce durdu. Sonra ani bir hareketle, ancak omuzuna gelen Pavel

Pavloviç'e doğru eğilerek adamakıllı şarap kokan ağzından öptü. Bununla beraber öptüğünden pek emin değildi.

Pavel Pavloviç'in gözleri parladı. Sarhoş taşkınlığıyla,

– Artık şimdi... diye mırıldandı. Bakın şimdi size ne söyleyeceğim. Demin, "Yoksa bu da öyle miydi?" diye düşündüm. "Eğer bu da öyleyse, bundan sonra kime inanmalı?"

Pavel Pavloviç birdenbire ağlamaya başladı.

– Şimdi benim için nasıl bir dost olduğunuzu anladınız mı?

Şapkasını kaparak odadan koşarcasına çıktı. Velçaninov, Pavel Pavloviç'in ilk ziyaretinden sonraki gibi bir süre aynı yerde hareketsiz kaldı.

Sonra elini salladı: "Sarhoş paskalın biri, o kadar işte!"

Soyunup yatağa girdikten sonra, "Evet, başka bir şey değil!" diye tekrarladı.

VIII

LİZA'NIN HASTALIĞI

Ertesi sabah Velçaninov, Pogoreltzev'lere gitmek için gecikmemeye söz veren Pavel Pavloviç'i bekliyordu. Odasında ağzında sigara, dolaşıp kahvesini yudumluyordu. İçinde bir an, uyanır uyanmaz bir gün önce yediği şamarı hatırlayan bir adamın hissi vardı. Bunu kendi kendine açıkça itiraf ediyordu. Korkuyla, "Hımmm... o, her şeyi gereğinden fazla anladığı için benden Liza'nın hıncını çıkarır!" diye düşünüyordu.

Gözünün önüne çocuğun sevimli, mahzun hayali geldi. *Onun* Liza'yı bugün, hemen iki saat sonra tekrar göreceğini düşününce kalbi hızla çarpmaya başladı. "Artık ötesi yok. Bundan sonra bütün hayatım, biricik amacım bu olacak!" Kararını verdi. Şimdiye kadar ne diye yaşadı sanki? Sefillik, yürek acısı... Oysa bundan sonra her şey değişecek!

Duyduğu sevince rağmen bir düşünceden bir düşünceye atlıyordu:

"Liza'yı alet olarak kullanıp, canımı çıkaracağı gün gibi açık! Benden *her şey* için intikam alacak. Gerçi şüphesiz dünkü hallerini tekrarlamasına izin verecek değilim. – Velçaninov birdenbire kızardı. – Buyrun işte: Saat on biri geçti, hâlâ meydanda yok!"

Tam saat yarıma kadar bekledi; iyice sıkıntı basmıştı. Fakat Pavel Pavloviç hâlâ görünürlerde yoktu. Sırf dünküne benzer bir numara yapmak için özellikle gelmeyeceği konusunda içinde kıpırdanıp duran düşünce onu iyice sinirlendirdi: "Ona bağlı olduğumu, Liza'nın halini biliyor!.. Onsuz oraya nasıl giderim?"

Sonunda dayanamadı, tam saat birde kendisi Pokrov'a yollandı. Pansiyonda, Pavel Pavloviç'in o gece hiç gelmediğini, ancak sabahın dokuzunda döndüğünü haber verdiler. Odasında bir çeyrek saat kaldıktan sonra gene çıkmış. Pavel Pavloviç'in kapısında duran Velçaninov, koridor hizmetçisinin anlattıklarını dinliyor, dalgın dalgın kapının tokmağıyla oynuyordu. Sonra birden toparlanarak yere tükürdü, tokmağı bıraktı. Hizmetçiden Marya Sisoyevna'nın yerini göstermesini rica etti. O sırada Sisoyevna geldi.

İyi bir kadıncağızdı. Velçaninov, sonradan Klavdiya Petrovna'ya ondan "asil duygulu bir köylü karısı" diye söz etmişti. Marya Sisoyevna "kızcağızı" dün nasıl götürdüğünü kısaca sorduktan sonra Pavel Pavloviç konusunu açtı. Dediğine bakılırsa, "Yavrucağ olmasa onu çoktan atardı."

– Zaten kepezelikleri yüzünden otelden atıldılar. Yanında her şeye akli eren bir çocuk olduğu halde kalkmış bir orospu getirmiş; günah değil mi! "İstersem bu senin anan olur!" diye bağırmış. Gelen karı orospu haliyle suratına tükürmüş. Herif, "Kızım değilsin, veledizinasın!" diye bangır bangır bağırmış.

– Ne diyorsunuz?

– Kendim de duydum. Sarhoş olup kendisinden geçmesi neyse ne, ama çocuğun yanında böyle şeyler yakışık almaz. Kızcağz ağlamaktan halsiz düşüyor. Geçen gün bizim avluda bir olay oldu. Komiser miymiş ne? Otelde geceden bir oda tutmuş, sabaha karşı kendini asmış. Devlet parasını yemiş diyorlar. Ahali toplanmış. O aralık Pavel Pavloviç yoktu. Küçük, başiboş dolaşıyordu. Baktım, o da koridorda, kalabalığa karışmış, kendini asan adamı seyrediyor; bakışı öyle tuhaftı ki... Çabucak alıp buraya getirdim. Ne dersin bey, zangır zangır titriyordu, yüzü kararmıştı. Buraya gelir gelmez yığılıverdi. Yerde çırpınıp durdu. Güçlkle kendine geldi. Havale mi geldi ne? O zamandan beri hastalanmaya başladı. Herif eve gelince duymuş, kızcağzın çimdiklenmedik yerini bırakmadı. Dövmek âdeti değildir, hep çimdik atar. Sonra gidip ziftlenmiş o zıkkımı, başlamış yavrucuğu korkutmaya. "Ben de diyormuş kendimi asacağım; senin yüzünden asacağım kendi-

mi. İşte şu storun kordonuyla asacağım..." Kızın yanında ilmik yapmış. Zavallı kendinden geçmiş, sarılıp, "Bir daha yapmam!.. yapmam bir daha..." diye bağırp duruyor. Yürekler acısı!

Velçaninov garip şeyler duymaya hazırlanmakla birlikte, kadının anlattıklarına inanamadı. Marya Sisoyevna başka şeyler de anlattı. Örneğin, bir gün yetişmeseymiş Liza kendini pencereden atacakmış.

Velçaninov pansiyondan sarhoş gibi çıktı. "Kafasına bir sopa indirip, köpek gibi geberteyim şunu!" diye düşünüyordu. Bu düşünce uzun zaman aklından silinmedi.

Bir araba tutarak Pogoreltzev'lere gitti. Kent dışına çıkmadan önce köprü'nün önünde durmak zorunda kaldı. Köprü'den bir cenaze alayı geçiyordu. Köprü'nün her iki ağzında arabalar, yaya-lar birikmişti. Pek zengin bir cenazeydi; araba dizisi yol boyunca uzanıyordu. Kapalı arabalardan birinin penceresinden Velçaninov, Pavel Pavloviç'in yüzünü seçer gibi oldu. Pavel Pavloviç, kafasını dışarı uzatıp gülümseyerek onu selamlamasaydı, Velçaninov aldandığını zannedecekti. Pavloviç, Velçaninov'u fark ettiği için pek memnun görünüyordu, hatta pencereden el sallamaya başladı. Velçaninov, arabasından atladı; ahali kalabalığıyla polis kordonuna, Pavel Pavloviç'in arabasının köprüye girmiş olmasına bakmadan koşarak pencereye yaklaştı. Pavel Pavloviç arabada yalnızdı.

Velçaninov,

– Ne oldunuz, niye gelmediniz? Ne işiniz var burada? diye bağırdı.

Pavel Pavloviç neşeli bir göz kırpmayla fısıltılı gülüşüne başladı:

– Görevimi yapıyorum; bağırmanın öyle, görevimi yapıyorum. Kih... Kih!.. Can dostum Stepan Mihayloviç'in ölümlü vücudunu ebediyet yoluna uğurluyoruz.

Bir an şaşırın Velçaninov, daha şiddetle,

– Bırak bu saçmaları sarhoş adam! diye bağırdı. Hadi aşağıya inip hemen arabama binin. Derhal!

– Yapamam efendim. Görev...

Velçaninov, olanca sesiyle,

– Şimdi ben sizi indiririm!.. diye haykırdı.

– Ben de bağırır, yardım çağırırım.

Pavel Pavloviç onunla oyun oynuyorlarmış gibi hep o neşeli kikhik'lerine devam ediyordu. Ama gene de arabanın en uzak köşesine büzülmüştü.

Birdenbire polislerden biri,

– Dikkat, ezileceksiniz! diye bağırdı.

Gerçekten, köprüden inen yabancı bir araba, dizideki arabaları yararak epey kargaşaya neden olmuştu. Velçaninov kendini kenara attı; böylece diğer arabalarla halk yolunu kesti.

İçinde devam eden üzüntü ve şaşkınlıkla, "Bu kılıkla onu nasıl olsa oraya götüremezdim!" diye düşündü.

Klavdiya Petrovna'ya, Marya Sisoyevna'nın söyledikleriyle cenazedeki garip karşılaşmayı anlatınca, kadını düşünce aldı,

– Sizin için endişe ediyorum, dedi. Bu adamla, bütün ilişkilerinizi kesmelisiniz. Hem de mümkün olduğu kadar çabuk.

Velçaninov öfkeyle,

– Sarhoş paskalın biri, dedi. O kadar işte. Ondan mı korkacağım? İlişkimi nasıl keserim, ortada Liza var, Liza'yı unutmayın!

O sırada Liza hasta yatıyordu. Gecedен beri ateşi çıkmıştı. Şehirden, karanlıkta adam gönderdikleri meşhur bir doktoru bekliyorlardı. Bütün bunlar, Velçaninov'un üzüntüsünü bir kat daha arttırdı. Klavdiya Petrovna onu hastanın yanına götürdü. Liza'nın yattığı odanın önünde durarak,

– Dün onu iyice inceledim, dedi. Gururlu, inatçı bir çocuk. Bana kalırsa, babasının onu böyle yüzüstü bırakmasından utanıyor. Hastalığının nedeni bu olmalı.

– Ne bırakması?.. Babasının onu bıraktığını nereden çıkarıyorsunuz?

– Çocuk hiç bilmediği bir eve yollandı. Hem de hemen hemen hiç tanımadığı bir adamla...

– Onu zorla elinden aldım. Doğrusu anlamıyorum...

– Aman Aleksey İvanoviç, sizin anlamadığınızı, Liza çocuk haliyle anlıyor. Bana kalırsa bu adam hiç gelmeyecek buraya.

Velçaninov'u yalnız gören Liza hiç hayret etmedi. Sadece acı acı gülümsedi, ateşten yanan başını duvara doğru çevirdi. Velçaninov'un ürkek tesellilerini, babasını ertesi gün yüzde yüz getireceği için verdiği sözleri ses çıkarmadan dinledi. Velçaninov, hastanın odasından çıkar çıkmaz ağlamaya başladı.

Doktor ancak akşamüstü geldi. Liza'yı muayene ettikten sonra onu daha önce çağırılmamakla hata ettiklerini söyleyerek hepsini korkuttu. Liza'nın daha dün gece hastalandığını duyunca, baştan inanmadı.

– Her şey bu geceyi nasıl geçireceğine bağlı, diyerek gereken emirleri verdi. Ertesi gün mümkün olduğu kadar erken gelmek vaadiyle kente döndü.

Velçaninov geceyi Pogoreltzev'lerde geçirmek istedi. Fakat Klavdiya Petrovna, "o canavarı getirmek için bir kere daha denemesini" rica etti.

Velçaninov hiddetle;

– "Bir daha denemek mi!.." diye tekrarladı. Bu defa onu bağlar da getiririm!

Pavel Pavloviç'i bağlayıp esir gibi kendi eliyle getirmek fikrine büyük bir sabırsızlıkla sarıldı. Klavdiya Petrovna'yla vedalaştı.

– Artık ona karşı kendimi zerre kadar suçlu hissetmiyorum! Dün burada söylediğim bütün ağlamaklı sözleri de geri alıyorum!

Liza gözleri kapalı yatıyordu, uyuyor gibiydi; iyileşmiş görünüyordu. Velçaninov usulca eğildi. Ayrılırken hiç olmazsa entarisinin eteğini öpmek istiyordu. Liza ansızın gözlerini açtı, yavaşça:

– Götürün beni!.. diye fısıldadı.

Bu sakın, kederli, dünkü hırçınlığından tamamen uzak bir yalvarıştı. Yine de içinden, bu yalvarışın dinlenmeyeceğine inandığı belli oluyordu. Velçaninov adeta umutsuzlukla ona, bunun olanaksızlığından söz edince, Liza sessizce gözlerini kapadı. Onu görmüyor, duymuyormuş gibi bir daha ses çıkarmadı.

Velçaninov, kente dönünce doğruca Pokrov'a gitti. Saat ondu; Pavel Pavloviç'i pansiyonda bulamadı. Velçaninov, yarım saat kadar azaplı bir sabırsızlık içinde koridoru arşınlayarak bekledi. Nihayet Marya Sisoyevna, Pavel Pavloviç'in şafaktan önce dön-

meyeceğine onu inandırabildi. Velçaninov, "Öyle ise, bende şafakla gelirim!" dedi, hiddetten burnundan soluyarak eve döndü.

Eve gelince, daha içeri girmeden Marya, dünkü misafirinin onu saat ondan beri beklediğini söyledi.

– Hem çayı bizde içtiler, hem de dünkü şaraptan aldıldılar; bir mavi banknot¹ verdiler.

(1) 5 rublelik.

IX

HAYALET

Pavel Pavloviç tam anlamıyla yerleşmişti. Dünkü iskemleye kurulmuş, şişeden son olarak dördüncü bardağı kadehine boşaltmıştı. Çaydanlıkla bitirmediği bir bardak çay da masanın üzerindeydi. Kızarmış yüzü keyfinden pırıl pırıldı. Frakını bile çıkarmış, yelekle oturuyordu.

Velçaninov'u görünce, frakını giymek için yerinden fırlayıp, rak,

– Kusura bakmayın aziz dostum; keyfim tam olsun diye çıkardım! dedi.

Velçaninov ona tehdit dolu bir tavırla yaklaştı:

– Laf anlamayacak kadar sarhoş değilseniz, konuşalım.

Pavel Pavloviç biraz şaşırıldı.

– Yoo, pek değilim... Ölenin ruhu için biraz içtim, o kadar.

– Beni anlayabilecek misiniz?

– Buraya sizi anlamak için geldim zaten.

Velçaninov kopuveren bir sesle,

– Öyleyse söze alçağın biri olduğunuzu söylemekle başlayacağım! diye haykırdı.

Hayli korkmuş görünen Pavel Pavloviç,

– Böyle başlarsak sonu nasıl gelir? diyecek oldu. Fakat Velçaninov kulak asmadan bağıırıyordu:

– Kızınız ölüyor, hasta... Onu terk mi ettiniz?

– Sahiden ölüyor mu?

– Hasta; ağır ve tehlikeli bir şekilde hasta...

– Bir kriz falan olmasın?..

– Saçmalamayın. Çok ağır hasta! Hiç olmazsa bunu düşünerek oraya gitmelisiniz.

– Misafirsevenliklerine teşekkür etmek için, değil mi? Anlıyorum efendim, gayet iyi anlıyorum! Aleksey İvanoviç, benim aziz, mükemmel dostum!

Velçaninov'un elini iki eliyle kavramış, sarhoş bir duygulanma içinde bağırıp duruyordu. Af dilemek isteyen ağlamaklı bir hali vardı.

– Bağırmayın Aleksey İvanoviç, bağırmayın. Ölsem, gebersem, şu sarhoş halimle şimdi Neva'ya düşsem de artık ne önemi var! Bay Pogoreltzev'e yetişiriz nasıl olsa...

Velçaninov, biraz ileri gittiğinin farkına vardı, kendini tuttu. Ciddiyetle,

– Sarhoşsunuz; sözlerinizin anlamını anlamıyorsunuz, dedi. Sizinle görüşmeye her zaman hazırım. Hatta bunu ne kadar çabuk yapsak, o kadar memnun olurum. Gelirken de... Fakat ilkin tedbir alacağımdan haberiniz olsun. Bu gece burada yatacaksınız. Yarın sabah sizi oraya götüreceğim! Kısıkrak bağlayıp kendi elimle götüreceğim!

Sesini yükselttiği için tıkanarak, yattığı kanepenin karşısındaki geniş, yumuşak divanı gösterdi,

– Burada rahat eder misiniz?

– Aman efendim, ben nerde olsa...

– Yok yok, nerde olursa olsun değil! Bu divanda yatacaksınız. Alın size çarşaf, yastık, yorgan!..

(Velçaninov bunları dolaptan çıkararak kollarını uysal uysal uzatmış Pavel Pavloviç'e bir bir atıyordu.)

– Hadi serin yatağınızı, serin diyorum size!

Odanın ortasında eşyalarla duran Pavel Pavloviç'in kararsız bir hali vardı, yüzüne sarhoş gülümsemesi yayılmıştı. Fakat Velçaninov ikinci defa hiddetle haykırınca olanca gayretiyle işe girişti. Masayı çekti, oflaya pufloya çarşafı açıp sermeye başladı. Velçaninov yardım etmek için yanına geldi; misafirinin korkusu, uysallığı hoşuna gitmişti. Aynı şekilde,

– Kadehinizi bitirin, yatın! diye emretti; emretmemek elinden gelmiyordu. Şarabı siz mi getirttiniz?

– Evet efendim; ben getirttim. Bir daha getirtmeyeceğinizi biliyordum da...

– İyi ki bildiniz... Ama bilmeniz gereken şeyler bununla bitmiyor. Size şimdiden söyleyeyim; artık ne sizin maskaralıklarınıza, ne de dünkü sarhoşça kucaklamalarınıza tahammül edebiliyorum.

Pavel Pavloviç sırtıttı,

– Bunun bir defaya mahsus olduğunu ben de biliyorum Aleksey İvanoviç.

Odada dolaşan Velçaninov, birden adeta resmi bir tavırla Pavel Pavloviç'in karşısında durdu:

– Pavel Pavloviç, açık konuşun. Zekisiniz; bunu bir kere daha itiraf ediyorum. Fakat emin olun, yanlış bir yoldasınız. Açık konuşun, açık hareket edin. Size şerefim üzerine söz veriyorum, bütün sorularınıza cevap vereceğim!

Pavel Pavloviç'in yüzünde gene Velçaninov'u son derece kızdıran o uzun sırıtış belirdi.

– Durun! Yapmacığa gerek yok. İçinizi dışınızı olduğu gibi görüyorum. Tekrar ediyorum, namusumla temin ediyorum ki, bütün sorularınıza cevap verip, sizi her konuda tatmin etmeye hazırım. Ah, beni anlamanızı ne kadar isterdim!

Pavel Pavloviç ona usulcacık sokuldu,

– İyiliğinizden faydalanarak bir şey soracağım, dedi. Dün söz ettiğiniz şu yırtıcı tipi pek merak ettim.

Velçaninov yere tükürerek eskisinden hızla gezinmeye başladı.

– Yoo, tükürmeyin Aleksey İvanoviç!.. Ne derseniz deyin, bu beni pek ilgilendirdi. Sırf bunu anlamak için geldim. Biraz dilim dolaşıyor ama, kusura bakmayın. Eskiden ben de bir derginin eleştiri sütununda bu "yırtıcı" ve "uslu" tiplere dair bir şeyler okumuştum; bu sabah aklıma geldi... Fakat tamamen unutmuştum; daha doğrusu okuduğum zamanlar anlamamıştım. Ölen Stepan

Mihayloviç Bogautov'un "yırtıcı" mı, yoksa "uslu" tiplerden mi olduğunu bilmek isterdim. Hangi sınıfa sokacağız onu?

Velçaninov hâlâ dolaşüyor, ses çıkarmıyordu. Sonra birdenbire hiddetlenerek,

– Yırtıcı tip, dün benimle içtiğiniz mutlu bir buluşma şerefine kadeh kaldırırken Bogautov'un bardağına zehiri döküyordu. Fakat deminki gibi kimbilir hangi gizli yerden çıkma çirkin arzularla sizi lekeleyen, evet lekeleyen maskaralıklar nedeniyle tabutunun arkasından mezarlığa gitmezdi.

Pavel Pavloviç,

– Gitmezdi; orası öyle, diye onayladı. Ama gene de beni o kadar...

Velçaninov onu dinlemiyor, bağrımaya devam ediyordu:

– O, kendi kendine en akla gelmez şeyler uydurup adalet deliliğinde, yediği hakareti ders gibi ezberleyen, mızımız kırıtmalar, yapmacıklarla ötekinin berikinin boynuna asılan; ömrünü bunlarla geçiren bir adam değildir... Kendinizi asmak istediğiniz doğru mu?.. Doğru mu bu?

– Sarhoş kafayla saçmalamışındır belki. Hatırimda değil. Yalnız kadehlere zehir koymak bana yakışmaz Aleksey İvanoviç. Sicili temiz bir memurum, halim vaktim yerinde; sonra belki bir daha evlenirim.

– Hem sürgünü de göze almak lazım...

– Öyle; bu da tatsız... Hoş bu zamanda mahkemelerde bin türlü hafifletici nedenler buluyorlar ya... Demin arabada aklıma pek komik bir öykü geldi. Size anlatacaktım. "Ötekinin berikinin boynuna asılmaktan" söz ettiniz de... Semyon Petroviç Litzev'i hatırlar mısınız? – Sizin zamanınızda T.'ye gelmişti –, Petersburg gençlerinden bir küçük kardeş vardı: T.'de valinin mâiyet memuruydu, meziyetleri bol biriydi. Bir gün mahfelde, kadınların, özellikle sevdiği kadının yanında Albay Golubenko ile biraz atışmış. Bu yüzden albaya kin bağlamış. O aralık Golubenko sevgilisini elinden almış, kıza evlenme teklif etmiş. Bizim Litzev, Golubenko ile barışmış. Öyle canciğer dost olmuşlar ki, evlenmelerinde şahit olmak istemiş, törende başlarına taç tutmuş, törenden sonra

tebrike gitmiş. Salon davetli dolu, vali de var. Kendisi fraklı, saçları kıvrır kıvrır... O haliyle Golubenko'nun karnına bıçağı saplayı-vermez mi! Golubenko yere yuvarlanmış. Kendi nikâh şahidinin bunu yapması ne rezalet!.. Hem bununla bitmiyor. En önemlisi; adama bıçağı sapladıktan sonra kendini sağa sola atmaya başlamış... "Ben ne yaptım, ah ne yaptım ben!.." diye iki gözü iki çeşme ağlıyor, herkesin, hatta kadınların bile boynuna atılıyormuş. Kih, kih, kih!.. Bitirdi bizi. Yalnız Golubenko için üzölmüştük, ama o da iyileşti.

Velçaninov sert sert kaşlarını çattı,

– Bunu bana anlatmanız için bir neden göremiyorum.

Pavel Pavloviç kikhkih'ledi.

– Her şeye rağmen, onu bıçaklamış demek istiyorum. Bir tip filan olmadığı, sümük gibi bir şey olduğu belliydi. Korkudan adabı unutmuş, valinin huzurunda, kadınların boynuna atılıyor... Ama gene de aklına koyduğunu yapmış, herifi bıçaklamış! Bunu anlatmak istedim.

Velçaninov, birdenbire, içinde bir şey kopuvermiş gibi, de-ğişmiş bir sesle;

– Cehennem oluun!.. diye haykırdı. Defolun şu aşağılık saçmalarınızla beraber... Siz de aşağılıksınız! Beni korkutacak, çocuk celladı! Adi herif, alçak alçak!..

Kendinden geçmiş, her kelimede tıkanarak bağıırıyordu. Pavel Pavloviç ürperdi, sarhoşluğu bile geçti. Dudakları titremeye başladı.

– Siz mi bana alçak diyorsunuz Aleksey İvanoviç; siz, bana, ha?..

Fakat Velçaninov artık kendine gelmişti. Kısa bir sessizlik-ten sonra üzgün bir dalgınlıkla,

– Sizden af dilemeye hazırım, dedi. Ama bunu, siz de dobra dobra hareket ederseniz yaparım.

– Sizin yerinizde olsam, herhalde af dilerdim Aleksey İvanoviç.

Velçaninov bir an daha sustu:

– Pekâlâ, öyle olsun. Özür diliyorum. Fakat bundan sonra size karşı hiçbir sorumluluğum kalmadığını kabul edin Pavel Pavloviç. Bununla sadece şimdiki olayı kastediyorum; *bütün* mesele de hiçbir sorumluluğum kalmadı.

– Öyle olsun, aramızda teklif mi var!

Pavel Pavloviç nedense yere bakarak sırttı.

– Öyleyse daha iyi. Şimdilik şarabınızı bitirin ve yatın. Çünkü ne olursa olsun, sizi bırakmayacağım.

– Şarabın ne önemi var...

Pavel Pavloviç bozular gibi oldu, sonra masaya giderek deminden beri duran son kadehi içmeye başladı. Belki daha önce de çok içtiği için eli titriyordu. Şarabın bir kısmını yere, gömleğiyle yelegeine döktü ama, gene de son damlasına kadar tamamladı. Boş kadehi masaya saygılı bir tavırla bırakarak uslu uslu yatağına gitti, soyunmaya başladı.

Ayakkabılarında n birini çıkarıp elinde tutarken, nedense birdenbire,

– Acaba, dedi; burada kalmasam... daha iyi olmaz mı?

Hâlâ odada dolaşan Velçaninov ona bakmadan, öfkeyle,

– Hayır, daha iyi olmaz! diye cevap verdi.

Pavloviç soyunup yattı. Bir çeyrek sonra Velçaninov da yatıp mumu söndürdü.

Uyurken huzursuzluk içindeydi. Yeni, nerden geldiği belirsiz, *meseleyi* daha çok karıştıran bir şey onu endişeye düşürüyordu. Bu endişenin nedense onu utandırdığını da hissediyordu. Dalmaya başlarken, bir hışırtyla uyandı. Hemen Pavel Pavloviç'in yatağına baktı. Oda karanlıktı; (perdeler *bütün*üyle inikti) yine de Pavel Pavloviç'in yatağında oturduğunu seçer gibi oldu.

– Ne oldunuz? diye seslendi.

Pavel Pavloviç, kısa bir sessizlikten sonra, duyulur duyulmaz bir sesle,

– Hayal... dedi.

– Ne hayali?

– Orada, öbür odada; kapıdan bir hayal görür gibi oldum.

Velçaninov biraz durduktan sonra,

- Kimin hayali? diye sordu.
- Natalya Vasilyevna'nın...

Velçaninov doğrudan doğruya halıya baktı. Antreden, kapısı hep açık duran öbür odaya baktı. Pencereelerde sadece tül perde olduğu için içerisi hayli aydınlıktı.

- Hayal filan yok, sarhoşsunuz; yatın.

Velçaninov bunu söyledikten sonra yattı, yorganına sarındı. Pavel Pavloviç ses çıkarmadı, o da yattı.

Velçaninov, beş on dakika sonra birdenbire,

- Daha önce de hayal gördüğünüz oldu mu? diye sordu.
- Bir kere görür gibi olmuştum.

Gene sustular.

Velçaninov, Pavel Pavloviç'in uyuyup uyumadığını iyice kestiremiyordu. Bir saat sonra bir hışırtıdan uyanarak yeniden dö-nüp baktı. Karanlığın içinde tam karşısında, odanın ortasında be-yazlı bir şeyin durduğunu seçer gibi oldu. Yatakta oturarak bir dakika kadar baktı. Sonra ölgün bir sesle,

- Siz misiniz Pavel Pavloviç? dedi.

Sesi ona pek tuhaf geldi.

Cevap çıkmadı, ama birisinin dikilip durduğuna şüphe yoktu.

Daha yüksek bir sesle,

– Siz misiniz... Pavel Pavloviç? diye tekrarladı. O kadar hızlı söyledi ki Pavel Pavloviç yatağında mışıl mışıl uyusa bile yüzde yüz uyanır, cevap verirdi.

Yine cevap yoktu, fakat hafifçe belli olan beyaz cisim Velçaninov'a biraz daha yaklaştı. Ardından tuhaf bir şey oldu: Velçaninov'un içinde tıpkı deminki gibi sanki bir şey koparak avazı çıktı-ğı kadar, son derece anlamsız, hiddetli bir sesle hemen hemen her kelimedede tıkanarak bağırmaya başladı:

– Eğer sizin gibi sarhoş şeytanın biri küstahlığını, beni korkutabileceğini düşünmeye vardiırıyorsa yorganımı başıma çekip başımı duvara döner bir kere bile dönüp bakmam... Sana verdiğim değeri göstermek için... İstersen sabaha kadar maskara gibi dur... Vız gelirsin bana!

Velçaninov, Pavel Pavloviç'in bulunduğunu tahmin ettiği tarafa hiddetle tükürdü, sonra söylediği gibi, yorganına sarınarak duvara döndü; o durumda kıpırdamadan kaldı. Ortalığı ölü sessizliği kapladı. Hayal ilerliyor muydu, yoksa aynı yerde mi duruyordu, bilemiyordu. Yalnız kalbi kopacak gibi çarpıyordu. En az beş dakika böyle geçti. Birden Velçaninov'un iki adım ötesinde Pavel Pavloviç'in zayıf sesi duyuldu,

– Aleksey İvanoviç, ben şeyi (önemli bir gereksinim için kullanılan ev eşyasının adını söyledi) aramak için kalktım. Yattığım tarafta bulamadım... Yavaşça yatağınızın yanına bakmak istedim.

Velçaninov bir an durdukta sonra kesik bir sesle,

– Niye cevap vermiyordunuz?.. O kadar bağurdım... diye sordu.

– Korktum. Öyle bağurdunuz ki... korktum.

– Köşede, kapının yanındaki komodinin içinde; mumu yakın.

Köşeye giden Pavel Pavloviç yumuşak bir sesle,

– Mum falan istemez, dedi. Kusura bakmayın Aleksey İvanoviç, sizi pek rahatsız ettim... şarap fazla dokundu.

Velçaninov bu defa hiç cevap vermedi. Yüzü duvara dönük olarak yatmaya devam etti. Bütün gece de hiç dönmedi. Bunu sözünün söz olduğunu ve ötekini küçümsediğini göstermek için mi yapıyordu acaba? Doğrusunu kendisi de bilmiyordu. Sinir bozukluğu, sonunda sayıklama halini aldı, uzun zaman uyuyamadı. Ertesi sabah ona doğru, birisi dürtmüş gibi ansızın uyanarak yatağında doğruldu. Pavel Pavloviç odada yoktu! Yatak dağınık ve bomboştu. Pavel Pavloviç sabah karanlığında tüymüştü.

Velçaninov eliyle alnına vurdu.

– Böyle olacağını biliyordum!

X

MEZARLIKTA

Doktorun endişeleri doğru çıktı, Liza birden fenalaştı; Velçaninov'la Klavdiya Petrovna'nın bir gün önce tahmin ettiklerinden çok daha fenalaştı. Velçaninov sabah geldiği zaman hasta, ateşi son derece arttığı halde kendini kaybetmemişti. Velçaninov sonraları, Liza'nın ona gülümsediğini hatta ateş gibi yanan elini uzattığını iddia etmişti. Bunun doğru mu, yoksa sırf kendi kendini teselli etmek için elinde olmadan uydurduğu bir hayal mi olduğunu düşünecek vakit bulamadı. Geceye doğru Liza kendini kaybetti; bu durum son ana kadar devam etti. Yazlığa geldiğinin onuncu günü Liza öldü.

Velçaninov acı günler yaşadı; Pogoreltzev'ler onun için adeta endişe etmeye başlamışlardı. Kederli günlerinin çoğunu onlarda geçirdi. Liza'nın hastalığının son günlerinde saatlerce bir köşeye çekilerek, yalnız başına oturuyordu. O anlarda kafası bomboştı. Klavdiya Petrovna yanına gelerek onu oyalamak isteyince az, kısa konuşuyordu; bu kadarını bile zorla yaptığı belliydi. Klavdiya Petrovna olanların Velçaninov'u "bu derece etkileyeceğini" beklemiyordu doğrusu... En çok çocuklar arasında açılıyor, hatta arada bir gülüyordu. Fakat hemen hemen her saat başı oturduğu iskemleden fırlayarak parmak uçlarına basa basa hastanın odasına gidip yokluyordu. Bazen Liza'nın onu tanıdığı hissine kapılıyordu. Herkes gibi onun da Liza'nın iyileşmesi için en ufak bir umudu yoktu. Yine de odasından ayrılmıyor, çoğu zaman bitişiğindeki odada kalıyordu.

Zaman zaman, birdenbire canlanarak sağa sola koşmaya başlıyordu. Kentten Petersburg'un en meşhur doktorlarını getiriyor, konsültasyonlar yaptırıyordu. İkinci, son konsültasyon hastanın ölmesinden bir gün önce yapılmıştı. Daha iki-üç gün önce de Klavdiya Petrovna ısrarla Trusotski'yi bulmak gereğinden söz ediyordu. "Allah esirgesin ölürse, çocuğu onsuz defnedemezlerdi." Velçaninov mektup yazacağına dair bir şeyler geveledi. Bunun üzerine ihtiyar Pogoreltzev polis aracılığıyla onu bulacağını söyledi. Sonunda Velçaninov iki satırlık bir tezkere yazarak Potroz'daki otele, Sisoyevna'ya bıraktı.

Liza güzel bir yaz akşamı, güneş batarken öldü, Velçaninov ancak o zaman kendine gelir gibi oldu. Ölüye, Klavdiya Petrovna'nın kızlarından birine bayramlık fistanını giydirdiler. Salondaki masanın üzerine, bitişik duran ellerinde bir demet çiçekle yatırdılar. Velçaninov, Klavdiya Petrovna'ya yaklaştı, gözleri alev saçarak "katili" hemen getireceğini söyledi. Yarına kadar beklemesini söylemelerine kulak asmadan kente indi.

Pavel Pavloviç'i nerede bulacağını biliyordu. O günlerde Petersburg'a yalnız doktorları aramak için inmiyordu. Ölmekte olan Liza'ya babasını getirirse çocuğun onun sesini duyarak kendine geleceğine inanıyor, deli gibi bir o yana bir bu yana koşuyordu. Pavel Pavloviç hep aynı yerde oturuyordu; fakat onu orada aramak boşunaydı. Marya Sisoyevna'nın verdiği raporlara göre, "üç gündür ne gece, ne de gündüz eve ayak basmıştı. Zil zurna sarhoş olarak kazara uğrayıverse de bir saat sonra yine defleniyordu. Büsbütün zıvanadan çıkmıştı!" Pokrov Oteli'ndeki uşaklardan biri söz arasında, Pavel Pavloviç'in eskiden, evleri Voznesenski Caddesi'nde bulunan birtakım kızlarla ahbablığından söz etmişti. Velçaninov hemen kızları buldu. Bunlar, ikramı, parası bol, krep- li şapkalı misafirlerini o anda hatırladılar. Herhalde ayağını kestiği için arkasından küfür basmayı da ihmal etmediler. Katya adındaki kız, ne zaman isterlerse Pavel Pavloviç'i bulabileceğini söyledi, çünkü o aralık Maşka Prostakova'dan çıkmıyormuş. Herifin

parası tükenecek gibi değilmiş... şu Maşka'ya da Prostakova yerine Prohvostova¹ demek gerekiyormuş. Hem hastanede yatmış o... Katya istese, tek bir sızuyle ona Sibirya'yı boyлатаbilirmiř.

Ama Katya o gün Pavel Pavlovii bulamadı ama başka bir gün için kesin olarak söz verdi. Velçaninov onun yardımına güveniyordu.

Kente ancak saat onda geldi. Gelir gelmez kızı çağırttı, görevinden ayırdığı için gereken kimselere para verdikten sonra beraberce araştırmaya ıktılar. Pavel Pavlovii bulunca ne yapacağını bilmiyordu. Öldürecek miydi, yoksa sadece kızının ölüm haberini vererek gmlme işini düzenlemesi gerektiğini mi bildirecekti? İlk uğradıkları yerde bir sonuç çıkmadı. Maşka Prohvostova daha iki gün önce Pavel Pavloviç'le dövüşmüş, bir veznedar da Pavel Pavloviç'in iskemleyle kafasını yarmış. Sözün kısısı Velçaninov ancak gece, saat ikide tarif edilen evlerden birinden çıkarken hiç ummadığı bir anda Pavel Pavloviç'le burun buruna geldi.

İki kadın zil zurna sarhoş olan Pavel Pavlovii o eve götürüyordu; kadınlardan biri koluna girmişti. Arkalarından, bir zoru olduğu anlaşılan iri yarı bir adam yürüyor, avazı çıktığı kadar bağırarak Pavel Pavlovii tehdit ediyordu. Pavel Pavloviç'in onu istismar ettiğini, "hayatını zehirlediğini" haykırıyordu. Galiba aralarında bir para meselesi vardı; kadınların dleri kopuyor, acele ediyorlardı. Velçaninov'u gören Pavel Pavloviç kollarını uzatarak birisi onu bıaklıyormuş gibi,

– Aman canım kardeşim kurtar beni! diye bağırdı.

Pehlivan yapılı Velçaninov'u gören yabancı adam o anda ortadan kayboldu. Pavel Pavloviç arkasından zafer kazanmış bir halde yumruğunu salladı, galibiyetini ilan eden bir nara attı. Fakat Velçaninov onu hiddetle omuzlarından kavradı, niçin yaptığını bilmediği halde, adamı dişleri birbirine çarpıncaya kadar sarsmaya başladı. Pavel Pavloviç hemen bağırmayı kesti, onu tartaklayana bn, sarhoşça bir korkuyla gözlerini dikti. Velçaninov,

(1) Kelime oyunu: Prostakova-Prostoysaf'dan gelir. Prohvost-alçak, densiz demektir.

besbelli herife ne yapacağını bilmediği için olanca gücüyle çeke-
rek yaya kaldırımının kenarındaki babaya oturttu,

– Liza öldü! dedi.

Pavel Pavloviç hâlâ gözlerini ondan ayırmadan babada otu-
ruyordu. Kadınlardan biri, düşmesin diye arkasından tutuyordu.
Nihayet söyleneni anladı, yüzü birdenbire ufalıverdi.

Tuhaf bir sesle,

– Öldü... diye fısıldadı.

Sarhoşluğun verdiği sersemlikle kendine has çirkin, yayvan
bir sırıtışla gülümsedi mi, yoksa yüzünü mü buruşturdu; Velçani-
nov fark edemedi. Bir an sonra Pavel Pavloviç istavroz çıkarmak
için titreyen sağ elini zahmetle kaldırdı ama parmakları haç işa-
reti yapmak için bir türlü birleşemedi; titreyen eli tekrar indi. Az
sonra ağır ağır doğrularak yanındaki kadına tutundu, koluna gi-
rerek dalgın, Velçaninov orada değilmiş gibi yoluna devam etti.
Fakat Velçaninov tekrar omuzuna yapıştı.

Tıkanarak,

– Sensiz onu defnedemeyiz, anlıyor musun sarhoş cana-
var?.. diye bağırdı.

Pavel Pavloviç başını ona çevirdi. Güçlülkle dilini oynatarak,

– Şu topçu... asteğmeni... hatırlar mısınız? diye mırıldandı.

Velçaninov acıyla ürperdi,

– Ne e e?..

– Kızın babası odur. Onu ara... cenazeyi kaldırmak için...

– Yalan!.. kötülük olsun diye... bana bu oyunu oynayacağını
biliyordum zaten!

Velçaninov kendinden geçmiş bir halde koca yumruğunu Pa-
vel Pavloviç'in kafa hizasına kaldırdı. Bir an daha geçse yumruk
Pavel Pavloviç'in kafasına inecekti. Kadınlar çığlık atarak kaçıştı-
lar, fakat Pavel Pavloviç istifini bozmadı. Yüzü adeta vahşi bir
hiddetle çarpıldı. Sarhoşluğu belli olmadan, hayli düzgün bir ses-
le,

– Bana baksana, dedi: Sen bizim rus... (yazılması mümkün
olmayan bir söz sarfetti) bilir misin?.. Oraya git!

Olanca gücüyle Velçaninov'un kollarından kurtuldu; ayağı boşa gitti, az kalsın düşüyordu. Kadınlar kollarına girdiler; çığlıklar atarak, koş a koş Pavel Pavloviç'i sürüklediler. Velçaninov peşlerinden gitmedi.

Ertesi gün öğleden sonra saat birde orta yaşlı, kerli ferli, resmi kıyafetli bir memur Pogoreltzev'lerin villasına geldi. Klavdiya Petrovna'ya, Pavel Pavloviç Trusotski tarafından gönderilen bir zarf verdi. Zarfıta üç yüz rubleyle Liza'ya ait gereken evrak vardı. Pavel Pavloviç'in mektubu kısa, gayet saygılı ve efendice yazılmıştı. Ekselans Klavdiya Petrovna'ya, onu ancak Tanrı'nın ödüllendirebileceğini söylüyor, yetime yaptığı iyilikler için teşekkür ediyordu. Ne olduğu belirsiz rahatsızlığından dolayı, pek sevdiği mutsuz kızının cenazesine gelemeyeceğinden söz ediyor, bu işte bütün umutlarını Ekselansın meleklerle has ruhunun iyiliğine bağlıyordu. Mektubunda anlattığına göre üç yüz ruble, cenazeyle kızın hastalığı sırasındaki masraflar içindi. Para artacak olursa Liza'nın ruhuna edilecek dualara harcanmasını rica ediyordu. Mektubu getiren memur fazla bir şey söylemedi; hatta bazı sözlerinden bu işi ancak Pavel Pavloviç'in ısrarlı ricaları üzerine kabul ettiğini anlaşıyordu. Pogoreltzev mektubun "hastalığı sırasındaki masraflar" kısmına alındı. Cenaze masrafı olarak elli ruble ayırdı, —bir babayı evladına yapacağı son görevinden mahrum edemedi— kalan iki yüz elli derhal Bay Trusotski'ye geri göndermek istedi. Klavdiya Petrovna ise bu iki yüz elli rubleyi mezarlık kilesine, küçük Yelizaveta'nın ruhuna dualar okunması için teberru ederek sadece makbuzu yollamaya karar verdi. Makbuzu Velçaninov'a verdiler; o da postayla otele yolladı.

Velçaninov, Liza'nın gömülmesinden sonra Pogoreltzev'lerden ayrıldı. Tam iki hafta kentte tek başına, amaçsız, dalgınlığından yolda gelip geçenlere çarparak dolaştı durdu. Bazen günlerce odasında kanepeye uzanıyor, bomboş kafayla öylece yatıyordu. Pogoreltzev'ler, çoğu zaman adam göndererek onu çağırıyorlar, gelmeyi vaat ettiği halde hemen unutuveriyordu. Bir gün Klavdiya Petrovna kendisi bile gelmişti. Ama onu evde bulamadı. Aynı şey avukatının da başına geldi. Oysa adamın verecek

epey haberi vardı. Davayı oldukça başarılı bir sonuca bağlamıştı. Karşı taraf, mirasın külliyetli kısmını ona bırakmaya razı oluyordu. İş Velçaninov'un rızasının alınmasına kalmıştı. Sonunda bir gün onu evinde yakalayabilen avukat daha düne kadar sabırsızlıktan kabına sığmayan müşterisinin bezgin, ilgisiz haline şaşmıştı.

Temmuzun en sıcak günleri başladı. Velçaninov zaman kavramını bile kaybetmişti. Ruhundaki keder, olmuş bir çıban gibiydi, her an kendini hatırlatıyor, azap veriyordu. En çok, Liza'nın onu tanımadan, kendisini ne kadar sevdiğini bilmeden ölmesinden ıstırap duyuyordu. Karanlık hayatına ışık tutan yüce amacı birdenbire yokoluvermişti. "Liza'ya her gün, her saat, ömrü boyunca sevgimi duyuracaktım" diye düşünüyordu. Bazen, acı bir zevkle, "İnsanların bundan daha yüksek bir amacı olamaz!" derdi. "Varsa bile, hiçbiri bunun kadar kutsal değildir!" Hayal kurarken "Liza'nın bana sevgisi geçmiş günlerin çamurunu, faydasızlığını affettirecekti" diye düşünüyordu. "Ahlak, ahlaksız, ruhen ölmüş eski Velçaninov'un yerine hayata temiz, mükemmel bir varlık verecektim. Onun hatırına ben de affa uğrar, suçlarımı bağışlatırdım."

Bu bilinçli düşünceler ölen çocuğa ait ruhunu kaplayan anıların ayrılmaz parçasıydı. Gözünün önüne solgun yüzü geliyordu. Tabutunda, çiçekler arasında, daha önceki ateşli halini hatırlıyor, açık gözlerinin sabit bakışı aklına geliyordu. Bir gün, birdenbire; Liza'nın masanın üstünde yatarken hastalığı sırasında kimbilir neden kararan bir parmağını hatırladı. Bunu fark ettiği anda zavalı parmakçığa öyle acıdı ki, Pavel Pavloviç'i bularak hemen öldürmek fikri de o sırada uyandı. Oysa o zamana kadar "taş gibiydi". Çocuğu götüren neydi: Yaralanmış gururu mu, yoksa sevgisini birdenbire nefrete çeviren, lekeleyen, onu korkutup alay eden, sonunda el evine atan babasının üç aydır aralıksız çektiği ıstırap mı?..

Velçaninov'un kafasına binlerce olasılık birbiri ardınca doluyordu. Bir kere, sarhoş Trusotski'nin "Liza'nın benim için ne olduğunu biliyor musunuz?" diye haykırışını hatırladı. Bu haykırışın

yapmacık olmadığını, içinde gerçek bir sevgi bulunduğunu hissetmişti. "Çocuğu bu kadar sevdiği halde nasıl oldu da canavar kesi-
lip ona bu derece zulmedebildi?" Bunu kendi kendine her soru-
şunda, bu sorudan bir an önce kurtulup, kendinden uzaklaştı-
mak ister gibiydi. Bu soruda onun için dayanılmaz, anlaşılmaz bir
taraf vardı.

Bir gün nasıl olduğunu kendisi de bilmeden Liza'yı gömdük-
leri mezarlığa uğradı, mezarını buldu. Cenaze gününden sonra
oraya adımını atmamıştı; ıstırabına dayanamayacağından korka-
rak gitmeye cesaret edemiyordu. Fakat işin garibi, mezara kapa-
nıp toprağı öptükten sonra içinde birden hafiflik hissetti. Aydın-
lık bir akşam üstüydü, güneş batıyordu; etrafta, mezarların çevre-
sinde yemyeşil gür otlar bitmişti. Az ötede bir yaban gülü ağacı-
da arılar vızıldıyordu. Liza'nın mezarında Klavdiya Petrovna ile
çocuklarının getirdikleri çiçeklerle çelenkler, yapraklarının yarısı
uçmuş halde hâlâ duruyordu. Uzun zamandan beri ilk olarak kal-
binde umuda benzer bir duygunun sıcaklığını hissetti. Mezarlığın
sessizliğini içine sindirip açık, sakın göğe bakarak "Rahatladım"
diye düşündü. Temiz, ferahlık veren inanç ruhunu sardı. İçinden,
"Bu, Liza'nın benimle konuştuğuna işarettir..." diye geçti.

Mezarlıktan eve dönerken hava kararıyordu. Mezarlık kapı-
sına oldukça yakın basık ahşap bir evde, aşçı dükkânıyla meyhane
arası bir yer vardı; açık pencerelerden masalarda oturanlar görü-
nüyordu. Birdenbire, tam pencerenin önünde oturanlardan birini
Pavel Pavloviç'e benzetti. Adamın da onu fark ettiği, pencereden
merakla gözetlediği hissine kapıldı. Yoluna devam etti. Az sonra
arkasından birinin yetişmeye çalıştığını duydu. Gerçekten Pavel
Pavloviç arkasından koşuyordu. İhtimal, pencereden bakarken
Velçaninov'un yüzünde gördüğü yumuşaklıktan cesaret almıştı.
Yetişince ürkek ürkek gülümsedi; bu, o eski sarhoşun sırtması
değildi, hatta hiç sarhoş değildi.

— Merhaba, dedi.

Velçaninov,

— Merhaba, diye cevap verdi.

XI

PAVEL PAVLOVIÇ EVLENİYOR

Velçaninov "Merhaba" deyişine şaştı. Bu adamla hiç hiddet duymadan karşılaşması, o anda ona karşı duygularının aldığı bambaşka yepyeni hava tuhafına gitti.

Pavel Pavloviç, gözlerinin içine bakmaya çalışarak,

– Pek tatlı bir akşam! dedi.

Velçaninov yürüyerek, soru sormaktan çok kendi kendine düşünüyormuş gibi,

– Demek daha gitmediniz, dedi.

– Biraz uzadı ama daha yüksek dereceli bir görev aldım. Herhalde öbür gün yolcuyum.

Velçaninov bu defa,

– Görev mi aldınız? diye sordu.

Pavel Pavloviç yüzünü ekşitti:

– Neden olmasın?

– Hiç; laf olsun diye söyledim...

Velçaninov kaşlarını çatarak yan gözle Pavel Pavloviç'e baktı. Hayretle, Bay Trusotski'nin kıyafetinin, krepli şapkasının iki hafta öncesinden kıyas edilmez derecede düzgün olduğunu gördü. "Meyhanede ne işi vardı acaba?" diye düşündü.

Pavel Pavloviç tekrar başladı:

– Aleksey İvanoviç, size ikinci bir sevincimi de anlatacaktım.

– Sevincinizi mi?

– Evleniyorum.

– Ne diyorsunuz?

– Kederi sevinç izler, hayatın kuralıdır bu. Aleksey İvanoviç bir şey isterdim ama... bilmem ki, belki acele ediyorsunuz, çünkü haliniz...

– Evet, hem acele ediyorum, hem rahatsızım.

O anda Trusotski'den kurtulmak istedi; yeni duygusu silini-vermişti.

– Oysa ben isterdim ki...

Pavel Pavloviç ne istediğini söylemedi, Velçaninov da sormadı.

– Şu halde başka sefer karşılaştığımız zaman...

Velçaninov acele acele, yüzüne bakmadan yürümeye devam ederek,

– Evet, evet, sonra... diye mırıldandı.

Bir an sustular. Pavel Pavloviç hâlâ Velçaninov'un yanı sıra yürüyordu.

– Öyleyse Allahaismarladık.

– Güle güle, mutluluklar dilerim.

Velçaninov eve yine üzgün döndü. "Bu adamla" karşılaşmayı kaldıramıyordu. Yatarken, "Mezarlığa neden gitti acaba?" diye düşündü.

Ertesi sabah nihayet Pogoreltzev'lere gitmeye karar verdi, ama bu kararı isteksizce vermişti. Hiç kimsenin hatta Pogoreltzev'lerin bile ilgisine tahammülü yoktu. Fakat bu aile onun o kadar üstüne düşüyordu ki, gitmese olmayacaktı. Nedense, onlarla ilk karşılaşma anında utanacağı aklına geldi. "Gitmeli mi, gitmemeli mi?" diye kendi kendine soruyor, kahvaltısını bir an önce bitirmeye çalışıyordu. Tam o sırada hiç beklemediği bir şey oldu, odaya Pavel Pavloviç girdi.

Dünkü karşılaşmalarına karşın Velçaninov bu adamın bir daha evine uğrayacağını aklından bile geçirmiyordu. O derece şaşırılmıştı ki, söyleyecek söz bulamıyor, sadece gözlerini dikmiş bakıyordu. Fakat Pavel Pavloviç durumu idare etti: selamlaştı, sonra üç hafta önce son gelişinde oturduğu sandalyeye geçti. Velçaninov o anda bu son ziyareti bütün canlılığıyla hatırladı. Endişey-

le, iğrenerek misafirine bakıyordu. Velçaninov'un bakışının anlamını anlayan Trusotski,

– Şaşırdınız, değil mi? diye başladı.

Tavırları genellikle dünkünden daha serbestti, ama cesaretinin dünküne göre azaldığı da belliydi. Görünüşü ciddi meraka değerdı. Bay Trusotski sadece temiz değil, adeta şık giyinmişti. Sırtında incecik bir yazlık ceket, dar açık renk pantolon, açık renk yeleği vardı. Elleri eldivenliydi. Bir de o zamana kadar kullanmadığı altın saplı bir gözlük peydahlamıştı. Gömleği kusursuzdu, üstünden lavanta kokusu yayılıyordu. Görünüşünde hem gülünç, hem garip, nahoş düşünceler uyandıran bir hal vardı. Kasıtlı kırıtmaya devam ederek,

– Tabii ziyaretimle sizi hayrete düşürdüm Aleksey İvanoviç, dedi, bunu hissediyorum. Fakat insanlar arasında tahminime göre daima kalan –bence kalması gereken– her türlü ilişkinin üstünde bir bağ vardır; öyle değil mi?

Velçaninov kaşlarını çattı:

– Pavel Pavloviç, bir an önce hiç sıkılmadan içinizdekini söyleyin.

– Sözüñ kısası, ben evleniyorum. Şimdi de nişanlıma gidiyorum; hemen şimdi... Yazlıkta oturuyorlar. Bana büyük bir şeref bahşetmenizi ricaya geldim. (Pavel Pavloviç tevazu ile başını eğdi.) Sizi bu aileyle tanıştırmam için birlikte gitmemizi rica edecektim.

Velçaninov şaşkınlıkla gözlerini iri iri açmıştı.

– Onlara efendim; oturdukları yazlığa. Kusura bakmayın, hummaya tutulmuş gibi konuşuyorum. Heyecandan dilim dolaştığı için pek anlaşılıyor belki... ama reddetmenizden korkuyorum da...

Zavallı bir halle Velçaninov'a baktı. Velçaninov, onu hızla süzdü. Gözlerine, kulaklarına inanamıyordu doğrusu!

– Demek şimdi sizinle birlikte nişanlınıza gitmemi istiyorsunuz, öyle mi? diye tekrarladı.

Pavel Pavloviç büsbütün pısırlılaşdı.

– Evet. Ama darılmayın Aleksey İvanoviç; bunda bir küstahlık yok. Size içten büyük bir saygı duyarak yalvarıyorum. Kendi kendime, belki ricamı reddetmek istemezsiniz diye hayaller kurdum.

Velçaninov sıkıntılı bir halle kıpırdandı.

– Buna imkân yok.

Öbürü yalvarmaya devam etti.

– Bunu ölesiye arzuluyorum. Ayrıca sizden saklamayacağım bir neden de var. Ama bunu sonra açıklarım. Şimdi yalnız çok rica ederim...

Saygısını göstermek için oturduğu iskemleden kalktı.

– Fakat bunun mümkün olmadığını siz de kabul edersiniz.

Velçaninov da ayaktaaydı.

– Pekâlâ mümkün Aleksey İvanoviç. Sizi arkadaşım olarak tanıtmak istiyordum. Sonra bu ev pek yabancıınız sayılmaz: Zahlebinin'in evi; 7. derece memur. Zahlebinin...

Velçaninov,

– Ne diyorsunuz? diye bağırdı.

Bu, bir ay önce peşinden koşup bir türlü evinde yakalayamadığı, sonradan öğrendiğine göre işiyle ilgili davasında karşı taraftan olan 7. derece memurdu.

– Evet evet; ta kendisi.

Pavel Pavloviç, Velçaninov'un hayretinden cesaret almış gibi gülümsedi.

– Evet o. Hani bir gün onunla yolda konuşuyordunuz; ben de karşıdan size bakıyordum. Sözünüzü bitirdikten sonra yanına gitmek için bekliyordum. Yirmi yıl birlikte memurluk ettik. Ama o gün, sizden sonra onunla konuşmak isterken bunu hiç düşünmemiştim. Bir hafta önce ansızın hatırladım.

Velçaninov, saf bir hayretle,

– İyi ama, onlar iyi bir aile galiba? dedi.

Pavel Pavloviç yüzünü ekşitti.

– Ne çıkar bundan?

– Bir şey çıkmaz tabii... Bunu herhangi bir amaçla söylemedim. Yalnız onlara gittiğim zaman gördüğüme göre...

Pavel Pavloviç heyecanla atıldı:

– Sizi hatırlıyorlar. Gelişinizi hatırlıyorlar. O gün bütün aileyi görmemişsinizdir. Fakat Zahlebinin sizi hatırlıyor, size hürmeti var.

– Peki ama karınız öleli daha üç ay oldu.

– Hemen evlenecek değiliz; düğünümüz dokuz ay sonra olacak. O zamana kadar matemim biter; her şey yolunda gidiyor. Bir kere Fedosey Petroviç beni küçüklükten beri tanır; ölen karımı da tanırdı. Nasıl yaşadığımı, bulduğum yeri, nihayet servet sahibi olduğumu da bilir. Üstelik şimdi terfi ediyorum. Bütün bunlar ağır basıyor.

– Kızını mı alıyorsunuz’?

Pavel Pavloviç tatlı bir edayla,

– Bunu size sonra bütün ayrıntılarıyla anlatırım, dedi. İzninizle bir sigara yakayım. Hem bugün kendiniz görürsünüz.

Sigarayı yaktıktan sonra anlatmayı sürdürdü.

– Fedosey Petroviç gibi iş adamları burada, Petersburg’da dikkati çekmeyi becerirlerse el üstünde tutulurlar. Fakat ellerinde aylıktan, bir de zam, ikramiye gibi şeylerden başkaca gelirleri yoktur. Hayatları iyidir ama para biriktiremezler; hele aileleri kalabalık olanlar... Düşünün bir kere: Fedosey Petroviç’in sekiz kızıyla küçük yaşta bir oğlu var. Adam şu anda ölse, dişlerinin kuvuğunda kalacak bir yetim maaşına bakacaklar. Üstelik evde sekiz kız. Bunlara birer çift ayakkabı alınca ne edeceğini varın hesap edin. Sekizinden beşi gelinlik çağında; en büyükleri yirmi dördünde, (enfes bir kız, göreceksiniz!). Altıncısı on beş yaşında, henüz jimnaza¹ gidiyor. Beş kıza bir an önce koca bulmak lazım, sorarım size? Evlerine ilk aday olarak ben gidiyorum. Nasıl bir adam olduğumu, halimi vaktimi biliyorlar. Durum bu.

Pavel Pavloviç pek zevkle anlatıyordu.

– Büyük kızlarını istediniz değil mi?

– H... hayır, şey... büyüğünü değil; şu altıncıyı, jimnazda okuyanı istedim.

Velçaninov elinde olmadan gülümsedi.

(1) Eski Rusya’da orta ve lise öğrenimi jimnaz adındaki okullarda yapılırdı.

– İyi ama kızın henüz on beş yaşında olduğunu söylüyorsunuz.

– Şimdilik on beş, dokuz ay sonra on altı olacak. Üç ay da fazlasıyla on altısında; neden olmasın?.. Zaten bu işi şimdi yapmamız yakışık almaz. Bu yüzden henüz açığa vurmuyoruz, sadece ailece biliniyor... Emin olun, her şey gayet yolunda gidiyor.

– Öyleyse şimdilik kesin bir karar yok.

– Yo var, iş bitti bile. Emin olun her şey yolunda...

– Kız da biliyor mu?

Pavel Pavloviç tatlı tatlı gözlerini kırıştırdı.

– Terbiye gereği hiç söz etmiyorlar. Nasıl, bana şeref verecek misiniz Aleksey İvanoviç?

– Oraya gitmem için neden görmüyorum. Nasıl olsa gidemeyeceğim için beni iknaya çalışmamanızı da çok rica ediyorum.

Velçaninov son sözlerini aceleyle ekledi:

– Aleksey İvanoviç...

– Sizinle arabaya yan yana binip oraya gideceğim!.. Olacak iş mi bu, kendiniz düşünün.

Pavel Pavloviç'in nişanlısına ait gevezeliğinden sonra Velçaninov'un içini tekrar tiksindirici bir duygu kapladı. Bir dakika daha devam etse adamı dışarı atacaktı. Nedense kendi kendine bile kızıyordu.

Pavel Pavloviç duygulu bir sesle yalvarmaya devam etti:

– Binin Aleksey İvanoviç, binin, pişman olmazsınız!

Velçaninov'un kesin, sinirli el hareketini görünce ellerini sallamaya başladı.

– Hayır hayır Aleksey İvanoviç! Hayır!.. Karar vermekte acele etmeyin. Beni yanlış anladığınızı görüyorum. Birbirimizle arkadaş olamayacağımızı gayet iyi biliyorum. Bunu anlamayacak kadar ahmak değilim. Şimdi dilediğim hizmetler için ilerde hiçbir sorumluluk altına girecek değilsiniz. Zaten ben de öbür gün buradan gideceğim; büsbütün, temelli ayrılacağım. Varsın, bugünümüzde özel bir olay olsun. Size gelirken bütün umudumu soylu duygularınıza bağlamıştım. Aleksey İvanoviç; şu son zamanda

herhalde içinizde depresip duran duygulara... Yeter derecede açık konuşuyorum, değil mi?

Pavel Pavloviç'in heyecanı son haddi bulmuştu. Velçaninov ona tuhaf tuhaf baktı. Düşünceli bir tavırla,

– Benden bir hizmet istiyorsunuz, dedi, bu kadar da ısrar ediyorsunuz. Bunu şüpheli buluyorum; daha fazlasını bilmek istiyorum.

– Hizmetiniz, sadece benimle gitmekten ibaret. Dönüşte, günah çıkarır gibi her şeyi birbiri önünüze sereceğim. Bana güvenin Aleksey İvanoviç!

Velçaninov bir türlü razı olmuyordu. Kafasını dolduran kötü düşünceye uyarak reddetmekte ısrar ediyordu. Bu düşünce epey önce, Pavel Pavloviç nişanlısının lafını açar açmaz uyanmıştı. Ya basit bir merak, yahut başka, henüz belirsiz bir arzu onu razı olmaya çekiyordu. Bu cazibe arttıkça o da karşı koymak için gayretini arttırıyordu. Başını koluna dayamış, oturup düşünürken Pavel Pavloviç yanı başında dil döküyor, yalvarıyordu.

Velçaninov birden hızla, adeta telaşla yerinden kalktı.

– Peki, gidelim.

Trusotski sevincinden deli oldu. Velçaninov giyinirken etrafında dört dönerek,

– Aman iyi hazırlanın Aleksey İvanoviç, şu bildiğiniz tarzda giyinin! diyordu.

Velçaninov, "Ne tuhaf adam, sanki ne diye oraya sokuluyor..." diye düşünüyordu.

– Sizden istediğim hizmet yalnız bu değil Aleksey İvanoviç. Razı olduğunuza göre bari benden rehberliğinizi esirgemeyin.

– Ne gibi?

– Örneğin, şu krep sorunu var. Kaldırsam mı, böyle mi bıraksam bilmiyorum. Hangisi daha uygun.

– Nasıl isterseniz.

– Yo, ben sizin karar vermenizi istiyorum. Matem krepiniz olsa nasıl hareket ederdiniz? Bana göre, bunu bırakmakla duygularımda bağlılığımı göstermiş olurum ki, bu lehime kaydedilir tabii...

- Bunu mutlaka kaldırmanız gerek...
- Hem de mutlaka ha?

Pavel Pavloviç düşünceye daldı.

- Yok yok, bırakırsam daha iyi...
- Siz bilirsiniz.

Velçaninov, "Bana güveni yok, bu iyi..." diye düşündü.

Sokağa çıktılar. Pavel Pavloviç kendine çekidüzen veren Velçaninov'u memnun bir bakışla süzüyordu. Yüzüne daha ciddi bir ifade gelmişti. Velçaninov hem ona, hem daha çok kendine şaşıyordu. Kapının önünde onları gayet şık bir araba bekliyordu.

- Arabanız bile hazır... Demek geleceğimden o kadar emindiniz?

Trusotski, tam bir mutluluk içinde,

- Arabayı kendim için tuttum, ama geleceğinizden hemen hemen emindim; cevabını verdi.

Arabaya binip hareket ettikten sonra Velçaninov hırçın hırçın güldü.

- İyi ama Pavel Pavloviç, bana bu kadar güven duymanız biraz fazla değil mi?

- Bunun aptallığımdan geldiğini söylemek size düşmez zannederim Aleksey İvanoviç!

Pavel Pavloviç içten, kesin bir sesle konuşuyordu. Velçaninov, "Ya Liza?" diye düşündü. Fakat kutsal bir varlığa küfrediyormuş gibi bu düşünceyi korkuyla kendinden uzaklaştırdı. O anda kendini öyle küçük, basit; işin onu cezbeden tarafını o kadar değersiz, kirli buldu ki birdenbire her şeyden vazgeçip Trusotski'yi dövmek pahasına bile olsa arabadan inmek istedi. Fakat öteki konuşmaya başlayınca çekici arzu yeniden kalbini sardı.

- Mücevherden anlar mısınız Aleksey İvanoviç?
- Ne gibi mücevherden?
- Purlanta falan...
- Anlarım.
- Küçük bir hediye götürmek istiyorum da... Ne dersiniz, gerek var mı?
- Bence yok.

Pavel Pavloviç yerinde kıpırdanmaya başladı:

– Yalnız ne olmalı: iğnesi, küpesi, bileziğiyle tam bir takım mı yoksa sadece bir parça mı alayım dersiniz?

– Ne kadara kadar bir şey istiyorsunuz?

– Dört yüz, beş yüz rubleden aşağı olmamalı.

– Off!..

– Çok mu?

– Yüz rubleye bir bilezik alın, yeter.

Pavel Pavloviç bayağı üzüldü. İlle kıyasıya para sarfederek bir "takım" almak niyetindeydi. İsrar ediyordu. Kuyumcuya gittiler. Sonunda yine bir bilezik aldılar. Hem de Pavel Pavloviç'in istediğini değil, Velçaninov'un gösterdiği bileziği aldılar. Pavel Pavloviç ikisini birden almayı da önerdi. Bileziğe yüz yetmiş beş ruble isteyen kuyumcu yüz elliye bırakınca Pavel Pavloviç adeta üzüldü. Keşke adam ondan iki yüz isteseydi! Ne yapıp yapıp bol para harcamak peşindeydi.

Tekrar arabaya binerek yola devam ederken heyecandan yerinde duramıyordu.

– Hediye vermekte biraz erken davranıyorum ama zararı yok; sosyete adamı değil onlar, sade insanlar. Saf genç kız hediye-den her zaman hoşlanır.

Trusotski kurnaz kurnaz ve neşeyle gülümsedi.

– Aleksey İvanoviç, siz demin kızın on beşinde olduğunu duyunca gülümsediniz. Oysa beni çeken taraf da buydu. Elinde çantayla okula gidiyor. Çantasında kalemi, defteri.. Kih... Kih!.. O çantacık beni öyle sardı ki... Ben asıl masumiyet peşindeyim Aleksey İvanoviç. Yüz güzelliğinin benim için pek o kadar önemi yok; ama saflıktan vazgeçemem. Bir arkadaşı var; köşeye çekilip öyle gülüyorlar ki, sormayın!.. Hem güldükleri de ne: kedi konsoldan yatağın üstüne atlamış, çöreklenmiş... Tam taze elmanın buruk kokusu!.. Şu matem krepini çıkarsak mı acaba?

– Nasıl isterseniz.

– Çıkaracağım.

Şapkasını çıkardı, krepli şeridi koparıp sokağa attı. Velçaninov onun şapkasını tekrar dazlak kafasına geçirirken yüzünün nasıl sevinç ve umutla parladığını fark etti.

İçten bir öfkeyle "Bu herif gerçekten mi böyle?" diye düşündü. "Acaba benim de birlikte gelmemi teklif ederken hiçbir *numara* tasarlamıyor muydu? Belki de asaletime güveniyor!" Bu son tahmin Velçaninov'un ağına gitti. "Böyle herife paskal mı, aptal mı, yoksa ebedi koca mı denir, ne denir bilmem ki? ama bu kadarı fazla artık!"

XII

ZAHLEBİNİN'LERİN EVİNDE

Zahlebinin'ler Velçaninov'un dediği gibi gerçekten "iyi bir aile"ydi. Zahlebinin de kerli ferli, büyükçe bir memurdu. Gelirleri için Pavel Pavloviç'in "yaşayışları galiba iyi ama adam bugün ölse beş parasız kalırlar" sözleri de doğuydu.

İhtiyar Zahlebinin, Velçaninov'u gayet iyi, dostça karşıladı; eski "düşman"ıyla bir anda dost oldu. Karşılaşır karşılaşmaz, sevimli, heybetli bir tavırla,

– Tebrik ederim, böylesi daha iyi; dedi. Zaten ben de işin barış yoluyla halledilmesi için ısrar ediyordum. Piotr Karloviç (Velçaninov'un avukatı) bu bakımdan eşi bulunmaz bir adam! Fena mı? İş uzamadan, zahmet çekmeden, kavgasız gürültüsüz elinize altmış bin kadar geçecek. Oysa bu dava daha üç yıl sürünce mede kalırdı.

Velçaninov'u hemen Madam Zahlebinina'ya takdim ettiler. Basit, yorgun yüzü, şişman, yaygın vücutlu yaşlıca bir kadındı. Daha sonra, birbirini ardınca ve ikişer ikişer bir sürü kız gelmeye başladı; yavaş yavaş on, on iki tane toplandı. Kimi girip kimi çıktığı için Velçaninov saymayı beceremedi. Bunlar Zahlebinin'in kızlarıyla yazlık komşuları, arkadaşlarıydı. Zahlebinin'lerin yazlık evi büyük bir ahşap binaydı. Üslubu belli değildi, kendine has bir tarzda inşa edilmişti. Yan tarafında değişik zamanlarda eklenmiş kısımlar vardı. Evi büyük bir bahçe çeviriyordu. Fakat bahçe üç-dört başka evle ortak kullanılıyordu. Kızlar komşularıyla çarçabuk arkadaş olmuşlardı.

Velçaninov daha ilk sözden orada beklendiğini anladı. Pavel Pavloviç'in dostu sıfatıyla tanışmak için buraya geleceği resmen bildirilmiş olmalıydı. Bu gibi işlerde deneyimli, keskin gözleri babayla annenin aşırı nezaketini, kızların tavırlarıyla giyinişlerindeki özelliği hemen fark etti. Hoş o gün bayramdı ya... Bunun üzerine Velçaninov'un içine kurt düştü. Belki Pavel Pavloviç buradakilere ondan iyi çevreden, canı sıkılan bir bekâr diye imalı bir tarzda söz etmiş; "Kimbilir, belki yakında yuva kurmaya karar verir artık... Hele şimdi miras da aldı..." diye gevezelik etmiştir.

Pavel Pavloviç'in "enfes" dediği Zahlebinin'lerin büyük kızı Katerina Fedoseyevna bu telkinin etkisi altında görünüyordu. Kızkardeşlerinin arasında giyimi, gür saçlarının farklı biçimiyle göze çarpıyordu. Kızkardeşleriyle diğer komşu kızlarının halinde, Velçaninov'un buraya "Katya için, onu görmeye" geldiğini kesin olarak bildikleri anlaşılıyordu. Bakışları, o gün orada kaldıkları süre boyunca ağızlarından kaçırdıkları bazı sözler tahmininin doğru olduğunu gösterdi. Katerina Fedoseyevna uzun boylu, etine cömertçe dolgun sarışın bir kızdı. Yüzü çok sevimliydi; görünüşte sessiz, uysal hatta uyuşuktu. Velçaninov onu hazla seyrederken "Böylesinin hâlâ koca bulamaması pek tuhaf!" diye düşündü. "Gerçi drahoması yok; sonra, yakında o da kendini salıverir ama şimdilik bu haliyle beğenenler çok olur..." Öbür kardeşler de fena değildi. Arkadaşları arasında hoş, hatta birkaç güzelce yüz vardı. Buraya bambaşka düşüncelerle geldiği halde karşılaştığı durum Velçaninov'u eğlendirmeye başladı.

Zahlebinin'lerin altıncı kızları jimnaz talebesi, Pavel Pavloviç'in muhtemel nişanlısı Nadejda Fedoseyevna onu epey bekletti. Velçaninov sabırsızlanıyor, hayretini yenemeyerek gülüyordu. Sonunda kız oldukça etkili bir çıkış yaptı. Yanında cıva gibi hareketli cerbezeli bir arkadaşı vardı. Marya Nikitişna yirmi üçünde, komik yüzlü, esmer, zekice bir kızdı. Zahlebinin'lerin görüştükləri komşu bir ailenin mürebbiyesiydi. Pavel Pavloviç'in ondan ödü koparcasına korktuğu belli oluyordu. Zahlebinin'ler kızı ailedenmiş gibi tutuyorlardı; hele kızlarla canciğer dosttu. Şu sırada Nadya'nın ona son derece gereksinim duyduğu belliydi. Velçani-

nov daha ilk bakışta bütün kardeşlerin ve hatta arkadaşlarının Pavel Pavloviç'e cephe aldıklarını anlamıştı. Nadya'nın gelişinden iki dakika geçmeden de adamdan nefret ettiğinin farkına vardı. Pavel Pavloviç'in bundan habersiz olduğunu ya da böyle göründüğünü sezdi. Nadya'nın kardeşler içinde en güzeli olduğuna kuşku yoktu. Ufak tefek, esmer, görünüşü vahşi, nihilist¹ tavırlı, şeytan gibi bir kızdı. Alev saçan gözleri, harikulade dudakları; bazen hırçın, bazen çekici bir gülümsemesi, ince, biçimli endamı vardı. Çocuksu olmakla birlikte heyecanlı yüzünde şimdiden fikir parıltıları seçiliyordu. On beş yaşını sürdürdüğü her halinden, her sözünden belli oluyordu. Velçaninov sonradan, Pavel Pavloviç'in onu ilk defa gerçekten elinde okul çantasıyla gördüğünü öğrendi. Fakat artık çanta taşııyordu.

Bilezik hediyesi hiç iyi etki uyandırmadı, hatta bunun tam tersi oldu. Pavel Pavloviç odaya giren nişanlısını görür görmez sırtarak yanına yürüdü. Hediye; "Geçen gelişinde Nadejya Fedoseyevna'nın piyanoda çalıp söylediği pek güzel bir romansın tatlı anısı olarak..." sundu. Konuşurken şaşırdı, sözlerini bitiremedi, sersemlemiş bir halle durdu. Bilezik kutusunu almak istemeyen Nadejya Fedoseyevna'nın avucuna tıktırmaya çalışıyordu. Kız utancından, öfkesinden kıpkırmızı olmuş, ellerini geriye çekiyordu. Yüzünde şaşkın bir ifade beliren annesine dönerek sert bir tavırla, yüksek sesle,

– Almak istemiyorum *maman!* dedi.

Babası sakın bir ciddiyetle,

– Al ve teşekkür et, dedi; fakat o da memnun değildi. Pavel Pavloviç'i ayıplar gibi,

– Gereksiz bir şey, diye mırıldandı; gereksiz!

Nadya çaresiz kalarak kutuyu aldı, gözlerini indirip, küçük kızlar gibi reverans yaptı: birden yere çökercesine diz kırıp, yayanmış gibi doğruldu. Kızkardeşlerinden biri bakmak için yanına gelince kutuyu ona uzattı. Meraklanmadığını göstermek için açmamıştı bile. Bileziği kutudan çıkararak elden ele gezdirdiler.

(1) Eski Rusya'da dinsel ve toplumsal kuralları inkâr eden bir parti.

Hepsi sessiz, bazıları alaylı alaylı seyrediyorlardı. Pavel Pavloviç yerin dibine geçmek istiyordu.

Durumu Velçaninov kurtardı.

Birdenbire, neşeyle, ilk aklına gelen konu üzerinde konuşmaya başladı. Beş dakika geçmeden bütün salonun dikkatini üzerine topladı. Toplulukta konuşmakta büyük ustalığı vardı. Sade, içtenlikli görünerek karşısındakileri de öyle sandığını göstermesini bilirdi. Gerekince en doğal bir halle son derece neşeli, mutlu bir tavır takınabiliyordu. Laf arasına ince, alaylı bir söz, hoş bir imge, eğlenceli bir kelime oyunu sıkıştırıveriyordu. Bunu gelişi-güzel, hiç farkına varmamış gibi yapıyordu. Oysa bütün bu espriler, kelime oyunları, seçtiği konular belki çoktan beri hazırlanmış, ezberlemiş, daha önce birkaç kere kullanılmış şeylerdi. Fakat o dakikada becerisine yeteneği de katıldı. Odada bulunanların az sonra yalnız onu dinleyerek, onunla konuşacaklarına, her söylediği söze güleceklerine tam, sarsılmaz bir inancı vardı. Gerçekten, birazdan gülüşmeler duyuldu, başkaları da konuşmaya katıldılar. Bayan Zahlebinin'in yorgun, bezgin yüzü ışılandı; aynı durum Velçaninov'u büyülenmiş gibi dinleyerek seyreden Katerina Fedoseyevna'da da vardı. Nadya ona dikkatle, yan yan bakıyordu; bakışlarında olumsuz bir anlam okunuyordu. Bu Velçaninov'u büsbütün kıskırttı. "Muzır" Marya Nikitişna laf arasında ona epey taş attı. Pavel Pavloviç'in, bir gün önce ondan çocukluk arkadaşı diye söz ettiğini uydurmuştu. Böylece Velçaninov'u tam yedi yaş büyütüyordu. Fakat aslına bakılırsa Marya Nikitişna da onu beğenmişti.

Pavel Pavloviç şaşkınlık içindeydi. Arkadaşının silahlarını az çok tanırdı; baştan başarısına adeta seviniyor, kendisi de kıskık gülüyor, söze karışıyordu. Sonra nedense yavaş yavaş düşünceli hatta hüzünlü bir hal aldı; bunlar endişeli yüzünden açıkça okunuyordu.

İhtiyar Zahlebinin yerinden kalkarak, neşeli bir tavırla,

– Sizin gibi misafirleri eğlendirmeye gerek yok, dedi.

Yukarıya çıkıp çalışacaktı. Tatil günüydü ama göz gezdirecek birkaç evrak vardı.

– Oysa ben sizi karamsar bir genç zannediyordum. İnsan bazen böyle yanıltıyor işte!

Salonda bir piyano vardı. Velçaninov, müzikle kimin ilgilendiğini sordu, birdenbire Nadya'ya döndü:

– Galiba siz şarkı söylüyorsunuz?

Nadya, sertçe,

– Kimden duydunuz? diye kesti.

– Pavel Pavloviç demin söyledi ya...

– Yalan. Alay olsun diye söyledim, aslında sesim yoktur.

– Benim de sesim yoktur ama yine de şarkı söylerim.

– Siz söyleyin, sonra ben de söylerim. Ama şimdi değil, yemekten sonra. Müzikten nefret ederim ben. Piyanodan da bıktım; bizde sabahtan akşama kadar herkes şarkı söylüyor. Oysa bir Katya yeter insana.

Velçaninov hemen bu konuya sarıldı. Kardeşler içinde yalnız Katerina Fedoseyevna'nın ciddi olarak müzikle uğraştığını öğrendi. Bir şey çalmasını rica etti. Katya ile konuşması hepsini memnun etti, *maman* sevincinden kızardı. Katerina Fedoseyevna kalktı, gülümseyerek piyanoya yaklaştı. Birdenbire hiç aklına gelmezken o da kızardı. Sonra, yirmi dört yaşında koca kızın çocuk gibi kızarması, onu utandırdı. Piyanoya otururken içinden geçenler, yüzünden belli oluyordu. Haydn'dan birkaç parça çaldı; düzgün fakat ruhsuz, çekingen çalıyordu. Bitirince Velçaninov çalışmasını değil, Haydn'ın müziğini, özellikle de çaldığı ufak parçayı övmeye başladı. Katya bundan pek memnun oldu. Haydn'ı övmelerini memnun, sevinçli bir tavırla dinliyordu ki, Velçaninov elinde olmadan ona daha candan, daha ilgiyle baktı. Bakışından "Ama sen de pek sevimli bir kızsın!" anlamı açıkça okunuyordu. Orada-kiler, özellikle Katya bu bakışın anlamını anladı.

Velçaninov taraçanın camlı kapısına bakarak, birdenbire,

– Bahçeniz pek güzel! dedi. Haydi hep birlikte bahçeye çıkalım.

– Çıkalım, çıkalım! diye sevinçli çığlıklarla ona katıldılar.

Yemeğe kadar bahçede dolaştılar. Bayan Zahlebinina da dayanamayarak onlara katıldı ama taraçadan öteye geçmedi. Ora-

cıkta bir koltukta kestirmeye başladı. Bahçede kızlarla Velçaninov birbirlerine büsbütün yaklaştılar. Velçaninov, bitişik evlerden iki-üç delikanlının onlara katıldığını fark etti. Bunlardan biri üniversiteli, öbürü jimnaz talebesiydi. İkisi de hemen kendi kızlarına sokuldular. Sırf onlar için geldikleri belliydi. Üçüncüsü geniş asık suratlı, saç başı dağınık yirmi yaşlarında bir çocuktur; iri bir mavi gözlük takmıştı. Gelir gelmez Marya Nikitişna ve Nadya'ya kaşlarını çatarak bir şeyler fısıldamaya başladı. Velçaninov'u gayet sert bakışlarla süzüyor, ona karşı küçümser bir tavır takınmaya karar vermiş görünüyordu. Kızlardan bazıları oyun oynamak istediler. Velçaninov, ne oyunlar oynadıklarını sordu. "Eşim dağda, ben bağda" gibi oyunlar oynuyorlardı. Akşama "Atasözü" oyunu oynayacaklardı. Bu oyunda, bir atasözü tutuluyor, sonra ebeye çeşitli cümleler söyleyerek bu atasözünü buldurmaya çalışıyorlardı. Her bir cümle atasözünde bulunan kelimelerden biriyle yapılıyordu.

Velçaninov,

– Herhalde eğlenceli bir oyun, dedi.

İki-üç ses birden,

– Yo, pek sıkıcı! diye cevap verdi.

Nadya ona döndü:

– Bazen tiyatroculuk oynuyoruz. Önünüzde, tahta sırada duran şu kalın ağacı görüyor musunuz? Bunun arkası kulisimiz oluyor; artistler kral, kraliçe, prenses, delikanlı hep orada oturuyor. Herkes keyfince ortaya çıkıp aklına geleni söylüyor.

– Bu da hoş...

– Hiç de değil, gayet sıkıcı. Baştan iyi, neşeli gidiyor ama sonunda şaşırıyoruz. Kimse sözün sonunu bağlamasını bilemiyor. Belki sizinle daha eğlenceli olur. Biz sizi Pavel Pavloviç'in arkadaşları biliyorduk; anlaşılan yalandan övünmüş. Geldiğinize çok memnun oldum doğrusu. Bir mesele var da...

Nadya gayet ciddi anlamlı bir bakışla Velçaninov'u süzdükten sonra hemen Marya Nikitişna'nın yanına gitti.

Kızların, Velçaninov'un o zamana kadar hiç konuşmadığı, hatta fark etmediği arkadaşlarından biri,

– Akşama atasözü oyunu oynayacaklar, diye fısıldadı. Pavel Pavloviç’le alay edecekler... Siz de katılın.

Şimdiye kadar hiç görmediği başka bir kız da,

– Gelmekle ne iyi ettiniz! dedi. Pek sıkılıyorduk.

Bu kızcağız da kimbilir nerden çıkmıştı. Kızıl saçlıydı, çilli yüzü sıcaktan, yürümekten komik bir şekilde kızarmıştı.

Pavel Pavloviç’in huzursuzluğu gitgide artıyordu. Velçaninov’la Nadya iyice arkadaş olmuşlardı. Kız artık deminki gibi onu yan yan süzmüyordu, bu kadar incelemeyi yeterli görmüş olmalıydı. Kahkahayla gülüyor, çığlıklar atarak olduğu yerde zıplıyordu. Hatta bir iki defa Velçaninov’u kolundan tuttu; son derece mutlu görünüyor, Pavel Pavloviç’e önem vermemeye devam ediyordu. Velçaninov, Pavel Pavloviç aleyhine tam bir komplo hazırlanmışna iyice kanaat getirmişti. Nadya, öbür kızlardan birkaçıyla Velçaninov’u bir tarafa çekerken diğerleri çeşitli nedenlerle Pavel Pavloviç’i aksi yöne sürüklüyorlardı. Öteki, ellerinden kurtulur kurtulmaz bütün hızıyla Nadya’yla Velçaninov grubunun yanına koşuyor, dazlak kafasını merakla aralarına sokuyordu. Sonunda, artık sıkılmayı bıraktı, hareketlerindeki, halindeki saflık görülmeye değerdi! Velçaninov yeniden Katerina Fedoseyevna ile ilgilenmek zorunda kaldı. Genç kız, misafirin onun için gelmediğini, Nadya ile fazlasıyla meşgul olduğunu anlamıştı. Bununla beraber eskisi gibi güleryüzlü, sevimliydi. Yanlarında bulunmaktan, yeni misafirin anlattıklarını dinlemekten gayet memnun görünüyordu; zavalcılık konuşmaya katılmayı da beceremiyordu.

Velçaninov birdenbire Nadya’ya, yavaşıca,

– Ablanız ne kadar sevimli! dedi.

– Katya mı?.. Ondan daha iyi ruhlu insan yoktur. Melek gibidir, tapıyorum ona...

Sonunda saat beşte yemeğe oturdular. Yemeğin misafir için özellikle hazırlandığı belliydi. Ek olarak gelen iki-üç kap özenilerek seçilmişti. Hele biri adı belirsiz, garip bir nesneydi. Sofrada alelaide şaraplardan başka, belli ki misafirin şerefine, bir şişe de

Tokai¹ vardı. Yemeğin sonunda ayrıca şampanya getirdiler. İhtiyar Zahlebinin bir kadeh alınca keyiflendi, Velçaninov'un her söylediği söze gülmeye hazırды. O aralık Pavel Pavloviç rekabet etmek kaygısıyla bir kelime oyunu yapmaya kalkıştı. Kızların kahkahaları duyuldu. İki ortanca Zahlebinin bir ağızdan,

– Baba, Pavel Pavloviç kelime oyunu yaptı, baba!.. diye bağrdılar.

İhtiyar koruyucu bir tavırla Pavel Pavloviç'e döndü.

– Yaa, demek o da kelime oyunları yapıyor.

Beklediği kelime oyununa peşin peşin gülümsedi.

– "Güle güle gülün Güller!" diyor.

– Yaa...

İhtiyar bundan bir şey anlamayarak hâlâ kelime oyununu beklerken babacan babacan gülümsüyordu.

– Aaa, anlamadın mı baba? Güller biziz; güle güle gülmemizi söylüyor.

İhtiyar şaşkınlıkla,

– Öyle mi?.. dedi. Eh, inşallah başka sefere daha iyi olur!..

Zahlebinin neşeyle güldü.

Marya Nikitişna yüksek sesle,

– Aman Pavel Pavloviç, bir insanda bu kadar meziyet bulunmaz doğrusu! diye takıldı. Sonra yerinden fırladı:

– Eyvah, Pavel Pavloviç'in boğazına kılçık kaçtı, boğuluyor!

Hepsi telaşlandılar. Marya Nikitişna'nın da istediği buydu. Oysa Pavel Pavloviç'in içtiği şarap nefes borusuna kaçmıştı. Kelime oyunundan sonra bozulduğunu göstermemek için kadehine sarılmıştı birden. Fakat Marya Nikitişna sağa sola yeminle "balık kılçığıydı, gözümle gördüm! Bundan ölenler bile var..." deyip duruyordu.

Birisi,

– Ensesine vuralım, dedi.

Zahlebinin de bunu beğendi:

– Doğru; en iyisi bu.

(1) Macar şarabı.

Uygulama için hemen gönüllüler çıktı: Marya Nikitişna, yemeğe kalan kızıl saçlı kız, hatta korku içinde olan kızların annesi... Hepsi Pavel Pavloviç'in ensesine şaplak indirmek istiyorlardı. Masadan fırlayan Pavel Pavloviç kurtulmaya çalışıyor, sadece şarabın nefes borusuna kaçtığını, öksürüğün hemen geçeceğini anlatmaya çalışıyordu. Sonunda, bu işte Marya Nikitişna'nın parmağı olduğunu anladılar.

Madam Zahlebinina sert bir tavırla kızı parmağıyla tehdit etti:

– Çok yaramazsın!..

Fakat dayanamadı, âdeti olmadığı halde kahkahayla güldü. Bu beklenmedik durum oradakileri epey etkiledi.

Yemekten sonra taraçaya, kahve içmeye çıktılar.

Zahlebinin bahçeyi zevkle seyrederek,

– Havalara ne güzel gidiyor! diye doğaya iltifatta bulundu. Hele biraz da yağırverse... Eh, ben gidip azıcık dinleneyim. Siz keyfinize bakın.

Ayrılırken,

– Sen de eğlen! diyerek Pavel Pavloviç'in omuzuna vurdu.

Hep birlikte bahçeye indiler. Pavel Pavloviç hızla Velçaninov'a yaklaştı, kolundan çekti. Sinirli bir biçimde,

– Bir dakika efendim... diye fısıldadı.

Bahçenin تنها, yan yollarından birine girdiler.

Pavel Pavloviç, Velçaninov'un koluna yapıştı, hiddetinden tıkanarak,

– Yoo, affedersiniz ama buna izin vermem, veremem efendim!.. diye fısıldadı.

Velçaninov gözlerini iri iri açtı.

– Ne izni?..

Pavel Pavloviç onu sessizce süzerek dudaklarını oynatıyor, öfkeden sırtıyordu.

Kızların sabırsız seslenmeleri duyuldu:

– Nereye gittiniz?.. Nerelerdesiniz?

Velçaninov omuzlarını oynattı, grubun yanına döndü. Pavel Pavloviç arkasından koşuyordu.

Marya Nikitişna,

– Bahse girerim, sizden mendil istemiştir, dedi. Geçen sefer de unutmuştu.

Ortanca Zahlebinina,

– Daima bir şey unuttur... diye atıldı.

– Mendilini unutmuş!.. Çocuklar Pavel Pavloviç mendilini unutmuş! *Maman*, Pavel Pavloviç yine mendilini unutmuş... *Maman*, Pavel Pavloviç'in nezlesi var yine...

Madam Zahlebinina, kelimeleri uzatarak,

– Niye söylemiyor?.. dedi. Bu kadar çekingenlik olur mu? Neze şakaya gelmez; şimdi bir mendil yollarım size...

Eve dönmek için fırsat çıktığına seviniyordu. Çıkarken,

– Neden hep nezle oluyor acaba? diye ekledi.

Pavel Pavloviç arkasından,

– Efendim, yanımda mendil var, nezlem de yok! diye bağırdı ama duyuramadı.

Bir an sonra Nadya ile Velçaninov'a sokulmak için gençlerin arkasından koşarken hizmetçi kız soluk soluğa ona ulaştı, mendili verdi.

Hepsi,

– Hadi, "Atasözü" oyunu oynayalım! diye çığlıklar atıp duruyorlardı. Bu oyundan bir bekledikleri var gibiydi.

Yeri seçip sıralara oturdular. İlk Marya Nikitişna ebe oldu. Kıza, mümkün olduğu kadar uzağa gidip oraya kulak vermemesi ni tembih ettiler. Marya Nikitişna atasözünü çabucak bildi. İkinci olarak mavi gözlüklü, dağınık saçlı genç kalktı. Ona karşı daha tedbirli davrandılar: Delikanlıyı ta kameriyenin yanına yolladılar; yüzünü duvara çevirip beklemeye başladı. Genç adam istenilenleri küçümser bir halle, oyunda değilmiş de hakarete uğruyormuş gibi yapıyordu. Çağrılınca tek bir kelime bilemedi. Oyundakilere söyledikleri cümleleri ikişer defa tekrar ettirerek dinledi, somurarak uzun uzun düşündü. Ama bir türlü içinden çıkamadı. Tutukları,

"Tanrıya dua, çara hizmet boşa gitmez" atasözüydü.

Arkadaşları bilmeceyi çözemediği için delikanlıyı iyice alaya aldılar. Kırgın delikanlı, yerine dönerken,

- Atasözünüz de iğrenç!.. diye homurdandı.
- Aman sıkıldık... sesleri duyuldu.

Velçaninov ebe oldu. Onu herkesten uzağa yolladılar. O da tutulan atasözünü bilemedi.

- Aaa, sıkıldık... şikâyetleri büsbütün arttı.

Nadya,

- Şimdi ben gidiyorum, dedi.

Fakat arkadaşları,

– Hayır, sıra Pavel Pavloviç'in! diye bağrdılar. Neşeleri yerine gelir gibi olmuştı.

Pavel Pavloviç'i ta bahçe duvarının köşesine götürüp yüzünü duvara çevirdiler. Arkaya bakmasın diye kırmızı saçlı kızı başına diktiler. Yine neşelenen Pavel Pavloviç görevini sadakatle yapmaya hazırlandı; yüzü duvara dönük olarak put gibi duruyordu. Kırmızı saçlı kız yirmi adım gerisindeydi. Ötekiler kameriyenin yakınında bekliyorlardı. Kırmızı saçlı ikide bir kızlara göz atarak işaretleyiyordu. Hepsinin heyecanla bir şey beklediği belliydi. Kırmızı saçlı kız birdenbire kameriyenin arkasından el sallamaya başladı. Ötekiler yerlerinden fırlayarak olanca hızlarıyla kaçmaya başladılar.

Velçaninov'un duraklaması üzerine on ses, adeta dehşetle,

- Kaçın... siz de kaçın!.. diye fısıldadı.

Velçaninov peşlerinden yetiştı.

- Ne var? Ne oluyor?... diye soruyordu.

– Yavaş olun!.. O orada durup duvarı seyredirken sırra kadem basacağız! İşte Nastya da geliyor.

Kırmızı saçlı Nastya, arkasından kovalayan varmış gibi alabildiğine koşuyor, el sallıyordu. Hep birlikte koşarak bahçenin öbür ucundaki havuzun arkasına geldiler. Velçaninov o sırada Katerina Fedoseyevna'nın öbür kızlarla ve özellikle Nadya ve Marya Nikitişna ile sıkı bir tartışmaya girdiğini gördü.

Nadya ablasını boynuna atılıyor,

- Katya, ne olur darılma canım!.. diye onu öpüyordu.

– Peki anneme söylemem ama ben gidiyorum. Hoşuma gitmedi bu iş. Zavallı adam duvarın yanında dururken kimbilir neler hissediyor...

Gerçekten gruptan ayrıldı. Fakat öbürleri aldırıyor, yumuşamıyorlardı. Velçaninov'a, sıkı sıkı Pavel Pavloviç yanlarına döndüğü zaman bir şey olmamış gibi onunla ilgilenmemesi tembih edildi. Kızıl saçlı, taşkın bir neşeyle,

– Hadi şimdi "Eşim dağda, ben bağda" oynayalım! diye bağırды.

Pavel Pavloviç topluluğa ancak bir çeyrek saat sonra katıldı. Çeyrek saatin üçte ikisini duvarın önünde geçirmiş olmalıydı...

Oyun en hararetle aşamasındaydı. Hepsi bağırışıp gülüşüyor, eğleniyorlardı. Pavel Pavloviç hiddetinden kendinden geçmiş bir halde doğruca Velçaninov'a atıldı, koluna yapıştı:

– Bir dakika efendim!

– Allah Allah, ne bitmez dakika bu!

Arkalarından,

– Yine mendil isteyecek... diye seslendiler.

– Artık bu sefer sizsiniz; bu sefer neden sizsiniz!

Pavel Pavloviç bunu söylerken dişleri gıcırıyordu.

Velçaninov ona kızmadı. Sakin olmasını, gençlerin büsbütün üstüne düşmemeleri için neşeli görünmesini tavsiye etti:

– Herkes neşe içindeyken ateş püskürdüğünüz için size takılıyorlar.

Önerisinin Pavel Pavloviç'i son derece etkilediğini hayretle gördü. Adam sindi, kös kös dönerek uysal bir halle oyunlara katıldı. Bir süre sonra ilişen olmadı, oyuna devam ettiler. Yarım saat geçmeden Pavel Pavloviç'in yine keyfi yerine geldi. Oyunlarda eş olarak ya kırmızı saçlıyı, yahut Zahlebinin'lerin ortanca kızlarından birini seçiyordu. Velçaninov en çok, Pavel Pavloviç'in, boyuna etrafında dönüp durduğu halde Nadya'yla konuşmaya bir türlü cesaret bulamayışına hayret ediyordu. Kızın onu küçümsemesini son derece doğal sayıyordu. Çok geçmeden ona bir oyun daha oynadılar.

Saklambaç oynuyorlardı. Saklananlar belirli bir alan içinde yer değiştirebiliyordu. Bir yeşillik kümesine saklanan Pavel Pavloviç nedense oradan eve koşup saklanmak istedi. Görenler bağrdılar; o da merdivenden birinci kattaki bölmeye seyirtti. Komodinin arkasında kuytu bir yer biliyordu. Fakat kırmızı saçlı kız peşini bırakmadı, parmak uçlarına basarak kapıya yaklaştı, bölme-yi anahtarla kilitledi. Daha sonra hepsi az önce yaptıkları gibi tekrar bahçenin öbür ucuna, havuzun arkasına kaçtılar.

Beş, on dakika geçip Pavel Pavloviç onu kimsenin aramadığını görünce pencereden başını uzattı. Ortalık bomboştu. İhtiyar Zahlebinin'leri uyandırmak korkusuyla bağırmadı. Hizmetçilere; Pavel Pavloviç ne kadar seslenirse seslensin duymamazlıktan gelmeleri için emir verilmişti. Kapıyı yalnız Katerina Fedoseyevna açabilirdi ama o da odasında hayal kurarken uyuklayıvermişti. Böylece Pavel Pavloviç bir saat kadar kapalı odada hapis kaldı. Sonunda, rastlantıymış gibi kızlar ikişer üçer pencerenin önünde görünmeye başladılar.

– Neden gelmiyorsunuz Pavel Pavloviç? Tiyatroculuk oynuyoruz. Aleksey İvanoviç "Delikanlı" rolü aldı.

– Orada duracağınıza gelsenize Pavel Pavloviç... Hayret doğrusu!

Yeni uyanıp çay vaktine kadar bahçede "çocukların" oyunlarını seyretmeye karar veren Madam Zahlebinina'nın sesi duyuldu:

– Neymiş o hayret ettiğiniz?

Kızlar, pencerede görünen, hiddetinden rengi kaçmış, çarpık çarpık gülümseyen Pavel Pavloviç'i gösterdiler.

– Pavel Pavloviç'e söylüyoruz.

Kadın başını salladı.

– Gerçekten; herkes eğlenirken ne diye orada tek başına oturup duruyor!

O sırada Velçaninov, Nadya'dan, "Gelişinc bir nedenle sevinmesi" hakkındaki sözleri üzerine açıklama alabildi. Bahçenin ıssız bir köşesinde konuşuyorlardı. Marya Nikitişna, oyundan bı-

maya başlayan Velçaninov'u çağırıp oraya getirmiş, Nadya'yla başbaşa bırakmıştı.

Kız serbest, cerbezeli bir tavırla hızlı hızlı konuşmaya başladı:

– Sizin, Pavel Pavloviç'in övündüğü gibi onun arkadaşı olmadığınızı iyice kanaat getirdim. Çok önemli bir hizmet için yalnız sizden yardım isteyebileceğini tahmin ediyorum.

Cebinden kutuyu çıkardı.

– İşte onun pis bileziği. Çok rica ederim, hemen kendisine verin. Çünkü bundan sonra onunla dünyada konuşmayacağım. Hatta tarafımdan, bir daha hediyeleriyle karşıma çıkmayı aklımdan geçirmemesini de söyleyebilirsiniz. Geri kalan konuları başkaları aracılığıyla bildireceğim. Beni sevindirmek için bunu yapar mısınız?

Velçaninov adeta bağırarak ellerini salladı:

– Allah esirgesin, istemem... Çok rica ederim!

– Neden istemiyorsunuz?

Nadya fena halde şaşırılmıştı. İri iri açılmış gözlerini Velçaninov'un yüzüne dikti. Sesi yumuşadı, ağlamaklı oldu. Velçaninov güldü:

– Aklınıza bir şey gelmesin... Sevinerek yapardım ama benim de onunla hesaplarım var.

Nadya hayret, heyecan dolu bir sesle,

– Arkadaşı olmadığınızı, yalan söylediğini biliyordum!.. diye sözünü kesti. Onunla kesinlikle evlenmeyeceğim; bunu böyle bilin! Asla! Nasıl cesaret ettiğine şaşıyorum... Ama siz yine şu men-debur bileziği ona vereceksiniz. Bunu mutlaka hemen bugün kafasına atmak istiyorum. Alsın da aklı başına gelsin! Hele bir de babama fitlerse, görür başına geleceği.

Yeşilliğin arasından birdenbire, mavi gözlüklü, dağınık saçlı genç fırladı. Velçaninov'a saldırdı:

– Bileziği vermeye mecbursunuz. Bunu hiç olmazsa kadın haklarını korumak düşüncesiyle yapmalısınız. Doğal olarak, eğer böyle bir davayı benimsiyorsanız...

Sözünü bitiremedi. Nadya onu hızla kolundan çekerek Velçaninov'dan uzaklaştırdı.

– Aman ne aptalsınız Predposilov! Çekilin şuradan! Hadi gidin diyorum size. Uzak durmanızı öğütlememiş miydim!

– Bunların ne ahmak olduklarını bilmezsiniz... Siz gülüyorsunuz ama bir de bana sorun!

Velçaninov gülerek,

– Bu, o değil, değil mi? diye sordu.

– Tabii o değil. Bunu nasıl aklınıza getirebildiniz!

Nadya da gülümsedi, kızardı.

– Bu, sadece *onun* arkadaşı. Fakat seçtiği arkadaşlar da... Doğrusu anlamıyorum... Hepsi onun için "ilerinin önderi" diyorlar ama aklım ermiyor doğrusu... Aleksey İvanoviç, sizden başka kimseye başvuramam; son defa soruyorum, bileziği ona verecek misiniz, vermeyecek misiniz?

– Peki, dediğinizi yapacağım. Verin.

Kız sevindi.

– Oh ne iyi adamsınız! diyerek kutuyu Velçaninov'a uzattı.

– Bu akşam hep sizin için şarkı söyleyeceğim. Hem haberiniz olsun, gayet güzel şarkı söylerim ben. Demin, müzik sevmediğimi söylemiştim ya; yalandı! Ah keşke bize bir kere daha gelseniz, size her şeyi, başka şeylerle beraber her şeyi anlatırdım, çünkü çok iyi bir adamsınız. Katya gibi iyisiniz!

Çay içmek için eve dönünce, henüz gelişmeye başlayan, pek işlenmemiş fakat tatlı, güçlü bir sesle iki romans söyledi. Bahçeden döndükleri sırada Pavel Pavloviç evin büyükleriyle çay sofrasında efendi efendi oturuyordu. Masada büyük, aile semaveri kaynıyordu. Etrafına *Sevre* fağfurundan nesilden nesile devredilmiş çay takımı dizilmişti. Belli ki, öbür gün buradan ayrılıp dokuz ay uzak kalacağı için Pavel Pavloviç ihtiyarlarla ciddi konular üzerinde konuşuyordu. Bahçeden gelenlere, özellikle Velçaninov'a hiç bakmadı. Ortalığın süt liman oluşuna bakılırsa galiba kimseyi "fitlememişti".

Fakat Nadya şarkı söylemeye başlar başlamaz hemen sokuldu. Nadya özellikle onun sorduğu bütün soruları cevapsız bırak-

mıştı. Pavel Pavloviç buna aldırmadı, tavrını değıştirmedi. Kızın iskemlesinin arkasında, bu yerin tam anlamıyla onun hakkı olduğunu, kimseye kaptırmayacağını gösteren bir eda ile oturuyordu.

Kızların hepsi piyanonun etrafını sarmış,

– Aleksey İvanoviç okuyacak *maman*, Aleksey İvanoviç şarkı söylemek istiyor!.. diye bağıyorlardı.

Velçaninov, kendinden emin bir tavırla piyanoya oturdu. İhtiyarlarla birlikte masada çay dağıtan Katerina Fedoseyevna da salona geçti.

Velçaninov Glinka'nın¹ artık iyice unutulmuş romantik bir parçasını seçmişti:

"Neşe içinde dudaklarını kıpırdatarak
Kumrular gibi cıvılamaya başlarken..."

Bunu yalnızca, herkesten daha yakın, hemen yanı başında duran Nadya için söylüyordu. Sesi kalmayalı çok olmuştu, ama, geri kalandan da zamanında güzel olduğu anlaşıyordu. Bu şarkıyı Velçaninov yirmi yıl önce, üniversitedeyken, ölen bestecinin bir arkadaşının evinde yaptıkları sanat toplantısında bizzat Glinka'dan dinlemişti. O gün Glinka, coşmuş, en sevdiği eserleri arasında bunu da söylemişti. O sıralar onun da sesi bitmişti. Fakat bu şarkının üzerinde bıraktığı etki Velçaninov'un bir türlü aklından çıkmıyordu. Herhangi bir sanatçı; bir salon şarkıcısı asla bu derece başarı gösteremezdi. Şarkıda gitgide kabaran bir ihtiras, şiddeti her kelimeyle artarak bütün açıklığıyla hissediliyordu. Bu ihtiras selinde, operada kolayca gürültüye boğulan ufak tefek falsolar, abartma ya da yapmacıklar yapıtın anlamını herbat edip mahvedebilirdi. Bu ufak, ama harikulade parçayı söyleyebilmek için okuyanın mutlaka içten bir ilham duyması, gerçek tutkuyu yaşaması ya da yapıtın şiirine tümüyle nüfuz etmesi gerekiyordu. Aksi halde şarkının söylenişi yalnız başarısız değil, çirkin, hatta müstehcen olarak algılanabilirdi. İfade edilen o korkunç tutkunun insanda tiksinti uyandırmaması mümkün değildi; oysa ham

(1) Ünlü bir Rus bestecisi.

gerçek ve alabildiğine bir *saflık* durumu kurtarıyordu. Velçaninov bu şarkıyı her zaman başarıyla okuduğunu hatırlıyordu. Glin-ka'nın okuyuş tarzını benimsemişti. Fakat, bu defa, daha ilk notadan, ilk kelimeden tam bir ilham ve heyecanın ruhunu kamçıldığını hissetti, bu sesine de yansıdı. Şarkının her kelimesinde kuvveti, cüreti bir kat daha katmerlenen korkunç duygu bütün çıplaklığıyla ortaya seriliyordu. Parlayan bakışını Nadya'ya çevirerek şarkının son dörtlüğünü okudu:

"Artık gözlerine daha cesaretle bakıyor,
Dudaklarımı yaklaşıyorum -
dinlemeye halim kalmadı...
Seni öpmek istiyorum, öpmek, öpmek!..
Öpmek istiyorum seni, öpmek, öpmek!.."

Bunları söylerken tüm varlığından gerçek bir tutku taşıyordu.

Nadya adeta korkuyla ürperdi, hatta biraz geriledi. Yanakları alevlendi, mahcup, ürkek bir ifadeye bürünen yüzünde Velçaninov bir an için beliren bir karşılık sezdi. Kızların hepsi adeta büyülenmiş gibi şaşkın bir haldeydi. Onlara göre bu şekilde şarkı söylenmezdi, söylemek ayıptı. Ama yine de alevlenmiş yüzlerde, parlayan gözlerde sanki bir şeyler bekleyen bir ifade vardı. Bu yüzler içinde, o anda fevkalade güzelleşen Katerina Fedoseyevna'nın yüzü Velçaninov'un özellikle dikkatini çekti.

İhtiyar Zahlebinin biraz şaşkın:

- Amma şarkıymış!.. diye mırıldandı. Yalnız şey... biraz kuvvetli değil mi? Güzel ama çok taşkın...

Madam Zahlebinina da,

- Kuvvetli... diye bir şeyler söylemek istedi. Fakat Pavel Pavloviç sözünü yarım bıraktı. Yerinden deli gibi fırlayarak Nadya'nın eline yapıştı, Velçaninov'dan öteye çekti. Sonra Velçaninov'a yaklaştı, şaşkın şaşkın bakarak titreyen dudaklarıyla gü-lükle,

- Bir dakika efendim... diye kekeledi.

Bir dakika daha geçerse bu adamın büsbütün anlamsız bir harekette bulunacağını anlayan Velçaninov yerinden kalktı, kolu- na girdi. Genel şaşkınlığa aldırmadan onu taraçaya götürdü. Oradan artık iyice kararın bahçeye indiler.

Pavel Pavloviç,

– Benimle hemen şu dakikada buradan gitmeniz gerektiğini anlıyor musunuz? dedi.

– Hayır, anlamıyorum.

Pavel Pavloviç hep o kendinden geçmiş halle ve fısıltılı sesle,

– Hatırlar mısınız, diye devam etti. Benden o gün *her şeyi* söylememi istemiştiniz. Apaçık "son söz" istemiştiniz... Hatırlıyor- sunuz, değil mi? Artık bu sözü söylemenin zamanı geldi. Gide- lim.

Velçaninov bir an düşündü, yeniden Pavel Pavloviç'e baktı, sonra razı oldu. Bu ani gitme kararı ev sahiplerini endişelendirdi. Kızlar fena halde üzüldüler.

Madam Zahlebinina, sitemle,

– Bari birer çay daha içseydiniz... diye inledi.

İhtiyar Zahlebinin, Pavel Pavloviç'e sert, azarlayan bir sesle,

– Ne oldu sana yahu, dedi; telaşın ne?

Kızlar,

– Peki ama, Aleksey İvanoviç'i niçin götürüyorsunuz, Pavel Pavloviç? diye bir yandan sızlanıyor, bir yandan hırçın bakışlarıyla ona hiddetlerini gösteriyorlardı. Hele Nadya öyle nefretle bak- tı ki, Pavel Pavloviç olduğu yerde büzüldü ama, yine de teslim ol- madı.

Velçaninov ev sahiplerinin elini sıkıp, karısıyla kızlarını ve özellikle Katerina Fedoseyevna'yı –ki bu oradakilerin gözünden kaçmadı– selamladı.

– Allah razı olsun Pavel Pavloviç'den... Bana az kalsın kaçırabileceğim önemli bir işi hatırlattı!

Zahlebinin anlamlı bir sesle,

– Geldiğiniz için teşekkür eder, her zaman, hepimiz tekrar bekleriz! dedi.

Karısı da duyulanmıştı:

– Çok, çok memnun olunuz!

Pavel Pavloviç'le arabaya binerken herkes taraçadan,

– Yine gelin, Aleksey İvanoviç! Yine bekleriz... diyerek onu uğurluyordu.

Hatta Velçaninov, diğerlerinden daha yavaş çıkan bir sesin, "Tekrar gelin canım Aleksey İvanoviç!" dediğini duydu ve,

– Bu da kırmızı saçlı... diye düşündü.

XIII

HANGİ TARAF AĞIR BASTI?

Kırmızı saçlı kızı düşünebiliyordu, ama, içi öfke, pişmanlık doluydu. Bu kadar hoş, eğlenceli geçirdiği o gün bile içinde sıkıntı eksik olmamıştı. Şarkı okumaya hazırlandığı sırada sıkıntısı onu boğacak hale gelmişti. Belki o derece kendini vererek okuması da bu yüzden.

Kendi kendini azarlamaya başladı: "Nasıl oldu da bu kadar küçüldüm... her şeyi unutabildim..." Fakat hemen durdu. Sızlanmayı da kendine yakıştıramıyordu; hıncını başkasından çıkarmak daha tatlıydı.

Arabada yanında sessizce oturan Pavel Pavloviç'e yan yan bakarak nefretle, "Ahmak!.." diye fısıldadı.

Pavel Pavloviç ısrarla susuyordu. Belki içinde bir şeyler birikiyor, adamakıllı hazırlanıyordu. Arada bir sinirli bir hareketle şapkasını çıkararak mendiliyle alındaki teri siliyordu.

Velçaninov için için kızırıyordu:

— Terliyor!..

Pavel Pavloviç sadece bir kere konuşarak arabacıya, havada fırtına olup olmadığını sordu.

— Hem de ne fırtına! Neredeyse patlar; hava bütün gün kurşun gibiydi zaten.

Gerçekten gök kararıyor, uzaktan uzağa şimşekler çakıyor. Kente saat on buçukta geldiler.

Eve yaklaşırken Pavel Pavloviç, Velçaninov'a dönerek nazik bir tavırla,

— Ben de size geliyorum, dedi.

- Anlıyorum. Ama şimdiden söyleyeyim, çok rahatsızım.
- Fazla oturacak değilim...

İçeri girerlerken Pavel Pavloviç bir ara kapıcının kulübesine, Mavra'ya uğradı. Velçaninov'a yetişerek odaya girdikleri zaman öteki, sert bir sesle,

- Ne işiniz vardı orada? diye sordu.
- Hiç... Şey... arabacı için.
- Amacınız içmekse izin vermeyeceğimi bilin.

Yanıt yoktu. Velçaninov mumları yaktı, Pavel Pavloviç hemen koltuğa oturdu. Velçaninov asık suratla karşısında durdu. Hiddetini tutmaya çalışıyordu.

– Ben de size "son" sözümü söylemeyi vaat etmiştim. O da şu: Elimi vicdanıma koyarak, aramızda her şeyin, karşılıklı olarak bittiği kanısına varıyorum. Böylece konuşacağımız bir konu da kalmamış oluyor. Siz evinize gitseniz, ben de kapımı kapatsam çok iyi olacak sanırım.

Pavel Pavloviç; doğal olmayan bir tatlılıkla,

- Uzlaşalım Aleksey İvanoviç! dedi.
- Uz-la-şa-lım mı?..

Velçaninov pek şaşırmıştı.

– Tuhaf doğrusu! Ne "uzlaşması"ymış bu? A, yoksa demin bana açmayı vaat ettiğiniz "son söz" bu muydu?

– Ta kendisi...

Velçaninov, gururla,

– Uzlaşacak bir şeyimiz yok ki, dedi. Biz sizinle çoktan uzlaştık!

Pavel Pavloviç parmaklarını kenetlemiş, ellerini önünde tuhaf bir şekilde tutarak duruyordu.

– Öyle mi sanıyorsunuz?

Velçaninov cevap vermedi, odada gezinmeye başladı. Kalbinde bir ses boyuna "Liza mı? Liza mı?.." diye tekrarlıyordu.

Oldukça uzun süren bir sessizlikten sonra, somurtarak,

– Peki, nasıl bir uzlaşma istiyorsunuz? diye sordu.

Velçaninov'un odada gezinmesini gözleriyle izleyen Pavel Pavloviç, ellerini hep öyle önünde tutarak, yalvaran bir sesle, adeta fısıltı halinde,

– Bir daha oraya gitmeyin!.. dedi, yerinde doğruldu.

– Nee?.. Sade bu mu?

Velçaninov öfkeyle güldü:

– Doğrusu bütün gün beni hayretten hayrete düşürdünüz...

Söze alaylı bir ifadeyle başladığı halde yüzü ansızın değişti-verdi. İçtenlikli, mahzun bir sesle,

– Beni dinleyin, dedi. Hayatımda bugünkü kadar alçaldığımı bilmiyorum. İlkin sizinle birlikte gitmeyi kabul etmem; sonra orada olup bitenler... Küçük, zavallı haller bunlar... Kendimi kirlittim, aşağılattım... Unuttum ki... Neyse!..

Sonra tekrar toparlanarak devam etti:

– Bugün beni sinirli, hasta halimle yakaladınız. Hoş kendimi haklı göstermeye gerek yok ya!.. Oraya bir daha gitmeyeceğim ve size yemin ederim ki, orada beslediğim en ufak bir amacım da yok.

– Sahi mi?.. Sahi mi?..

Pavel Pavloviç sevinç heyecanını gizlemeden bağırdı. Velçaninov ona küçümseyerek baktı, yine dolaşmaya başladı. Sonunda dayanamadı:

– Galiba ille mutlu olmaya niyet ettiniz?

Pavel Pavloviç, sessizce ve saflıkla,

– Evet; cevabını verdi.

Velçaninov, "Paskalın biri, kötülüğü de sırf hımbıllığından... Ama, bundan hana ne? diye düşündü. Gene de ondan nefret etmekten kendimi alamıyorum. Oysa değer mi?.."

Pavel Pavloviç, zavallı, alçakgönüllü bir gülümsemeyle kendi kendisini alaya alarak,

– Ben bir "ebedi koca"yı; dedi. Bu sözü çok önce, orada, birlikte oturduğumuz zaman duymuştum sizden Aleksey İvanoviç. O yıla ait sözlerinizden zaten pek çoğu hatırımda kalmıştır. Geçen hafta "ebedi koca" sözü geçer geçmez hatırladım.

Elinde şampanya şişesi ve iki kadehle Mavra girdi.

– Kusura bakmayın, Aleksey İvanoviç, bilirsiniz ki, bunsuz yapamam. Bunu küstahlığma vermeyin; bana bir yabancı, size la-yık olmayan biri gözüyle bakın.

Velçaninov, tiksintiyle,

– Öyle, diye kabul etti. Yalnız şunu bilin ki, kendimi hiç iyi hissetmiyorum.

Pavel Pavloviç telaşlandı:

– Hemen şimdi; bir dakikalık!.. Tek bir kadehcik, zira boğazım...

Kadehini hırsla, nefes almadan dikti, sonra Velçaninov'a adeta şefkatle bakarak oturdu. Mavra işini bitirip çıktı. Velçaninov kendi kendine,

– İğrenç şey... diye mırıldandı.

İyice canlanan Pavel Pavloviç birdenbire, neşeyle,

– Hep o arkadaşları! dedi.

– Ne?.. Ne dediniz?.. Haa, siz hâlâ o meseleden...

– Evet, hep arkadaşları yüzünden! Tabii gençlik de var; naz mı naz! Bu da hoş ama... Onu bize götürünce kulu kölesi olacağım. Çevresinden kendisine gösterilen saygıyı görünce o da kökünden değişecek.

Velçaninov yüzünü ekşiterek paltosunun cebinde duran bilezik kutusunu yokladı. İçinden, "Şu bileziği vermeliyim" düşüncesi geçti.

Pavel Pavloviç, sır verir gibi bir halle, adeta dokunaklı bir sesle devam etti,

– Mutlu olmaya niyet ettiğimi söylüyorsunuz. Benim evlenmem gerek Aleksey İvanoviç, yoksa halim dumandır. Görüyorsunuz ya! –Şişeyi gösterdi–. Hem bu, felaketlerimin yüzde biri. Evlenmeden, bir yere bağlanmadan yapamam ben. Beni ancak bu inanç diriltebilir.

– Anladık ama, bunlardan bana ne diye söz ediyorsunuz?

Velçaninov durumu öyle garip buluyordu ki, gülmesini güç tutuyordu. Ansızın,

– Ya beni oraya ne diye sürüklediğinizi söylesenize? diye bağırды. Bana ne ihtiyacınız vardı?

Pavel Pavloviç bozulur gibi oldu.

– Denemek için...

– Neyi denemek istiyordunuz?

– Etkinizi... Bir haftadır aklımı kurcalıyor Aleksey İvanoviç. (Gitgide daha çok bozularak.) Dün size rastladım, yeniden aklıma geldi: "Kızcağzı şimdiye kadar yabancı, yani benden başka bir erkekle beraber görmedim..." Anlamsız bir düşünce, bunu şimdi kendim de anlıyorum; boşuna. Ama huyum kurusun, merakımı yenemedim.

Birdenbire başını kaldırdı, kızardı. Velçaninov şaşkınlık içinde duruyordu. "Acaba doğru mu söylüyor?" diye düşündü.

– Sonra? dedi.

Pavel Pavloviç tatlı, kurnaz bir gülümsemeyle,

– Hepsi sevimli bir çocukluk! diye devam etti. Hep o arkadaşları! Size karşı eşekliğimi affedin Aleksey İvanoviç; bir daha tekrarlayacak değilim. Zaten bir daha böyle şey olmayacak...

Velçaninov gülümsedi.

– Beni de bir daha orada görececek değiller.

– Aşağı yukarı bunu kastetmiştim.

Velçaninov bu sözleri yadırgadı. Sinirle,

– Dünyada bir ben yokum, diye söylendi.

Pavel Pavloviç yeniden kızardı.

– Bunu duymak beni çok üzdü Aleksey İvanoviç. Nadejda Fedoseyevna'ya büyük saygım olduğuna inanınız...

– Affedersiniz; özür dilerim. Bunu demek istemedim. Yalnız bazı vasıflarımı bu derece büyültmeniz ve... bana bu kadar içtenlikle güvenmeniz tuhafıma gidiyor.

– Olanlardan sonra size güvenim bir kat daha arttı.

– Şu halde şimdi bile beni fevkalade soylu bir adam sayıyorsunuz, öyle mi?

Başka zaman olsa Velçaninov sorusunun saflığından ürkerdi. Pavel Pavloviç, gözlerini yere indirdi.

– Benim için her zaman öylesiniz.

– Tabii; şüphesiz.. O anlamda söylemek istemedim. Demek istedim ki; şu veya bu olumsuz düşünceye rağmen...

Merakının korkunçluğunu bütün açıklığıyla hissettiği halde, Velçaninov,

– Ya Petersburg’a gelirken?.. diye sormaktan kendini alamadı.

– Petersburg’a gelirken de sizi son derece soylu bir insan biliyordum. Size daima saygım vardı Aleksey İvanoviç.

Pavel Pavloviç gözlerini kaldırmış, doğruca, artık hiç bozulmadan hasmının gözlerinin içine bakıyordu. Velçaninov ansızın ürktü: Bir olay çıkmasını, ya da özellikle çanak tuttuğu için sınırı aşivermelerini istemiyordu.

Pavel Pavloviç karar vermiş gibi,

– Sizi seviyordum Aleksey İvanoviç, dedi. T.’de geçirdiğiniz yılın her gününde sevdim. Farkına varmadınız; –sesinin titreyişi Velçaninov’u iyice korkuttu. – Size göre küçüklüğümü fark ettirmemeye çalıştım. Belki de buna gerek yoktu. Bu dokuz yıl içinde de aklımdan çıkmadınız. Çünkü hayatımda sizinle birlikte geçirdiğimiz yıl gibisini yaşamamıştım. (Pavel Pavloviç’in gözlerinde tuhaf parıltılar görüldü.) Sözlerinizin, vecizelerinizin, fikirlerinizin çoğu ezberimdeydi. Sizi her zaman iyiliğe karşı duyarlı, okumuş, tam anlamıyla aydın, yüksek fikir sahibi bir adam olarak hatırlıyordum. "Büyük fikirler, büyük zekâlardan daha çok büyük duygulardan doğar!" Bunu siz söylemişsiniz. Siz belki unuttunuz, ama, benim kafama yerleşti. Sizi daima büyük duygulara sahip bir insan bilir, buna inanırdım... her şeye rağmen...

Birdenbire çenesi titredi. Velçaninov adamakıllı korktu. Tahmin etmediği bu konuşma tarzına ne pahasına olursa olsun son vermek gerekiyordu.

Kızardı, hırçın bir sabırsızlıkla,

– Rica ederim, yeter artık Pavel Pavloviç... diye mırıldandı.

Sonra birdenbire sesini yükselterek,

– Hem ne diye hasta, sinirli, bir sayıklaması eksik bir adama sırnaşıp onu bu karanlık yola sürüklüyorsunuz? dedi. Çünkü... çünkü söylediklerinizin hepsi hayal, yalan, terbiyesizce, doğal olmayan şeyler... Hepsi aşırı bir taşkınlık ürünü... En önemlisi, en ayıbı da bu zaten. Bunların hepsi saçma: İkimiz de düşük ahlaklı,

iğrenç yeraltı insanlarıyız. İster misiniz, ister misiniz size hemen, sevmek şöyle dursun, benden bütün gücünüzle nefret ettiğinizi, farkına varmadan yalan söylediğinizi kanıtlayayım? Beni alıp oraya götürmeniz hiç de nişanlınızı denemek gibi gülünç bir maksada dayanmıyordu. (Aklına gelen şeye bak!) Dün beni görünce *hurslandınız; onu bana gösterip, "Şunu görüyor musun?.. Benim olacak; hadi bir daha dene bakalım!"* demek için oraya götürdünüz. Böylece beni tahrik ettiniz. Belki bunu bilmiyordunuz, ama öyleydi; duygularınız buydu. Bana karşı nefret duymasanız böyle bir tahrike kalkışmazdınız. Siz benden nefret ediyorsunuz!

Velçaninov, bunları bağıra bağıra söylüyor, kendisini Pavel Pavloviç'le bu tarzda konuşarak küçük düşürdüğüne üzülüyor, kahroluyordu.

Öteki, birdenbire karar vermiş bir halle, çabuk çabuk, fısıltılı bir sesle,

– Sizinle barışmak isterdim Aleksey İvanoviç! dedi, çenesi yeniden titremeye başladı.

Velçaninov'u çılgınca bir hiddet sardı. Ömründe karşılaşmadığı bir hakarete uğramış gibiydi. Avaz avaz,

– Tekrar ediyorum, diye haykırdı; hasta, sinirli bir adama bu halinden faydalanarak ağzından laf almak için asılıyorsunuz! Biz... evet, biz ayrı âlemlerin insanlarıyız... ve... ve... aramızda kazılı bir mezar var!

Pavel Pavloviç sarardı:

– Ne malum; o mezarın benim de şuramda olmadığını nereden biliyorsunuz?

Velçaninov'a doğru atılarak gülünç, fakat acıklı bir hareketle yumruğunu kalbinin üzerine vurdu.

– Burada bir mezarlık var; birimiz bir, diğerimiz öbür ucundayız. Yalnız benimki sizinkinden daha ağır... daha ağır... daha ağır...

Sayıklar gibi fısıldamaya, göğsünü yumruklamaya devam ediyordu. Birdenbire, ortalığı çınlatan zil sesi duyuldu. Ses ikisini de kendine getirdi. Adamın biri, kapının zilini koparmaya azmetmiş gibi çalışıyordu.

Velçaninov şaşkınlıkla,

– Bana gelenler böyle çalmaz, dedi.

– Bana gelmediler ya...

Kendine gelince bir anda eski Pavel Pavloviç olmuştu. Velçaninov kaşlarını çatarak kapıyı açmaya gitti.

Dışardan genç, çınlayan, kendinden gayet emin bir ses duyuldu:

– Yanılmıyorsam, siz Bay Velçaninov’sunuz?

– Ne istiyorsunuz?

Çınlayan ses devam etti:

– Trusotski adında bir kişinin şu anda sizde olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Onunla mutlaka görüşmem gerek.

Velçaninov’un en büyük arzusu bu kendini beğenmiş herifi tekmeyle merdivenden aşağı atmaktı. Gene de düşündü, yol vererek içeriye aldı.

– Buyrun. İşte Bay Trusotski!

XIV

ŞAŞENKA İLE NADENKA

Odaya çok genç; on dokuz yaşında, havaya dikili yüzü daha da küçük gösteren, kendinden emin, belki de güzel bir delikanlı girdi. Oldukça iyi giyinmişti; ya da üstündeki kendisine yakışmış, iyi duruyordu. Orta boyludan daha uzundu. Siyah, gür, dağınık saçları, iri, cesaretle bakan koyu gözleri vardı. Yalnız burnu fazlaca geniş, yukarıya kalkıktı. Bunlar olmasa yüzü tam anlamıyla kusursuz güzellikteydi. Odaya azametli bir tavırla girdi.

Tane tane,

– Galiba Bay Trusotski'yle görüşmek için bir fırsat çıkmış oluyor...

Bay Trusotski'yle görüşmenin kendisine ne şeref, ne de zevk verdiğini, bunun salt rastlantının sağladığı bir fırsat olduğunu göstermek için "fırsat" kelimesini adeta hazla söylemişti.

Velçaninov meseleyi kavramaya başladı. Pavel Pavloviç de bir şeyler seziyordu. Yüzü endişeli bir hal aldı. Bununla beraber istifini bozmadı. Onurla,

– Sizi tanımak şerefine nail olmadığım için, görüşmemize gerek olduğunu sanmıyorum, dedi.

Delikanlı kendinden emin, öğüt verir bir tavırla,

– Önce beni dinler, fikrinizi sonra söylersiniz, dedi, kordona asılı uzun saplı bağa gözlüğünü açarak masadaki şampanya şişesi- ni seyre daldı. Bunu tamamladıktan sonra gözlüğü kapadı, gene Pavel Pavloviç'e dönerek,

– Aleksandr Lobov, dedi.

– Neymiş o Aleksandr Lobov?

– Benim. Duymadınız mı?

– Hayır.

– Hoş nereden bileceksiniz. Size ait önemli bir iş için geldim. İzninizle oturayım, yoruludum çünkü.

Velçaninov,

– Buyrun oturun, diye iskemle gösterdi ama, delikanlı ondan önce oturmuştu.

Göğsünde gittikçe artan ağırlara rağmen, bu küçük arsız, Velçaninov'u ilgilendirmişti. Çocukça güzel pembe yüzünde Nadya'yla ufak bir benzerlik bulur gibi oldu.

Delikanlı ihmalci bir baş işaretiyle Pavel Pavloviç'e karşısındaki sandalyeyi göstererek,

– Siz de oturun, dedi.

– Zararı yok, ayakta dururum.

– Yorulursunuz. İsterseniz siz de kalabilirsiniz Bay Velçaninov.

– Zaten bir yere gideceğim yok, evimdeyim.

– Nasıl isterseniz. Aslında, bu bayla konuşmamızda sizin de bulunmanızı tercih ederdim. Nadejya Fedoseyevna, bana lehinizde konuştu.

– Yaa!.. Ne zaman becerdi bunu?

– Hemen sizden sonra. Ben de oradan geliyorum.

Ayakta duran Pavel Pavloviç'e döndü. Koltukta yayılarak, dişleri arasından,

– Size bir şey söyleyeyim Bay Trusotski, diye başladı. Biz, yani ben ve Nadejya Fedoseyevna, çoktandır birbirimizi seviyoruz, sözleşmiş bulunuyoruz. Birdenbire ortaya çıkıverdiniz. Size aradan çekilmenizi teklif etmeye geldim. Teklifimi kabul etmeye razı mısınız?

Pavel Pavloviç birden sarsıldı, sarardı, fakat dudaklarında hemen alaylı bir gülümseme belirdi,

– Hayır. Hiç de böyle bir niyetim yok.

– Yaa, öyle mi?

Delikanlı oturduğu koltukta kıpırdandı, ayak ayak üstüne attı.

Pavel Pavloviç,

– Zaten kiminle konuştuğumu bile bilmiyorum; diye ekledi. Hatta üzerinde konuşacağımız bir konu bulunmadığı kanısındayım.

Bunu söyledikten sonra o da oturmaya gerek gördü.

Delikanlı hep o önem vermediğini gösteren tavırla konuşuyordu:

– Yorulacağınızı söylemiştim. Size demin adımın Lobov olduğunu, Nadejda Fedoseyevna'yla sözlü bulunduğumuzu bildirmiştim. Şu halde biraz önce yaptığınız gibi, karşınızda kimin bulunduğunu bilmediğinizi iddia edemezsiniz. Aramızda konuşulacak bir konu olmadığını da söyleyemezsiniz. Beni bir yana bıraksanız bile, arsızca sırnaştığınız Nadejda Fedoseyevna meselesi var. Konuşmamız için bu bile yeterli neden sayılır.

Bunları züppe bir tavırla, dişleri arasından süzerek, kelimeleri dilinin ucuyla geveleye geveleye söyledi. Hatta konuşurken tekrar saplı gözlüğünü açarak bir şeyi inceledi.

Pavel Pavloviç hırslanmıştı,

– İzin verin delikanlı! diye sözünü kesti. Fakat "delikanlı" da onun lafını ağzına tıkadı,

– Başka zaman olsa, bana "delikanlı" diye hitap etmenize izin vermezdim. Lakin bu durumda, siz de kabul edersiniz –gençliğim size karşı başlıca kozumdur– mutlaka, bileziğinizi hediye ederken biraz daha genç olmak isterdiniz.

Velçaninov, kendi kendine,

– Vay yumurcak!.. diye mırıldandı.

Pavel Pavloviç vakarını bozmamıştı.

– Herhalde sayın bayım, gösterdiğiniz ayıp ve oldukça şüpheli nedenleri bahse değmez derecede önemsiz buluyorum. Bu bence, incir çekirdeği doldurmayacak kadar küçük, çocukça bir şeydir. Yalnız bu konuda muhterem Fedosey Semyonoviç'le görüşürüm. Bugünlük bizi daha fazla rahatsız etmemenizi rica edeceğim.

Delikanlı rolüne daha fazla devam edemedi. Velçaninov'a dönerek, heyecanla,

– Şu adamdaki suratı görüyor musunuz? diye bağırdı. Oradan, yüzüne karşı dil çıkarılarak kovulduğu yetmiyormuş gibi, yarın bizi ihtiyara fitleyecek. İnatçı adam; böylelikle göz koyduğunuz kızı, barbarlıkla hükmü altında tutan bunamış insanlardan zorla satın almış olmayacak mısınız? Size yeterli derecede hakaret etti; bugünkü uygunsuz hediyeniz, o bilezik, herhalde geri verilmiştir. Daha ne istiyorsunuz?

Pavel Pavloviç irkildi,

– Bana kimse bilezik iade etmedi, buna olanak yok zaten.

– Nasıl yok? Bay Velçaninov bileziği size vermedi mi?

Velçaninov, "Hay cehennem olası!.." diye düşündü. Somurtarak,

– Gerçekten, Nadejda Fedoseyevna demin bu kutuyu size vermemi söylemişti; dedi. Almak istemiyordum ama, rica etti... İşte buyrun... Çok üzıldüm.

Kutuyu cebinden çıkararak mahçup bir tavırla taş kesilmiş Pavel Pavloviç'in önüne koydu.

Genç adam sert bir sesle Velçaninov'a,

– Niçin şimdiye kadar vermediniz? diye sordu.

– Demek sırasını bulamamışım.

– Tuhaf şey.

– N e e e?!

– Elbette tuhaf. Ama bunda bir anlaşmazlık olduğunu kabul edebilirim.

Velçaninov'un o anda en büyük arzusu yerinden fırlayarak yumurcağın kulaklarına yapışmaktı. Fakat dayanamadı, ona bakarak kakhahayı bastı; çocuk da gülmeye başladı.

Pavel Pavloviç'in hali bambaşkaydı. Velçaninov, Lobov'a gülerken bakışlarını görseydi, adamın o anda kederli çizgisini aştığını anlardı... Velçaninov bu bakışı fark etmediği halde Pavel Pavloviç'i desteklemek gerektiğini anlıyordu. Arkadaşça bir sesle,

– Beni dinleyin Bay Lobov, diye başladı. Sözünü etmek istemediğim nedenleri bir yana bırakarak size şunları söyleyeceğim: Nadejda Fedoseyevna'yı isteyen Pavel Pavloviç, o muhterem ailece tanınmış bir şahıs, bu bir. İkincisi, şerefli bir yeri, serveti var.

Sizin gibi, belki pek çok meziyet sahibi, fakat ciddiye alınamayacak kadar genç bir rakip karşısında şaşkırmakta ve meseleyi kesmek istemekte haklıdır.

– "Ciddiye alınamayacak kadar genç" de ne demekmiş!.. Bir ay önce on dokuzumu bitirdim. Kanunen çoktan evlenebilirim. Daha ne olsun!

– İyi ama, hangi baba –ilerde milyonerler milyoneri, yahut tüm insanlığın velinimetini olacak olsanız bile – şimdilik size kızını vermeye cesaret eder? On dokuz yaşında bir insan kendi sorumluluğunu taşımazken, başka birisinin, hem de kendiniz gibi bir çocuğun geleceğini omuzlarınıza yüklenmek istiyorsunuz. Bu hiç de düşündüğünüz kadar soylu bir hareket değil. Bunu size Pavel Pavloviç'le aranızdaki meselede beni hakem yapmak istediğiniz için söylüyorum.

– Demek adı Pavel Pavloviç'miş. Nedense aklımda hep Vasiliy Petroviç gibi kalmıştı.

Sonra Velçaninov'a dönerek,

– Size bir şey söyleyeceğim; diye devam etti. Böyle olmanıza hayret etmedim; zaten tahmin ediyordum. Yalnız işin garibi, sizden bana oldukça yeni bir adam diye söz ettiler. Hoş bunun da önemi yok ya... Sorun benim hareket tarzımda; demin de söylediğiniz gibi, yaptıklarım da hiçbir asaletsizlik olmamasında... Hatta tam tersine; size bunu açıklamaya çalışırım. Her şeyden önce, biz birbirimize söz verdik. Ayrıca kendisine, iki şahit huzurunda, başkasını sevdiğini, yahut sadece benimle evlendiğine pişman olduğunu söylediği anda, hemen zinadan suçlu olduğumu bildiren bir vesika vermeye söz verdim. Böylece boşanma davasında hiçbir zorluğa uğramayacak. Günün birinde böyle bir vesika vermek istemeyeceğim olasılığını hesaba katarak teminat şeklinde, evlendiğim gün karıma yüz bin rublelik bir borç senedi imzalayacağım. Bu takdirde söz konusu vesika için aksilik çıkarırsam beni mahkemeye verebilecek, biz de okka altına gideceğiz. Görüyorsunuz ki, her şeyi önceden inceden inceye hesap etmiş durumdayım ve kimsenin geleceğiyle oynamıyorum. Bu bir.

Velçaninov,

– Bahse girerim, bunlar şu... neydi onun adı... Prodposilov'un icatları! diye bağrdı.

Pavel Pavloviç zehirli bir "kih-kih"le onu destekledi.

– Bu zat neden gülüyor?.. Evet, doğru bildiniz; bu Bay Prodposilov'un fikri. Ama siz de kabul edersiniz ki, harikulade bir fikir! Şüphesiz *onu* daima sevmek niyetindeyim! O da bu önlemlere gülmekten katılıyor. Fakat gene de son derece güzel ter-tiplenmiş bir şey; siz de kabul edersiniz ki, çok asilane, herkesin yapamayacağı bir tasarı...

– Bence hiç asilane değil, üstelik çirkin.

Delikanlı omuz silkti. Kısa bir sessizlikten sonra,

– Size hiç şaşmam, dedi. Zaten çoktandır bu gibi halleri do-ğal karşılıyorum. Prodposilov olsa, bu kadar doğal şeyleri anlaya-mayışınızı size kestirmeden; ilkin uzun, anlamsız geçmiş hayatı-nızla, ikincisi devamlı işsizlikten doğan basit duygular ve görüşle-rinizdeki sapıklıkla açıklardı. Ama belki de gene biz birbirimizi tam anlamıyla anlamış değiliz; çünkü bana sizden iyi söz etmiş-lerdi... Elli yaşında var mısınız?

– Lütfen sadede gelelim.

– Saygısızlığımı bağışlayın, bana darılmayın. Kötü bir ama-cım yoktu. Devam ediyorum. Demin söylediğiniz gibi, (nereden de aklınıza geldi!) ilerinin milyonerler milyoneri değilim. Gördü-ğünüz gibi biriyim. Fakat geleceğimden tümüyle eminim. Bir kahraman ya da şunun bunun velinimetini de olacak değilim. Ama karımın iyi bir hayat sürmesini sağlayacağım. Şüphesiz şimdilik elimde bir şey yok, hatta küçüklüğümden beri ben onların yanın-da büyüdüm.

– Nasıl?

– Şöyle efendim: Ben, Zahlebinin'in karısına uzaktan akra-ba olurum. Sekiz yaşında ailemi kaybettim. İhtiyar beni evine al-dı, büyüyünce jimnaza verdi. Doğrusunu bilmek isterseniz; bu adam iyidir.

– Biliyorum.

– Evet; yalnız pek eski kafalı. Ama gene de iyi. Onun vesa-yetinden çıkalı çok oldu. Hayatımı kazanmak, kimseye muhtaç olmamak istiyorum.

Velçaninov,

– Ne zamandan beri böylesiniz? diye sordu.

– Dört ay var.

– Ha, şimdi konu anlaşıldı: Çocukluk arkadaşınız! Bir işiniz var mı?

– Evet, özel bir iş, bir noterin yanındayım. Ayda yirmi beş ruble alıyorum. Doğal olarak bu ücret başlangıç için. *Onu* istediğim zaman elimde bu bile yoktu. O sıralar demiryolunda on rubleye çalışıyordum. Fakat bunlar hep geçici şeyler.

– Demek evlenme teklifinde bulundunuz?

– Resmen istedim. Hatta epey önce, üç hafta oluyor.

– Sonuç?

– İhtiyar pek güldü, sonra dehşetli kızdı. *Onu* çatı arasına kapatmışlardı. Fakat Nadya kahramanca dayandı. Adam bana önceden de dış biliyordu: Beni dört ay evvel, daha demiryoluna girmeden bürosuna yerleştirmişti; kaçtım oradan. Ama tekrar söylüyorum: Hoş adamdır, baba adamdır. Evde cana yakın, güler yüzlüdür. Fakat dairedeki halini hayal bile edemezsiniz!.. Jüpi-ter kesilir mübarek... Bu hallerinden hoşlanmamaya başladığımı hissettirdim. Fakat her şey masa şefi yardımcısının başı altından çıktı. Herif, kendisine "hakaret ettim" diye şikâyete kalktı. Oysa ben ona sadece kültürünün kıt olduğunu söylemiştim. Hepsine lanet okuyarak oradan ayrıldım; şimdi noterde çalışıyorum.

– Büroda epey alıyor muydunuz?

– Eh... Ücretliydim. İhtiyar yardım ediyordu; dedim ya, pek babacandır. Gene de kararımızdan dönmeyeceğiz. Yirmi beş ruble elbette aile geçindirecek kadar değildir ama, bir umudum var: Yakında Kont Zavileyski'nin iflas etmiş çiftliklerinin idare işlerine girsem sağlam bir üç binim var... Yahut dava vekili olurum. Bu zamanda adama ihtiyaç var! Oo!.. Amma gök gürledi, fırtına geliyor; iyi ki fırtınadan önce yetiştim. Yaya geldim ama, koşarak!..

– Peki ama, evlerine gitmediğiniz halde Nadejda Fedoseyevna ile ne zaman konuşabildiniz?

Genç adam güldü:

– Duvardan olmaz mı sanki? Kırmızı saçlı kızı gördünüz, değil mi? İşte onunla Marya Nikitişna yardım ediyor... Niye yüzünüzü buruşturuyorsunuz? Gök gürlemesinden korkar mısınız?

– Yo, rahatsızım; çok rahatsızım...

Velçaninov'un göğsündeki ani saplanmalar gerçekten dayanılmaz derecede artmıştı. Koltuktan kalktı, odada dolaşmak istedi. Delikanlı da yerinden fırladı,

– Sizi rahatsız ediyorum, hemen gideyim!

– Zararı yok canım.

– Zararı yok olur mu!.. Şçedrin'in "Kobilnikov'un karnı ağrınca..." cümlesini hatırlar mısınız?

– Evet.

– Ben de. Şu halde Vasiliy... tüh, şey... Pavel Pavloviç!..

Lobov konuşurken gülüyordu.

– Sorumu derli toplu bir şekilde tekrarlıyorum: Hemen yarın, ihtiyaçlara resmen, Nadejda Fedoseyevna'ya dair isteklerinizden vazgeçtiğinizi söylemeye razı mısınız?

– Zerre kadar razı değilim.

Pavel Pavloviç de hırçın, asabi bir halle yerinden kalktı.

– Bunun için beni rahat bırakmanızı bir kere daha rica edeceğim... Çünkü, bunlar hep çocukluktan, anlamsızlıktan ibaret.

Delikanlı mağrur bir gülümsemeyle parmağıyla tehdit etti,

– Sakın hesabınızda aldanmış olmayın! Böyle bir hesap hatasının nereye varabileceğinin bilmem farkında mısınız? Şimdi den haber vereyim: Tam on ay orada kendinizi harcadıktan sonra Nadejda Fedoseyevna'dan vazgeçmek zorunda kalacaksınız. Bunu yapmazsanız –sizin için daha fena olur. Bugünkü halinizin –benzetmemi hoş görün– samanlıkta yatan köpeğin halinden farkı yok. Düşünün, ömrünüzde bir kere olsun kendinizi esaslı şekilde düşünmek için zorlayın.

Pavel Pavloviç hiddetle,

– Akıl hocalığımıza ihtiyacım yok! diye bağırdı. Çirkin imalarınıza gelince, hemen yarın buna karşı önlem, şiddetli önlem alacağım.

– Çirkin imalar mı?.. Neden söz ediyorsunuz siz? Kafanızda böyle şeyler varsa çirkin sizsiniz. Gene de yarına kadar bekleme-ye razıyım. Fakat eğer... Ayy... gene gök gürlüyor! Hoşçakalın. Tanıştığımıza memnun oldum!

Velçaninov'u başıyla selamladıktan sonra yağmura tutulmak için acele acele koştu.

XV

UZLAŞTILAR

Genç adam odadan çıkar çıkmaz Pavel Pavloviç, Velçaninov'a atıldı:

– Gördünüz mü?.. Gördünüz mü?

Velçaninov, elinde olmadan,

– Öyle... Talihiniz yok, dedi. Göğsündeki ağrı onu bu derece hırpalayıp sinirlendirmeseydi böyle konuşmazdı.

Pavel Pavloviç, bir yeri yanmış gibi titredi.

– Peki ya siz, bileziği bana acıdığınız için mi vermediniz?

– Vakit bulamadım...

– Candan dostuna acıyan, candan bir dost gibi...

Velçaninov kızdı:

– Acıdım, evet.

Bununla birlikte, bileziğin ona nasıl verildiğini, Nadejya Fedoseyevna'nın kendisini hemen hemen zorla bu işe karıştırdığını kısaca anlattı.

– Yoksa dünyada kabul etmezdim. Kendi sıkıntılarımla yetiyorum.

Pavel Pavloviç ince ince güldü.

– Tabii dayanamayarak razı oldunuz!

– Sizininki de anlamsızlık. Gördünüz ya, bu işte çıban başı ben değilim, başkaları.

Pavel Pavloviç oturarak kadehini doldurdu.

– O yumurcağa yüz vereceğimi zannediyor musunuz? Onu ayağımın altına alıp pestilini çıkarırım. Hemen yarın gider durumu düzeltirim. Bu çocuk odası bakiyesinin kökünü kazırım ben!

Kadehini dikip tekrar doldurdu. Zaten şimdiye kadar hep aşırı bir serbestlikle hareket ediyordu.

– Şunlara bakın – Nadenka ile Şaşenka!..¹ Cici çocuklar!.. Kih, kih, kih!..

Hiddetinden kendini bilmez hale gelmişti. Yeniden korkunç bir gök gürültüsü duyuldu. Şimşek ortalığı ışığa boğdu, bardaktan boşanırcasına yağmur başladı. Pavel Pavloviç kalkıp açık pence-reyi örttü.

– Demin size "Gök gürültüsünden korkar mısınız?" diye sor-du. Kih-kih! Velçaninov gök gürültüsünden korkacak!.. Kobilni-kov ne demiş?.. Ne demiş o Kobilnikov?.. Ya elli yaşıңызı... hatır-lıyor musunuz?

Velçaninov sancıdan kelimeleri güçlkle telaffuz ederek,

– Bakıyorum keyfiniz yerinde... dedi. Ben yatacağım... başı-nızın çaresine bakın.

Pavel Pavloviç gücenik bir tavırla,

– Bu havada köpeği bile sokağa atmazlar! dedi. Gücenmek için haklı bir neden bulduğuna adeta seviniyordu.

– Aman oturun, için... isterseniz yatın!

Velçaninov kanepeye uzanırken hafifçe inledi.

– Kalayım mı?.. Korkmaz mısınız?..

Velçaninov birden başını kaldırdı:

– Neden?

– Hiç... Öyle işte... Hani geçen defa korkmuş gibiydiniz de, ya da bana öyle geldi...

Velçaninov dayanamadı,

– Çok aptalsınız! diyerek öfkeyle duvara döndü.

– Öyle olsun.

Hasta, yatar yatmaz aniden, taş gibi bir uykuya daldı. Son za-manlarda sağlığı hayli sarsılmıştı. Bugünkü heyecan onu büsbü-tün gevşetiverdi. Velçaninov çocuk gibi halsizleşti. Fakat ağrı baskın çıkarak yorgunluğu da, uykuyu da yendi. Bir saat sonra uyandı, ıstırap içinde yatağından kalktı. Fırtına dinmişti. Oda si-gara dumanı doluydu, şişe boştu, Pavel Pavloviç öbür kanepede

(1) Şaşa. Şaşenka: Aleksandr'ın küçültülmüş şekli.

uyuyordu. Başını kanepenin minderine koymuş, sırtüstü, soyunmadan, kunduralarıyla yatmıştı. Saplı gözlüğü cebinden kaymış, kordonu yere kadar sarkıyordu. Şapkası da yanında, yerdeydi.

Velçaninov, iki büküm olarak odada dolaşmaya başladı. İnliyor, bir yandan da derdinin ne olabileceğini düşünüyordu. Göğsündeki ağrıdan haklı olarak korkuyordu. Oldukça seyrek yoklayan bu krizler, çoktandır başlamıştı. Aşağı yukarı bir-iki yılda bir geliyordu. Karaciğerinden zoru olduğunu biliyordu.

İlkin göğsünün bir noktasında, midesinin altında, yahut daha yukarda boğuk, hafif fakat sinirlendirici bir basınç duyuyordu. Bazen on saat hiç kesilmeden, gitgide artan acı sonunda öyle şiddetleniyordu ki, hasta ölümü düşünmeye başlıyordu. Bir yıl önceki krizde on saat süren sancılardan sonra yattığı yerde elini kıpırdatamayacak derecede halsiz düşmüştü. O gün doktor ona sadece birkaç kaşık gayet açık çayla, bebeklerin yediği bir kaşık tirit vermişti. Ağrı çeşitli nedenlerle, ama en çok sinirleri bozuk olduğu zaman başlıyordu. Geçmesi de tuhaftı; bazen başlar başlamaz, basit bir sıcak pansumanla ilk yarım saatte önlenebiliyordu. Bazen de, son krizde olduğu gibi, hiçbir önlem fayda etmiyordu; sancılar ancak belirli aralıklarla verilen kusturucu bir ilaçla kesilebilmişti. Doktor sonradan bunun bir zehirlenme olduğundan şüphelendiğini itiraf etmişti. Sabaha kadar çok vakit olduğu için o gece doktoru çağırmak istemiyordu; doktorları sevmezdi zaten. Sonunda, dayanamayarak, yüksek sesle inlemeye başladı. İniltile-ri Pavel Pavloviç'i uyandırdı. Kanepede doğrularak bir süre oturdu; korkuyla dinliyor, gözleriyle odayı boydan boya adeta koşarcasına dolaşan Velçaninov'u şaşkınlık içinde izliyordu. İçtiği şişe, bu sefer galiba her zamankinden çok sarsmış, dokunmuştu. Uzun zaman kendini toparlayamadı. Sonunda, durumu kavradı. Velçaninov'a doğru atıldı. Öteki, bir şeyler söylenip duruyordu. Pavel Pavloviç canlanmıştı.

– Karaciğeriniz tuttu, değil mi?.. Piotr Kuzmiç Polusuhin'e de böyle krizler gelirdi; karaciğerden. Lapa yapmalı. Piotr Kuzmiç'e hep sıcak pansuman yaparlardı... İnsan ölür bile! Ben Mavra'ya bir koşu gideyim mi? Efendim?

Velçaninov aksi aksi,

– İstemez, istemez! diye karşılık verdi.

Fakat Pavel Pavloviç nedense ortada öz oğlunun hayatı varmış gibi telaşlanıyordu. Dinlemiyor, ille sıcak pansuman yapmak gereğinde ısrar ediyordu. Üstelik arka arkaya iki üç bardak açık, ama "sadece sıcak değil, kaynar" çay içmek gerekiyordu. Velçaninov'un iznini beklemeden Mavra'ya koştu. Birlikte, hep boş duran mutfakta ateş yaktılar, semaveri kaydattılar. O sırada Pavel Pavloviç hastayı yatırdı, üstünü başını çıkarıp yorgana sardı. Yirmi dakika geçmeden hem çay, hem ilk sıcak pansumanı hazırlamıştı.

Adeta sevinçle,

– Tabak ısıttık, diyordu. İyice kızdırdık!

Peçeteye sardığı tabağı Velçaninov'un ağrıyan göğsüne koydu.

– Başka bir şey bulamadık, bulana kadar zaman geçer. Tabak hepsinden iyidir, vallahi daha iyidir. Piotr Kuzmiç'de denedik; şu gözlerim, ellerim şahittir. İnsan gıdiverir, şaka değil!.. Çayı da için; yutun bakalım! Ağzınız yansın, önemi yok, hayat bu... Züppeliğin sırası değil.

Uyku sersemliği geçmeyen Mavra'yı büsbütün şaşkına çevirmişti olup bitenler. Tabakları üç-dört dakikada bir değiştiriyordu. Üçüncü tabakta, soluk almadan içtiği kaynar çayın ikinci bardağından sonra Velçaninov aniden bir iyileşme hissetti.

Pavel Pavloviç,

– Ağrıyı biraz geri iteledik mi artık korkmayın! diyordu. Yeni tabakla bir bardak daha çay almak için sevinçle mutfaka koştu.

– Şu ağrıyı bir kessek, bir kessek şu ağrıyı!.. diye durmadan tekrarlıyordu.

Yarım saat sonra sancı tamamen kesilmişti. Fakat hasta o derece bitkindi ki, Pavel Pavloviç'in "tek bir tabakçık" daha koymasına bütün yalvarmalarına rağmen razı olmadı. Halsizlikten gözleri kapanıyordu. Zayıf bir sesle,

– Uyuyacağım, uyuyacağım... diye mırıldanıyordu.

Pavel Pavloviç,

- O da iyi; diyerek kabul etti.
- Siz de burada yatın... Saat kaç?
- İkiye geliyor, çeyrek var.
- Kalın.
- Kaldım, kaldım.

Bir dakika sonra hasta tekrar Pavel Pavloviç'e seslendi. Pavloviç koşarak yanına geldi, üzerine eğildi.

– Siz... siz benden daha iyisiniz! Ben her şeyi anlıyorum, her şeyi... teşekkürler.

Pavel Pavloviç,

– Hadi uyuyun artık, uyuyun; diye fısıldadı, parmaklarının ucuna basarak aceleyle yerine gitti.

Hasta uyumaya başlarken, Pavel Pavloviç'in gürültü etmeye çalışarak kendine basit bir yatak hazırladığını, soyunup mumları söndürdükten sonra çıt bile çıkarmamak için soluğunu tutarak yerine uzandığını duyuyordu.

Şüphesiz Velçaninov uyuyordu, hem de mumlar söner sönmeyiz uyumaya başlamıştı. Bunu sonradan gayet iyi hatırlıyordu. Fakat gözlerini kapadığı dakikadan uyandığı ana kadar rüyasında hep uyuyamadığını, halsizliğine rağmen bir türlü uykusunun gelmediğini görüyordu. Uyanık olduğu halde sayıkladığı hissine kapılıyordu. Etrafını saran hayalleri kovmak istiyor da, başaramıyor gibiydi. Hayallerin hepsi tanıdığı kimselerdi; odası sanki bir sürü insanla doluydu. Açık duran dış kapıdan oluk gibi adam doluyor, merdivende sıkıştıkça sıkışıyorlardı. Odanın ortasında, masanın önünde –tıpkı daha önce gördüğü rüyadaki gibi– bir adam oturuyordu. Yine o rüyadaki gibi dirsekleriyle masaya dayanmış, konuşmak istemiyordu. Yalnız bu sefer başında yuvarlak, etrafı kreple çevrili bir şapka vardı. Velçaninov, rüyada, "O zaman da mı Pavel Pavloviç'ti?" diye düşündü. Fakat bu genç birisinin yüzüydü. "Neden krep bağlamış acaba?.." diye düşünüp duruyordu. Masanın etrafındaki adamların çıkardığı gürültüler dehşet veriyordu. Sanki hepsi Velçaninov'a bu sefer, geçen rüyadakinden daha kızgındılar. Elleriyle onu tehdit ediyor, güçleri yettiği kadar Velçaninov'un bir türlü anlayamadığı bir şeyler bağırıyorlardı.

"Bunlar sadece sayıklama..." diye düşünüyordu. "Uyumadığımı biliyorum. İşte şimdi, sıkıntıdan yatamadığım için kalkıyorum!" Yine de bağrışmalar, insanlar, hareketler, her şey o kadar açık, gerçeğe o kadar uygundu ki, zaman zaman şüpheye düşüyordu: "Gerçekten sayıklama mı bunlar?.. Ne istiyorlar benden bu adamlar Allahım!.. Peki ama, sayıklama değilse Pavel Pavloviç'in bu kadar gürültüden uyanmaması mümkün mü? İşte şuracıkta, kanepede uyuyor!" Sonunda, o rüyada olduğu gibi, kalabalık birden merdivene hücum etti. Kapıda, çıkmak isteyenlerle merdivendekiler birbirlerine girdiler. Yeni gelenler büyük, ağır bir şey taşıyorlardı. Merdivenden, yükü taşıyanların derin soluk alışları duyuluyordu. Odadakilerin hepsi, "Getiriyorlar, getiriyorlar!.." diye bağırıyorlardı. Pırıl pırıl yanan gözleri Velçaninov'a doğru dönmüştü. Hepsisi tehditle, muzaffer bir eda ile ona merdiveni gösteriyorlardı. Artık rüyada olmadığına iyice kanaat getirmişti. Parmak uçlarına basarak yükseliyor, adamların başları üstünden getirilenin ne olduğunu görmeye çalışıyordu. Kalbi koparcasına çarpıyordu. Birdenbire, tıpatıp o rüyadaki gibi, üç defa zil sesi duyuldu. O derece canlı, gerçek bir zil sesiydi ki, böylesi rüyada olamazdı!.. Velçaninov bağırды ve uyandı.

Fakat bu kez kapıya koşmadı. Yataktan doğrulunca, onu idare eden bir gücün etkisi altında kendini bir saldırıdan korumak ister gibi Pavel Pavloviç'in yatağına doğru baktı. Birdenbire, üzerine doğru uzanmış ellerle çarpıştı elleri; vargücüyle tuttu. Demek o anda birisi yakınında bekliyordu. Perdeler inikti ama oda tümüyle karanlık değildi, içeriye hafif bir ışık sızıyordu. Aniden sol avucuyla parmaklarının kesildiğini ve fena halde acıdığını hissetti. Tutup hızla sıkıdığı şeyin bir bıçak, yahut ustura olduğunu anladı... Aynı anda ağır bir cisim "küt" diye yere düştü.

Velçaninov, Pavel Pavloviç'ten belki üç kat güçlüydü. Yine de, aralarındaki mücadele belki üç dakika kadar sürdü. Sonunda adamı yere çökerterek ellerini arkaya kıvrıdı. Fakat nedense, arkaya büküldüğü bu elleri ille bağlamak istiyordu. Yaralanan sol eliyle *katili* tutarak, sağ eliyle yoklaya yoklaya perdenin kordonunu arıyordu. Epey uğraştıktan sonra buldu, çekip kopardı. Sarfet-

tiği insanüstü güce sonradan kendi de şaşmıştı. O üç dakika içinde ağzından tek kelime çıkmadı, yalnız soluk alışları, dövüşün boğuk gürültüsü duyuluyordu. Velçaninov, Pavel Pavloviç'in ellerini büküp arkaya bağladıktan sonra, adamı yere iteledi, kalkıp perdeyi açtı. Tenha sokak aydınlıktı artık. Pencereyi açarak biraz durdu, derin bir nefes aldı. Saat dördü henüz geçiyordu. Pencereyi kapadıktan sonra acelesiz dolaba yaklaştı, temiz bir havlu alarak, sol elinin kanamasını dindirmek için sımsıkı sardı. Ayağına, halının üstünde açık duran bir ustura takıldı. Eğilip kaldırdı, kapadı, kutusuna koydu. Kutuyu o sabah, Pavel Pavloviç'in yattığı kanepenin yanındaki küçük masada unutmuştu. Usturayı yazı masasının gözüne kilitledi. Ancak bunu yaptıktan sonra Pavel Pavloviç'e yaklaşıp, onu incelemeye başladı.

Adam o sırada gayret ederek halının üstünden kalkmış, koltuğa oturmuştu. Üstünde yalnız çamaşırı vardı; kunduralarını bile çıkarmıştı. Gömleğinin sırtı, kolları Velçaninov'un yaralı elinden akan kanla lekelenmişti. Şüphesiz karşısındaki adam Pavel Pavloviç'ti ama, yüzü o derece değişmişti ki, insanın ilk anda onu tanıması olanaksızdı. Elleri arkadan bağlandığı için koltukta dimdik, rahatsız oturuyordu. Yeşile çalan yüzü ısırapla buruşmuştu; zaman zaman ürperti geçiriyordu. Sabit, fakat henüz bulanık, bir şey fark etmeyen bir bakışla Velçaninov'u süzüyordu. Birdenbire, bön bir gülümsemeyle kısa, fısıltılı bir sesle,

– Biraz su içsek... dedi.

Velçaninov bardağı doldurarak kendi eliyle içirmeye başladı. Pavel Pavloviç hırsla suya saldırdı. İki-üç yudum aldıktan sonra başını kaldırdı, elinde bardakla önünde duran Velçaninov'a dikkatle baktı; ses çıkarmadı. Suyunu son damlalarına kadar içti. Bitirince derin derin göğüs geçirdi. Velçaninov yastığını, elbisesini alarak bitişik odaya geçti. Pavel Pavloviç'i birinci odaya kilitledi.

Deminki sancılar tümüyle geçmişti, fakat bir an süren ve Tanrı bilir, nereden gelen o güçten sonra gene halsiz düşmüştü. Olanları kavramaya çalıştığı halde bir türlü düşüncelerini toparlayamıyordu. Geçirdiği sarsıntı dayanma gücünün üstündeydi. Kâh gözleri kapanıp beş-on dakika öylece kalıyor; kâh birdenbire

ürpererek uyanıyor, her şeyi hatırlıyordu. O zaman kana bulanmış havluyla sarılı, ağrıyan kolunu kaldırarak heyecanla düşünmeye başlıyordu. Kesin olarak anladığı tek şey; Pavel Pavloviç'in onu gerçekten öldürmek istemesi, ama belki bir çeyrek saat önce bunu yapacağını kendisinin de bilmemesiydi. Ustura kutusu belki ancak gece gözüne ilişmiş; içinde hiçbir fikir uyandırmadan, sadece belleğinin bir köşesinde kalmıştı. (Velçaninov, usturalarını daima masasının gözünde kilit altında tutardı. Yalnız o gün, arada bir yaptığı gibi, bıyıklarıyla favorilerinin etrafındaki fazla kılları almak için çıkarmıştı.)

"Daha önceden beni öldürmeye niyeti olsaydı herhalde kendisi bıçak, tabanca filan hazırlar, dün akşam ilk defa gördüğü usturama güvenmezdi" diye düşünüyordu. Sonunda saat altıyı vurdu. Velçaninov iyice kendine gelmişti. Giyindi, Pavel Pavloviç'in yanına gitti. Kapıyı açarken onu niçin kilitlediğini, neden hemen o sırada göndermediğini anlamıyordu. İçeri girince hayretle, mahpusunun artık giyinmiş olduğunu gördü; herhalde, bir kolayını bulup kollarını çözmüştü. Koltukta oturuyordu. Velçaninov girer girmez ayağa kalktı. Şapkasını bile hazır durumda elinde tutuyordu. Endişeli bakışı sanki acele acele,

"Sakin konuşmaya başlama. Söylenecek bir şey yok; konuşmaya gerek yok..." demek istiyordu.

Velçaninov,

– Gidiniz! dedi. Sonra arkasından,

– Kutunuzu alınız; diye ekledi.

Pavel Pavloviç kapıdan döndü, masanın üstünde duran bilezik kutusunu alarak cebine soktu, merdivene çıktı. Velçaninov arkasından kapıyı kilitlemek için kapıda duruyordu. Bakışları son defa karşılaştı. Pavel Pavloviç aniden durdu, birkaç saniye birbirlerinin gözlerinin içine baktılar. Sanki bir duraksama anı geçiriyorlardı... Sonunda Velçaninov, gevşek bir el hareketiyle, yavaşça,

– Hadi gidin! dedi, kapıyı anahtarla kilitledi.

XVI

TAHLİL

Anlatılmaz bir sevinç Velçaninov'un bütün varlığını sarmıştı. Bir sırrı çözmüş, kapkara bir kederi kendinden uzaklaştırmış duygusu içindeydi. Beş hafta sürmüştü. Elini kaldırarak kanla ıslanmış havluya bakarken kendi kendine, "Yo, bu sefer her şey tümüyle bitti!" diye mırıldanıyordu. O sabah, şu son üç hafta içinde ilk defa Liza'yı hemen hemen hiç düşünmemişti. Sanki kesilmiş parmaklarından akan kan ona ait acının karşılığı olmuştu.

Çok büyük bir tehlike atlattığını açıkça anlıyordu. "Bu gibi insanlar bir dakika öncesine kadar öldürmeyi akıllarından geçirmezler," diye düşünüyordu. "Ama titrek ellerine bıçağı alıp, parmaklarında sıcak kanın ilk damlalarını hissedince yalnız öldürmekle kalmaz, bıçağı sapladıktan sonra adamın kellesini de, kürek mahkûmlarımızın dediği gibi, 'kökünden' uçururlar. Böyledir bu!"

Evde duramadı, sokağa çıktı. İçinde bir şeyler yapmak gerektiğine, ya da mutlaka başına bir şey geleceğine dair bir kanı vardı. Birileriyle karşılaşmak, tanımadığı bile olsa birisiyle konuşmak ihtiyacındaydı. Bu istek ona doktoru, eline düzgün bir pansuman yaptırmak gereğini hatırlattı. Eski ahbablarından bir doktor yarayı muayene ettikten sonra merakla,

– Nasıl oldu bu? diye sordu.

Velçaninov işi şakaya boğdu, kahkahalarla güldü ama kendini tutmasa az kalsın olanı biteni anlatacaktı.

Doktor nabzına baktı. Bir gece önceki sancılarını öğrenince hemen bir yatıştırıcı verdi, içmesi için zorladı. Yaradan yana da

merak etmemesini söyledi: "Pek kötü bir sonucu olmazmış..." Velçaninov güldü. Tam tersine, bunun fevkalade iyi sonuçların belirtisi olduğunu söyledi. *Her şeyi* anlatmak arzusunu o gün iki kere daha duydu. Hele ilkinde, pastanede hiç tanımadığı bir adamla durup dururken konuşmaya başlamıştı. O zamana kadar Velçaninov genel yerlerde tanımadığı insanlarla konuşmaktan nefret ederdi.

Birkaç dükkâna girip çıktı, gazete aldı; terzisine uğrayıp elbise ısmarladı. Pogoreltzev'lere gitmek fikri hâlâ tatsız görünüyordu. Onları aklına getirmiyordu, hem de burada, kentte, bir şeyler olacağı beklentisi içindeyken yazılığa gitmek gelmiyordu içinden.

Yemeğini zevkle yedi, hizmet eden garsonla bitişik masada yemek yiyen kişiyle konuştu; yarım şişe de şarap içti. Bir gün önceki sancının tekrarlamasını düşünmüyordu. Hastalığının, *kutilini* olanca gücüyle yere çarparken tam olarak geçtiğine sarsılmaz inancı vardı. Akşama doğru gene başı dönmeye, ara ara dün uyku arasında geçirdiği krize benzer haller yaşamaya başladı. Eve ortaklık karardıktan sonra döndü, odasına girdiği zaman adeta bir ürkellik duydu. Evi korkunç, ürkütücü buldu. Her yanı birkaç defa gezdi, hiç âdeti olmadığı halde mutfığa girdi. "Dün burada tabak kızdırıyorlardı..." diye düşündü. Kapıyı sımsıkı kapadı, mumları her zamankinden erken yaktı. Kapıyı kapatırken, yarım saat önce kapıcı kulübesinin önünden geçtiği sırada Mavra'ya, kendisi evde yokken Pavel Pavloviç'in onu arayıp aramadığını sorduğunu hatırladı. Adam gelebilirmiş gibi...

Her tarafı dikkatle kapattıktan sonra, yazı masasının gözünü açıp ustura kutusunu çıkardı, "dünkü" usturaya baktı. Beyaz kemik sapta ufacak kan damlaları kalmıştı. Usturayı tekrar kutuya koyarak çekmeceye kilitledi. Uykusu gelmişti. Hemen yatmazsa, "ertesi gün bir işe yaramayacağını" hissediyordu. Ertesi günün nedense artık kaçınılmaz hale gelen "kesin" gün olacağını tahmin ediyordu. Fakat bütün gün sokakta da rahat vermeyen düşüncelerden hâlâ kurtulamıyordu. Hepsini birbiri ardınca hücum ediyor, beyni zonkluyordu. O gece uzun zaman uyanık kaldı.

"Beni ansızın öldürmeye kalktığını kabul etsek," diye düşünüyordu, "acaba bu olasılık hiddet anlarında bir kerecik olsun akıldan geçmemiş midir?.."

Konuya oldukça tuhaf bir çözüm yolu buldu. "Pavel Pavloviç, onu öldürmek istiyordu, ama cinayet hiçbir zaman aklından geçmemişti." Kısacası, "Öldürmek arzusunun kendisi de farkında değildi. Anlamsız ama böyle," diye düşünüyordu. "Buraya ne iş aramaya, ne de Bogautov için geldi. Gerçi iş peşinde koştu, Bogautov'a uğradı, adamın ölümüne hayıflandı, ama gene de Bogautov'a zerre kadar değer verdiği yoktu. Buraya benim için geldi, hem de Liza'yla beraber... Peki ama ben... Beni öldüreceğini tahmin ediyor muydum?" Velçaninov, tahmin ettiğine karar verdi. Pavel Pavloviç'in Bogautov'un tabutunun arasından arabayla gittiğini gördüğü dakikadan beri bunu bekliyordu. "Bir şey bekliyordum, tabii beni öldürmesini değil, ama herhalde, bir şey beklemeye başlamıştım..."

Başını birdenbire yastıktan kaldırarak,

— Ya bu... deli herifin dün çenesi titreyip göğsünü yumruklayarak bana karşı sevgisine dair zevzekliklerine ne demeli? diye bağırdı. Sonra tahliline devam etti:

"Kesinlikle yalandı. Bu T.'li Kuazimodo karısının tam yirmi yıl *hiçbir şeyini* fark etmemiş. Ama onun âşığına sevdalanmak için fazlasıyla budala ve asil bir adamdır. Beni dokuz sene saymış, saygı beslemiş, savurduğum hikmetleri ezberlemiş... Oysa bunların hiçbirinden haberim olmadı! Dün söyledikleri yalan olamazdı. Fakat sevgisinden söz ederken, 'Uzlaşalım' dediği zaman seviyor muydu beni?.. Evet *hıncından* seviyordu. Bu sevgilerin en güçlüsüdür..."

"T.'de onun üzerinde böyle büyük bir etki uyandırmam mümkündü, büyük bir olasılıkla... Tam anlamıyla müthiş, 'içerahlık veren' bir etki... Zaten Kuazimodo'ya benzeyen böyle bir Schiller'den ne beklenir? Felsefeye daldığı inzivasında onu o derece etkiledim ki, beni olduğumdan yüz kat fazla büyüttü. Doğrusu, onu nasıl etkilediğimi pek merak ediyorum. Belki de yeni yeni eldivenlerimle ve bunları giymekteki ustalığımla... Kuazimodolar

güzelliği severler, hem öyle severler ki! Bazıları, hele 'ebedi koca' sınıfına giren son derece soylu ruhlu olanlar için bir eldiven yetmelidir. Üst tarafını kendileri tamamlar. Eğer arzu ederseniz yolunuza canlarını verirler. Onu çeken taraflarımı ne kadar da yüksek görmüş! Hele o, 'Yoksa bu da öyle mi? Eğer bu da böyleyse, bundan sonra kime inanmalı?' diye haykırması... Bu haykırış insanı vahşi bir hayvana çevirir!..

Hımmm!.. Buraya 'Benimle kucaklaşıp ağlamak' için gelmiş... Buna dair alçakça bir itirafı vardı. Daha doğrusu buraya beni öldürmek için gelirken 'kucaklaşıp ağlaşmak' için geldiğini sanıyordu... Liza'yı da getirdi. Peki, ya ben de onunla ağlasaydım o zaman belki gerçekten affederdi. Affetmeye can atıyordu! Oysa daha ilk karşılaşmamızda her şey bir sarhoş kırıntısı, karikatür, kadınca dırıltılar halini aldı. (Hele o boynuzlar; alınıdaki boynuz işaretleri,) Sarhoş gelmesi de bunun içindi: Kırıtarak, maskaralıklar yaparak içini dökecekti. Ama içince de beceremiyordu... Numa yapmayı ne kadar da seviyordu! Kendini öptürünce pek sevinmişti. Yalnız bu işin sonunu nasıl getireceğini bilemiyordu: Kucaklayacak mıydı, öldürecek miydi?.. Daha sonra ikisinden de vazgeçmeye karar verdi. En doğal çareyi bulmuştu! Evet, doğa ucubeleri sevmez, onları 'doğal kararlarla' temizler. En çirkin ucube, en soylu duygulu ucubedir. Bunu şahsi tecrübemle biliyorum Pavel Pavloviç! Doğa ucube için şefkatli bir ana değil, analıktır. Doğa ucubeyi yarattıktan sonra acıyacağı yerde vurur, hem de haklı olarak vurur... Kucaklaşmalar, af gözyaşları asrımızda doğru dürüst insanların bile harcı değil. Sizinle benim gibilere mi kaldı Pavel Pavloviç!

"Beni nişanlısına götürecekt kadar aptaldı. Hey Tanrım! Nişanlısı ha!.. Ancak böyle bir sersemin kafasında; Matmazel Zahlebinina'nın iffeti sayesinde 'ölümden sonra dirilme' fikri doğabilirdi. Fakat bunda suçunuz yok Pavel Pavloviç; suçlu değilsiniz. Bir ucube olduğunuz için her şeyiniz çirkin olmalı – hayalleriniz, umutlarınız, her şeyiniz.— Ama ucubeliğine rağmen, hayalinden şüpheye düşerek, kendinden geçercesine saygı duyduğu Velçaninov'un yüksek onayına gerek gördü. Beni, beslediği yüksek saygı,

duygularımın asaletine inancı yüzünden oraya götürdü. Belki de orada, iffeti bir dereceye kadar temsil eden yeşillikler arasında kucaklaşıp ağlaşacağımıza inanarak yaptı bunu. Öyle. Ama sonunda bu 'ebedi koca' kendisini toptan, her şey için cezalandırmalıydı, cezalandırmaya mecburdu. Usturaya bu amaçla sarıldı; belki kazara ama, gene de sarıldı! 'Gene de bıçağı daldırmış, hem de valinin huzurunda bıçağı herifin karnına saplayıvermiş!..' Acaba bana şu nikâh şahidinin hikâyesini anlatırken aklında belirli bir düşünce var mıydı? Bir gece kalkıp odanın ortasında dururken bir amaç peşinde miydi? Hımm... Hayır, *şakaydı* o... İhtiyacı için kalkmış, korktuğumu görünce on dakika kadar bana cevap vermemişti. Ondan korktuğumu görmesi hoşuna gitmişti... İşte belki o zaman ilk defa karanlıkta dururken zihninde bir şeyler uyanmıştı.

"Fakat dün usturamı dışarda unutmasaydım, belki hiçbir girişimde bulunamayacaktı. Acaba?.. Acaba?.. Ama önceden de benden kaçıyor, haftalarca uğramıyordu. Bana *acıdığı* için benden saklanıyordu! Baştan beni değil, Bogautov'u seçmemiş miydi? Gece tabak kızdırmaya kalkmıştı... Hem kendisini, hem beni kızdırılmış tabaklarla kurtarmak istemişti!.."

Sabık "sosyete" adamının hasta kafası, huzur buluncaya kadar daha uzun zaman hep bu yolda, incir çekirdeğini dolduramaz şeyler üzerinde, çalıştı durdu. Ertesi sabah Velçaninov hâlâ başı ağrıyarak, fakat *yepyeni*, hiç beklenilmedik bir dehşet duygusuyla uyanı.

Bu duygu içinde ani olarak uyanıveren, kesin bir kanıdan doğmuştu. Velçaninov, o sosyete adamı, eninde sonunda hemen o gün, kendi isteğiyle Pavel Pavloviç'e gidecekti. Ama niçin? Hangi nedenle?.. Hiçbir şey bilmiyor, tiksinererek, bilmek de istemiyordu. Yalnız oraya nasıl olsa sürükleneceği düşüncesinden şaşmak bilmiyordu.

Deliliği —buna başka isim veremiyordu— o kadar gelişmişti ki, geçerli bir bahane bularak hareketini mümkün olduğu kadar mantıklı görmeyi de başardı. Daha dünden beri aklından hayal meyal, Pavel Pavloviç'in pansiyonuna dönüp odasına kilitlenerek,

Marya Sisoyevna'nın anlattığı veznedar gibi, kendini asacağı geçiyordu. Dünkü hayal gitgide anlamsız, fakat sarsılmaz bir kanı haline geldi. İkide bir kendi kendine, "Bu ahmak ne diye kendini assın?" diye itiraz ediyordu. Liza'nın o zamanki sözleri hatırına geliyordu. Bir keresinde, "Kimbilir, belki onun yerinde olsam, ben de kendimi asardım..." diye düşündü.

Sonunda yemek yemeye gidecek yerde, Pavel Pavloviç'e yollandı. "Marya Sisoyevna'dan haberini alırım!" diye düşünüyordu. Fakat sokağa çıkar çıkmaz dış kapıda birden durdu. Utancından mosmor olarak,

– Mümkün mü bu! diye bağırdı. "Kucaklaşıp ağlaşmak" için köskös oraya gitmeme olanak var mı? Bütün o rezaletler içinde bir bu anlamsız alçaklık eksikti.

Fakat Velçaninov'u "anlamsız alçaklık"tan – namuslu, efendi adamların koruyucusu– kaderi kurtardı. Sokağa çıkar çıkmaz, Aleksandr Lobov'la çarpıştı. Delikanlı heyecanlı görünüyor, burundan soluyordu.

– Size geliyordum! Dostunuz Pavel Pavloviç'e ne dersiniz?

Velçaninov çılgın gibi,

– Kendini astı, değil mi?.. diye mırıldandı.

Lobov'un gözleri yusuvarlak oldu:

– Kim astı kendini?.. Niçin?..

– Yok bir şey... Hiç... Devam edin canım!

– Amma acayip şeyler düşünüyorsunuz! Ne diye assın kendini? Tam tersine, yola çıktı. Biraz önce trene bindirip uğurladım. Öff... bir içiyor, bir içiyor ki, sormayın! Üç şişe içtik. Prodposilov da vardı ama, sizinkine yetişmenin olanağı yok. Trende şarkı söyledi, sizi andı, eliyle selamlar yolladı: Size selam gönderdi. Alçak bir herif değil mi, ne dersiniz?

Delikanlı gerçekten çakırkeyifti. Kızarmış yüzü, parlayan gözleri, peltek dili bunu açıkça gösteriyordu. Velçaninov gür bir kahkaha attı:

– Demek her şey içip içip sarmaş dolaş olarak sona erdi. Kah, kah! Kucaklaşıp ağlaşmışlar!.. Sizi gidi Schiller'ler...

– Kükremeyin canım. Biliyor musunuz, *oraya* gitmiş, resmen vazgeçmiş. Dün gittiği halde bugün de gitmiş. Dehşetle müzevirleşmiş. Nadya'yı kapatmışlar, tavanarasında oturuyor. Ağlamalar, bağırmalar – ama vazgeçmeyeceğiz!.. Fakat nasıl içiyor bilseniz... Pek de görgüsüz herifmiş.. Görgüsüz değil de, ne derler ona?.. Hep sizi andı ama, sizinle kıyaslanabilir mi? Siz, ne de olsa efendi adamsınız. Vaktiyle sosyete mensupmuşsunuz. Yalnız şimdi fakir düştüğünüzden mi ne, çekilmek zorunda kalmışsınız...

– Demek benden size bu şekilde söz etti?

– Darılmayın. Bir vatandaş olmak, sosyete adamı olmaktan çok daha iyi. Daha doğrusu bu zamanda Rusya'da insan kime saygı duyacağını şaşırıyor. Kime saygı göstereceğinizi bilememenin şiddetli bir asır hastalığı olduğunu siz de kabul edersiniz, değil mi?

– Evet, evet; peki daha neler söyledi?

– Kim? O mu?.. Şey... Acaba neden sizden hep "ellilik *fakat* iflas etmiş Velçaninov" diye söz ediyordu. Gülerek belki yüz kere tekrarladı. Trene girince şarkı söylemeye, sonra da ağlamaya başladı. İğrenç!.. Bir yandan insan acıyor, ne olsa sarhoş... Doğrusu aptalları hiç sevmem! Bir ara dilencilere ölen Lizaveta'nın ruhu için para dağıtmaya başladı; karısı mı bu?

– Kızı.

– Elinize ne oldu?

– Kestim.

– Zararı yok, geçer. Size bir şey söyleyeyim mi?.. Cehennem olup gitmekle pek iyi etti. Ama kalıbımı basarım, gittiği yere varır varmaz yeniden evlenir.

– Siz de evlenmek istiyorsunuz.

– Ben mi?.. Ben başka, o başka; amma tuhafsiniz! Siz ellilikseniz, o fersah fersah altmışında vardır. İnsanda azıcık mantık olmalı canım! Hem bilir misiniz, eskiden, çok önceden ben koyu bir İslavcıydım. Her şeyi bu açıdan görürdüm. Fakat şimdi güneşin bile batıdan doğmasını bekliyorum... Hadi hoşçakalın; iyi ki size uğramadan karşılaştım. Artık uğramayacağım, yalvarsanız da... zamanım yok!

Koşa koşa uzaklaşırken birdenbire geri döndü,
– Nah kafa! dedi. Size bir mektup vermemi söyledi. İşte mektup... İstasyona niye gelmediniz?

Velçaninov tekrar eve döndü, adına gönderilen mektubu açtı.

Zarfın içinde Pavel Pavloviç'ten tek bir satır yoktu, başka bir mektup vardı. Velçaninov yazıyı tanıdı. Mektup eskiydi; zamanla sararmış bir kâğıda solmuş siyah mürekkeple yazılmıştı. Mektubun tarihi Velçaninov'un T.'den ayrılışından iki ay sonraydı. Fakat eline geçmemişti. O zaman bunun yerine başka bir mektup gönderilmişti; sararmış mektuptan da bu anlaşıyordu. Natalya Vasilyevna onunla temelli vedalaşırken –öteki mektuptaki gibi– başkasını sevdiğini itiraftan çekinmiyor, gebeliğini de saklamıyordu. Tam tersine, teselli olarak, müstakbel çocuğu ona göndermek için bir çare bulacağını vaat ediyordu. Daha sonra, birbirlerine çok derin bağlarla bağladıklarından, dostluklarının ebediyen çözülmeyeceğinden söz ediyordu. Kısacası, kıt mantıkla aynı amaca yürüyor, aşkından sıyrılmak istiyordu. Bir yıl sonra çocuğu görmek için gelmesine izin veriyordu. Allah bilir neden bu mektubu yollamaktan vazgeçmiş, başka bir mektup göndermişti.

Velçaninov'un kâğıdı okurken rengi solmuştu. O anda; bu mektubu, nesilden nesile geçen sedef kakmalı karaağaç çekmece-nin önünde ilk defa okuyan Pavel Pavloviç'i görür gibi oldu. Aynada birdenbire kendi yüzü gözüne ilişerek, " Herhalde o da ölü gibi sararmıştır..." diye düşündü. "İhtimal okurken elinde mektup yerine düz beyaz kâğıt görmek umuduyla gözlerini birkaç defa yummuş açmıştır... Belki iki-üç kere denemiştir bunu!"

XVII

EBEDİ KOCA

Bu olay üzerinden hemen hemen iki yıl geçti. Bay Velçaninov'la güzel bir yaz günü yeni açılan demiryollarımızdan birinde işleyen bir trende karşılaşırız. Vakit geçirmek için, Odesa'daki bir arkadaşını görmeye gidiyordu. Ama neden yalnızca bu değildi. Arkadaşının yardımıyla, çoktan beri ilgilendiği ve daha yakından tanışmak istediği pek nefis bir kadınla buluşmayı da umuyordu.

Fazla ayrıntıya girişmeden kısaca söyleyelim ki, Velçaninov son iki yıl içinde adamakıllı değişmiş, daha doğrusu düzelmişti. Eski hastalıklı hali tamamıyla geçmişti. İki yıl önce Petersburg'da, tatsız giden davası sırasında onu rahatsız etmeye başlayan hastalığının doğurduğu çeşitli "anılar" ve üzüntülerden sadece o günlerdeki tabansızlığının gizli utancı kalmıştı. Bunun bir kere daha tekrarlanmayacağına, kimsenin bundan haberi olmayacağına emin bulunduğu için kendi kendini teselli edebiliyordu. Gerçi o sıralar kendini bırakmış, toplumdan uzaklaşmış, herkesten kaçmaya başlamıştı. Şüphesiz hepsi bu hali fark etmişlerdi. Fakat o kadar çabuk pişman olmuş ve öyle canla başla kendinden emin bir halle geri dönmüştü ki "hepsi" bu kısa ihaneti affetmişti. Hatta o sıralar kendisinin selamı sabahı kestiği kimseler de ona sokulmak için ilk hamleyi yaptılar. Üstelik hiçbiri onu sıkıcı sorularla bıktırmaya kalkışmadı. Kimseyi ilgilendirmeyen aile işleri için uzak bir yere gidip dönmüş gibiydi. İyiliğe doğru bütün bu hayırlı değişmelerin nedeni kuşkusuz Velçaninov'un davayı kazanmış olmasıydı. Eline ancak altmış beş bin ruble geçmişti. Çok

büyük para sayılmazdı ama Velçaninov için önemliydi. Bir kere selamete çıktığını anlayarak manevi huzura kavuşmuştu.

Eline geçen bu son parayı bundan önceki iki serveti gibi, "enayice" har vurup harman savurmayacağını biliyordu. Bu para ömrünün sonuna kadar geçindirirdi. Bazen etrafında ve bütün Rusya'da olagelen garipliklere bakarak, "Şu toplumsal yapı istediği kadar çatırdasın, insanlar fikir değiştiredursunlar," diye düşünüyordu; "her şeye rağmen şu nefis yemeği yiyebileceğim; geleceğim emniyette!" Bu tatlı düşünce Velçaninov'u yalnız manen kalkındırmakla kalmıyordu, dış görünüşünde de değişme olmuştu. İki yıl önce başından o garip olaylar geçen berduş adam derlenip toparlanmış, neşesi yerine gelmişti. Hatta gözlerinin etrafında, alnında yavaş yavaş belirmeye başlayan kırışıklıklar bile kaybolmuştu. Yüzünün rengi değişmiş; daha beyaz, daha pembe olmuştu. Birinci mevki kompartımanda oturduğu şu sırada aklında pek hoş bir düşünce vardı. Bir sonraki istasyonda yol ikiye ayrılıyor, yeni bir hat sağa sapıyordu. Ana yoldan bir an için ayrılıp sağa sapsa, tam iki durak sonra Avrupa'dan yeni gelen tanıdığı bir bayanla buluşabilirdi. Kadın o aralık تنها taşra köşesinde sıkıntıdan patlıyordu. Şu halde orada da Odesa'daki gibi güzel zaman geçirebilirdi; öteki nasıl olsa torbada keklikti... Fakat yine tereddüt ediyor, kesin karar veremiyordu. Adeta "bir dürtme" bekliyordu. Derken istasyon görüldü; dürtme de gecikmedi.

O istasyonda tren kırk dakika kadar duruyordu. Yolcular yemek yiyebiliyorlardı. Birinciyle ikinci mevki yolcu salonunun kapısında her zaman olduğu gibi sabırsızlanıp acele eden bir yolcu kalabalığı toplanmıştı. O sırada —yine her zaman olduğu gibi— bir kavga patlak verdi. İkinci mevkidenden çıkan fevkalade güzel, fakat son derece şatafatlı giyinmiş genç bir kadın çok genç, çok güzel bir süvari subayını iki eliyle yapışarak arkasından sürüklüyordu. Subay çırpınıyor, kurtulmak istiyordu; adamakıllı çakırkeyifti. Ondan daha yaşlı, besbelli akrabası olan kadın, herhalde içki büfesine saldırmasın diye bırakmıyordu. O kargaşa sırasında subaya, ondan daha çok, daha rezilcesine sarhoş olan tüccar kılıklı bir adam çarptı. Adamcağız iki gündür istasyon lokantasında avene-

siyle içip para yiyordu. Bu yüzden yoluna devam etmek için bir türlü trene yetişemiyordu. Kavgaya tutuştular. Subay bağırıyor, tüccar küfrediyordu. Kadın üzüntüsünden ne yapacağını bilemiyordu. Subayı öteye çekiyor, yalvaran bir sesle,

– Mitenka!.. Mitenka!.. diye mırıldanıyordu.

Tüccar bu defa karşısındakilerin haline kızdı, onları ayıplar bir tavır takındı. Etraf gülerken tüccar koyu bir ahlak savunucusu kesildi. Kadının ince sesini taklit ederek, ayıplar bir halle,

– "Mitenka"ymış!.. dedi. Elalemnden utandıkları yok!

Kendini ilk sandalyeye atıp subayı da oturtan kadının yanına yalpalaya yalpalaya yaklaştı. Küçümser bir bakışla süzdükten sonra kelimeleri uzatarak,

– Seni sürtük seni!.. dedi. Kuyruğun sokak çamuruna batmış.

Kadın bir çılgılık kopardı. Yardım bekleyerek yalvaran bakışını etrafta gezdirdi. Hem utanıyor, hem korkuyordu. Subay yerinden fırladı, nara atarak tüccarın üzerine atıldı. Fakat ayağı kaydı, tekrar iskemleye çöktü. Etraftaki gülmeler şiddetlendi; kimse araya girmiyordu. O aralık Velçaninov tüccarı birdenbire yakasından tuttu, döndürerek korkmuş kadından birkaç adım öteye itti. Mesele böylece kapandı. Tüccar hem yediği tekmeden, hem de Velçaninov'un heybetli halinden sersemlemişti. Yetişen arkadaşları onu götürdüler. Zarif giyimli kibar adamın azametli hali alayedenleri de etkiledi, gülmeler kesildi. Kadın kızarak, neredeyse gözyaşlarıyla teşekkür etmeye başladı. Subay,

– Teşekkürler... teşekkürler!.. diye homurdanıp Velçaninov'a elini uzatmak istiyordu. Sonra vazgeçti, ayaklarını oradaki sandalyelere uzatarak yattı.

Kadın, sitemle ellerini birbirine çarparak,

– Mitenka! diye inledi.

Velçaninov hem olaydan, hem dekorundan son derece memnundu. Kadın onu ilgilendirmişti. Görünüşe göre zengin bir taşralı kadındı; pek süslü, fakat zevksiz giyinmişti; hali, tavırları rüküşçeydi. Belirli amaçları olan başkent züppelerinin başarı kazanacakları tipte bir kadındı. Konuşmaya başladılar. Kadın heye-

canla anlatıyor, vagondan birden kayboluveren kocasından şikâyet ediyordu. Zaten her zaman öyleymiş, gerekli olduğu sıralarda yok oluverirmiş. Bu yüzden de başına böyle şeyler gelirmiş.

Subay,

– İhtiyacı vardı, çıktı... diye mırıldandı.

Kadın yine ellerini birbirine vurdu:

– Ah Mitenka!..

Velçaninov, "Kocası yaman bir papara yiyecek!" diye düşündü.

– Adını söyleyin, gidip bulayım.

Subay cevabı yapıştırdı,

– Pal Paliç!

Velçaninov, merakla,

– Kocanızın adı Pavel Pavloviç mi? diye sordu.

Birdenbire, kadınla kendi arasında tanıdığı dazlak bir kafa uzandı. Bir anda gözünün önünde Zahlebinin'lerin bahçesi, çocuklar, oyunlar, ikide bir Nadejya Fedoseyevna arasında uzanan sırnaşık dazlak kafa canlandı.

Kadın sinirli bir çığlık attı:

– Hele şükür, gelebildiniz!

Pavel Pavloviç'in ta kendisiydi! Şaşkın, korku içinde, taş kesilmiş, hayalet görmüş gibi bakıyordu. Şaşkınlığı o derece şiddetliydi ki, bir süre karısının hiddetli şikâyetlerinden hiçbirini anlamadı. Sonunda ürperdi, feci halini anladı: Suçunu, Mitenka'nın durumunu, bu "mösyönün" –kadın nedense Velçaninov'a "mösyö" diyordu– yaptığını öğrendi.

– "Mösyö" kurtardı bizi. Oysa siz tam gerekli olduğunuz anda kaybolursunuz!

Velçaninov birdenbire güldü. Laubali, koruyucu bir tavırla elini isteksizce gülümseyen Pavel Pavloviç'in omuzuna attı. Şaşırان kadına,

– Biz arkadaşız, çocukluk arkadaşınız! dedi. Size Velçaninov'dan hiç söz etmedi mi?

Kadın hâlâ şaşkın,

– Yoo, hiç söz etmedi... dedi.

– Karına beni takdim etsene vefasız arkadaş!

Pavel Pavloviç,

– Evet Lipoçka, Bay Velçaninov gerçekten... diye başladı ve yutkunarak sustu.

Karısının yüzü kızardı; galiba ona "Lipoçka" diye hitap ettiği için kocasına hiddetli hiddetli baktı.

Velçaninov neşeli bir tavırla,

– Düşünün bir kere; ne evleneceğini haber verdi, ne düğüne çağırdı! dedi. Ama siz Olimpyada...

Pavel Pavloviç,

– ... Semyonovna! diye atıldı.

Uyuyan subay, birdenbire,

– Semyonovna!.. diye seslendi.

Velçaninov devamla,

– Artık siz onu iki eski dostun buluşması hatırına affedin Olimpyada Semyonovna; dedi. İyi bir kocadır o!

Pavel Pavloviç'in omuzuna dostça bir şaplak vurdu.

Öteki açıklamaya başladı:

– Canım, yalnız bir dakika için ayrıldım...

Litoçka hemen atıldı:

– Karınızı da elâleme rezil olsun diye bıraktınız!.. Gerekli olduğunuz zaman yoksunuz, ama gereksiz her yerde hazırsınız...

Subay onaylıyordu:

– Evet, gereksiz her yerde hazır ve nâzırdır...

Lipoçka heyecandan tıkanıyordu. Velçaninov'un yanında böyle hareket etmemesi gerektiğini biliyor, yine de kendini alamıyordu.

– Hiç gerekmeyen yerlerde titizliğinize diyecek yoktur!

Bu sefer Mitenka da coştı:

– Yatağının altında âşık arar... yatağın altında... hiç gerek-meyen yerlerde...

Mitenka'yı durdurmaya imkân yoktu. Yine de her şey gayet iyi bitti. Tanıştılar, ahbap oldular. Pavel Pavloviç'i kahveyle et suyu almaya gönderdiler. Olimpyada Semyonovna, Velçaninov'a, kocasının memur olduğu O.'dan iki ay için köylerine gittiklerini

anlattı. Köy, bulundukları istasyondan kırk verst uzaklıktaydı; güzel bir evleri, bahçeleri vardı. Misafirler gelecek, komşular toplanacaktı... Aleksey İvanoviç ücra köşelerine gelmek lütfunda bulunursa onu koruyucu melekleri gibi ağrılayacaklardı. Gerçekten o, burada olmasa neler olabileceğini dehşet duymadan düşünemiyordu vs. vs...

Subay da,

– Kurtarıcımızsınız... diye tekrarlıyordu.

Velçaninov nezaketle teşekkür etti. Olimpiyada Semyonovna'nın davetini kendisi için şeref saydığını, işi gücü olmadığına göre ne zaman arzu ederlerse gelebileceğini söyledi. Sonra hemen neşeli bir konuya geçti, laf arasına iki-üç zarif kompliman sıkıştırdı. Lipoçka sevincinden kızardı; Pavel Pavloviç dönünce ona, Aleksey İvanoviç'in köylerinde tam bir ay kalmak üzere davetini lütfen kabul ettiğini, bir hafta sonra geleceğini sevinçle haber verdi. Pavel Pavloviç, şaşkın şaşkın gülümsedi, ses çıkarmadı. Olimpiyada Semyonovna ona sertçe baktı; omuz silkti, gözlerini göğe kaldırdı.

Sonunda ayrıldılar. Bir yığın teşekkür, "koruyucu melek", "Mitenka" laflarından sonra Pavel Pavloviç karısıyla subayı vagonlarına götürdü. Velçaninov bir puro yakarak peronda dolaşmaya başladı. Pavel Pavloviç'in hareket kampanasına kadar bir koşu ona geleceğini biliyordu. Tahmini doğru çıktı. Adamın gözlerinde, yüzünde endişe dolu bir soru okunuyordu. Velçaninov güldü, kolundan "dostça" çekip en yakın banka oturttu, kendisi de yanına geçti. Susuyordu. İlk Pavel Pavloviç'in konuşmasını istiyordu.

O da konuya doğrudan doğruya girerek,

– Demek bize geleceksiniz, öyle mi? diye mırıldandı.

Velçaninov tekrar güldü.

– Nasıl da biliyordum! Hiç değişmemişsiniz, hiç!.. Pavel Pavloviç'in omuzuna bir daha vurdu.

– Nasıl inandınız; size, hem de bir ay için misafir gelebileceğimi ciddi olarak nasıl düşünebildiniz? Kah, kah!

Pavel Pavloviç birden canlandı. Sevincini gizlemeden,

– Şu halde gelmeyeceksiniz?.. diye bağırdı.

Velçaninov kendini beğenmiş bir tavırla gülüyordu,

– Gelmeyeceğim, gelmeyeceğim!

Niye güldüğünü kendisi de anlamıyordu. Fakat içinde gitgi-de artan bir gıdıklanma vardı.

– Bunu sahi mi... sahi mi söylüyorsunuz?

Pavel Pavloviç heyecanlı bir bekleyiş içinde yerinden fırladı:

– Gelmeyeceğim dediğime göre gelmeyeceğim tabii, tuhaf adamsınız!

– Peki ama ben... şey, siz bir hafta sonra gelmezseniz Olimpiyada Semyonovna sizi bekler... Ona ne söyleyeyim?

– Bunu mu düşünüyordunuz!.. Ayağımın kırıldığını filan... bir şey uydurun.

Pavel Pavloviç zavallı bir sesle,

– İnanmaz ki... diye uzattı.

Velçaninov güldü:

– Siz de papara yersiniz değil mi: Zavallı dostum, güzel karınızın karşısında epey titrediğinizin farkındayım.

Pavel Pavloviç gülümsemek istedi, beceremedi. Velçaninov'un gelmemek vaadi iyi hoştu ama karısı hakkında böyle laubali bir dille konuşmasını beğenmemiştir. Pavel Pavloviç'in yadırgayışının Velçaninov da farkına varmıştı. O sırada ikinci kampana çaldı. Uzaktan bir kompartımanın penceresinden Pavel Pavloviç'i çağıran heyecanlı ince bir ses duyuldu. Pavel Pavloviç, telaşlandı fakat koşmadı, galiba Velçaninov'dan bir şey daha bekliyordu. Belki de onlara gelmeyeceğine dair teminatın tekrarını arzu ediyordu.

Pavel Pavloviç'in telaşını anlamamazlıktan gelen Velçaninov,

– Karınızın ailesinin soyadı neydi? diye sordu.

Pavloviç bir yandan söylenene kulak verip bir yandan şaşkınlıkla vagonlara bakarak,

– Bizim başpapazın kızı, dedi.

– Anladım. Güzelliği için...

Pavel Pavloviç irkilir gibi oldu.

– Şu Mitenka kim?

– Hiç, uzaktan akrabamız... Daha doğrusu benim arkadaşım; ölen karımın kuzeninin oğlu. Adı Golubçikov. Disipline aykırı hareketleri yüzünden görevden uzaklaştırılmıştı, ama rütbesi yeniden iade edildi. Yeniden üniforma yaptırdık. Mutsuz bir genç...

Velçaninov, "Eh, hepsi tamam; dekor noksansız!.." diye düşündü.

Vagondan bu sefer adamakıllı hırçın bir, "Pavel Pavloviç!" haykırışı duyuldu.

Kısık bir ses ise,

– Pal Paliç!.. diye tekrarladı.

Pavel Pavloviç yine telaşlandı, yerinde kıpırdamaya başladı. Fakat Velçaninov onu dirseğinden sımsıkı kavradı.

– Şimdi gidip karınıza beni nasıl kesmek istediğinizi anlat-sam nasıl olur dersiniz?

Pavel Pavloviç, dehşet içinde,

– Aman ne diyorsunuz! Allah korusun!.. diye mırıldandı.

– Pavel Pavloviç!.. Pavel Pavloviç!..

Babacan bir tavırla gülmeye devam eden Velçaninov sonunda onu bıraktı.

– Hadi gidin artık.

Pavel Pavloviç son olarak, adeta keder dolu bir sesle, eskiden yaptığı gibi ellerini önünde bitiştirerek,

– Şu halde gelmeyeceksiniz, değil mi? diye fısıldadı.

– Yemin ediyorum, gelmeyeceğim! Hadi koşun, sonra başınıza geleceği biliyorsunuz.

Geniş bir hareketle ona elini uzattı ve o anda titremekten kendini alamadı: Pavel Pavloviç elini uzatmamış, hatta geriye çekmişti.

O anda ikisinde de bir değişiklik oldu. Daha bir an önce şakalaşıp kahkahayla gülen Velçaninov'un içinde sanki bir şey kopuvermişti. Bütün hiddetiyle Pavel Pavloviç'in omuzuna yapıştı,

– Ben, ben size elimi uzattım! İstemiyorsanız bunu sıkabilir-diniz..

Yara izi hâlâ geçmemiş sol elini gösteriyordu.

Pavel Pavloviç de sarardı. Yüzü buruştu. Tiz bir fısıltıyla,

– Ya Liza?.. dedi. Birdenbire dudakları, yanakları, çenesi titremeye başladı, gözlerinden yaşlar boşandı. Velçaninov önünde put gibi duruyordu.

Vagondan, birisini boğazlıyorlarmış gibi,

– Pavel Pavloviç!.. Pavel Pavloviç! .. diye haykırıyorlardı.

O anda düdük sesi duyuldu.

Pavel Pavloviç kendine geldi, ellerini birbirine vurdu, olanca hızıyla koşmaya başladı. Tren hareket etmişti, fakat o nasılsa tutunabildi, vagonuna atladı. Velçaninov istasyonda kaldı. Akşama doğru başka bir trenle yoluna devam etti. Sağ taraftaki taşralı hanım arkadaşına gitmedi, hiç keyfi yoktu. Ama sonradan gitmediğine öyle pişman oldu ki!..

(1870)